

För, med och av
– en uppföljning av tillgänglighet inom kulturen

ISSN 1653-0942
978-91-86673-55-0
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2014

Förord

Kulturutskottet beslutade den 14 mars 2013 att genomföra en uppföljning och utvärdering av frågor om tillgängligheten till kultur för personer med funktionsnedsättning. Uppföljningen har inriktats på möjligheten att ta del av kultur och att utöva kultur samt frågor kring kulturarvet. Stor vikt har lagts vid medborgar- och brukarperspektivet. Utgångspunkt för uppföljningen har varit riksdagens beslut om målen för kulturpolitiken och målen för funktionshinderspolitiken.

Projektet har genomförts av kulturutskottets uppföljnings- och utvärderingsgrupp med stöd från utvärderings- och forskningssekretariatet vid riksdagens utskottsavdelning. Underlaget till uppföljningen har utarbetats av Peter Strand vid utvärderings- och forskningssekretariatet i samarbete med kulturutskottets kansli. I arbetet har även Elisabet Lindquist Michailaki, Fanny Lindvall och Christer Åström, samtliga från utvärderings- och forskningssekretariatet, medverkat.

Härmed överlämnar uppföljnings- och utvärderingsgruppen sin rapport till kulturutskottet.

Stockholm i mars 2014

Per Lodenius (C, ordförande)

Isak From (S)

Anne Marie Brodén (M)

Tina Ehn (MP)

Maria Lundqvist-Brömster (FP)

Margareta Larsson (SD)

Bengt Berg (V)

Lars-Axel Nordell (KD)

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Sammanfattning.....	6
1 Inledning.....	12
1.1 Bakgrund	12
1.2 Uppföljningens inriktning, syfte och avgränsningar.....	14
1.3 Genomförande	15
2 Utgångspunkter	17
2.1 Tillbakablick.....	17
2.2 Kultursektorn.....	20
2.3 Samhällets utgifter för kultur.....	21
2.4 Funktionshinder och funktionsnedsättning	22
2.5 Internationella konventioner m.m.....	25
2.5.1 Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.....	25
2.5.2 EU:s strategi och direktiv samt Europarådets handlingsplan.....	28
2.6 Nationella regelverk	28
2.7 Riksdagens mål.....	30
2.7.1 Mål för kulturpolitiken	30
2.7.2 Mål för funktionshinderspolitiken	30
2.8 Regeringens strategi för funktionshinderspolitiken 2011–2016	31
2.8.1 Övergripande	31
2.8.2 Strategin på kulturområdet.....	32
2.9 Aktörer	33
2.9.1 Regeringen och Regeringskansliet.....	33
2.9.2 Statliga myndigheter, stiftelser m.m.	33
2.9.3 Kommuner och landsting.....	36
2.9.4 Funktionshindersorganisationer.....	36
3 Statliga insatser.....	39
3.1 Statens utgifter för kultur.....	40
3.2 Regeringskansliet	40
3.3 Statens kulturråd.....	41
3.3.1 Uppföljning av delmålen	42
3.3.2 Övriga insatser.....	44
3.4 Riksantikvarieämbetet	46
3.4.1 Uppföljning av delmål	47
3.4.2 Övriga insatser.....	47
3.5 Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam)	50
3.6 Myndigheten för kulturanalys.....	51
3.7 Allmänna arvsfonden.....	52
3.8 Kulturmyndigheternas grundläggande tillgänglighet.....	54
3.9 Myndigheters samarbete med funktionshindersorganisationer.....	55

4 Regionala och kommunala insatser och resultat.....	57
4.1 Utgifter för kultur.....	57
4.2 Åtgärder och resultat för ökad tillgänglighet.....	57
5 Möjligheten att ta del av och utöva kultur.....	59
5.1 Kulturvanor.....	59
5.2 Tillgänglighet till kultur – Rivkraft.....	62
5.3 Kultur och hälsa.....	63
5.4 Medborgar- och brukarperspektiv.....	64
5.4.1 Möjligheten att ta del av kultur.....	65
5.4.2 Möjligheten att utöva kultur.....	73
5.4.3 Utvecklingen av tillgänglighet i ett längre perspektiv.....	75
5.4.4 Synpunkter på samarbete och samverkan med myndigheter.....	79
6 Kulturarvet, historien och personer med funktionsnedsättning.....	81
6.1 Haikuprojektet.....	81
6.1.1 Delprojekt 1.....	82
6.1.2 Delprojekt 2.....	84
6.1.3 Delprojekt 3.....	85
6.1.4 Delprojekt 4.....	85
6.1.5 Projektets erfarenheter.....	86
6.1.6 Fortsatt arbete.....	87
6.2 Medborgar- och brukarperspektiv på kulturarvsfrågorna.....	87
7 Uppföljning och utvärdering.....	89
8 Regeringens resultatredovisning till riksdagen.....	90
8.1 Resultatredovisningen.....	90
8.2 Regeringens analys och bedömning.....	90
9 Uppföljningens iakttagelser och bedömningar.....	91
9.1 Allmänna iakttagelser.....	91
9.2 Statliga insatser och resultat.....	92
9.3 Möjligheten att ta del av och utöva kultur.....	94
9.4 Kulturarvet.....	95
9.5 Regeringens resultatredovisning.....	95
Referenser.....	97
Bilaga – exempel på projekt och initiativ.....	104

Sammanfattning

Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömningar i korthet:

- Under lång tid har omfattande insatser genomförts för att öka tillgängligheten inom kulturområdet. Trots detta finns det mycket kvar att göra för att uppnå det kulturpolitiska målet om att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.
- Det är viktigt att kraftfulla åtgärder sätts in för att undanröja hindren och göra kulturen tillgänglig för alla, både i fråga om deltagande och utövande.
- Mer fokus behöver läggas på att personer med funktionsnedsättning ska betraktas som aktörer och inte bara som mottagare av kultur.
- Det finns stora brister i den grundläggande tillgängligheten vid flera av de centrala kulturmyndigheterna.
- Det omfattande arbete som pågår inom Statens kulturråds sektorsansvar är positivt men det finns samtidigt mycket kvar att göra. Det är positivt att Statens kulturråd kopplar kravet på handlingsplaner för ökad tillgänglighet till besluten om statsbidrag och att man tolkar det andra delmålet som att inga kulturaktiviteter bör äga rum i lokaler där enkelt avhjälpna hinder finns kvar.
- De förbättringar inom Riksantikvarieämbetets (RAÄ) sektorsansvar som redovisas från länsstyrelserna och läns museerna är positiva och det är angeläget att den nya målstrukturen för RAÄ:s delmål följs upp.
- Det är viktigt att myndigheter och andra aktörer möjliggör en fortsatt och långsiktig verksamhet för utvecklingsprojekt som har visat sig vara framgångsrika i tillgänglighetsarbetet.
- Det är betydelsefullt att funktionshindersorganisationernas synpunkter får gehör och genomslag i myndigheternas verksamhet.
- Haikuprojektets resultat är mycket positivt och det är viktigt att det arbete som har inletts får en fortsättning.
- Det är viktigt att regeringen uppmärksammar de problem som har framkommit i denna uppföljning och redovisar hur arbetet med att åtgärda dessa problem fortskrider.

Utgångspunkter, inriktning och avgränsningar

Kulturutskottet har på senare år i flera sammanhang behandlat frågor kring kulturen och tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Utskottet har betonat att det är viktigt att kulturen är tillgänglig för alla och att kulturarvet speglar hela befolkningens erfarenheter. Kulturpolitiken ska bl.a. medverka till att kulturen återspeglar den stora mångfald som präglar dagens

samhälle och främja allas möjlighet till kulturupplevelser, till bildning och till att utveckla sina skapande förmågor. Mot denna bakgrund och som en del av uppföljningen av riksdagens kulturpolitiska mål beslutade kulturutskottet i mars 2013 att genomföra en uppföljning av frågor om kultur för personer med funktionsnedsättning.

Uppföljningen som påbörjades hösten 2013, har inriktats på tre aspekter:

- möjligheten att ta del av kultur,
- möjligheten att utöva kultur,
- att synliggöra kulturarvet.

Utgångspunkten för uppföljningen är de kulturpolitiska mål som riksdagen beslutade om 2009, riksdagens mål för funktionshinderspolitiken från 2000 och de ställningstaganden som kulturutskottet har gjort när det gäller kultursektorns tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Stor vikt har lagts vid medborgar- och brukarperspektivet. Syftet med uppföljningen är att ge utskottet ökade kunskaper inför behandlingen av ärenden som är kopplade till funktionshinderspolitiken inom kultursektorn. Medieområdet och frågor om folkbildning, informationsteknik och elektronisk kommunikation har inte ingått i uppföljningen och berörs endast kortfattat i några fall.

Regelverk

I rapporten redogörs för de internationella och nationella regelverken på området, bl.a. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen vill inledningsvis framhålla FN-konventionen som anger att funktionshinder härrör från samspelet mellan personer med funktionsnedsättning och hinder som är betingade av attityder och miljön. Hindren motverkar dessa personers fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra. Gruppen betonar även den grundläggande princip för funktionshinderspolitiken som innebär att alla människor, oavsett funktionsförmåga, ska ha samma möjligheter att vara delaktiga i samhället och ta del av mänskliga rättigheter. Personer med funktionsnedsättning har samma rätt till självständighet och självbestämmande som andra.

I uppföljningen konstateras att ansvars- och finansieringsprincipen, som innebär att varje sektor i samhället ska utforma och bedriva sin verksamhet så att den blir tillgänglig för alla medborgare, inklusive personer med funktionsnedsättning, är grundläggande inom funktionshinderspolitiken. Kostnader för tillgänglighetsåtgärder ska finansieras inom ramen för den ordinarie verksamheten. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen noterar att detta begränsar möjligheterna att följa upp konsekvenserna av de statliga tillgänglighetsåtgärderna på statsbudgeten eftersom dessa inte särredovisas.

Statens kulturråds sektorsansvar

Inom Statens kulturråds (nedan kallat Kulturrådet) sektorsansvar pågår ett omfattande arbete för att tillgängliggöra verksamhet, lokaler och information. Många aktörer arbetar genomtänkt och strategiskt, med stor medvetenhet och

högt ställda ambitioner – men mycket återstår att åtgärda. Exempelvis uppfyller långt ifrån alla kulturinstitutioner och andra publika kulturlokaler den befintliga lagstiftningen om att enkelt avhjälpna hinder ska åtgärdas i publika lokaler. Många aktörer pekar på generella behov av mer information, utbildning och kompetensutveckling, och inom det fria kulturlivet vittnar många kulturutövare om både resurs- och tidsbrist på grund av att deras verksamheter bedrivs med låg finansiering och genom omfattande ideella insatser, enligt Kulturrådets rapporter. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser positivt på det omfattande arbete som pågår inom Kulturrådets sektorsansvar men konstaterar samtidigt att det finns mycket kvar att göra. Gruppen ser, i likhet med flera funktionshindersorganisationer, positivt på att Kulturrådet kopplar kravet på handlingsplaner för ökad tillgänglighet till besluten om statsbidrag för regional kulturverksamhet.

Enligt plan- och bygglagen (2010:900) ska enkelt avhjälpna hinder skyndsamt åtgärdas; de skulle ha varit åtgärdade redan 2010 enligt handlingsplanen för handikappolitiken från 2000. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser därför positivt på Kulturrådets tolkning av det andra delmålet om att inga kulturaktiviteter bör äga rum i lokaler där enkelt avhjälpna hinder finns kvar.

Riksantikvarieämbetets sektorsansvar

Inom Riksantikvarieämbetets sektorsansvar för kulturmiljöområdet har kunskapen, engagemanget och antalet insatser ökat generellt sett jämfört med tidigare år. På många håll har, enligt RAÄ, funktionshindersperspektivet blivit en mer integrerad del i olika beslutsprocesser och sammanhang. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser positivt på de förbättringar som redovisas från länsstyrelserna och läns museerna och att Riksantikvarieämbetets delmål har brutits ned i effektmål och preciseringar. Enligt gruppen är det angeläget att den nya målstrukturen följs upp och att kommande resultatredovisningar därmed förtydligas.

Delmål kan uppnås

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen konstaterar att enligt Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam) övergripande bedömning är kultur ett av få områden inom strategin för genomförande av funktionshinderspolitiken där delmål kan vara uppnådda till 2016. För att även uppnå inriktningsmålen inom kulturpolitiken behöver enligt Handisam mer fokus läggas på att personer med funktionsnedsättning ska betraktas som aktörer och inte bara som mottagare av kultur. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen delar denna syn.

Myndigheten för kulturanalys och Allmänna arvsfonden

Av utskottets uppföljning framgår vidare att Myndigheten för kulturanalys (Kulturanalys) har kartlagt hur myndigheter och bolag under Kulturdepartementet arbetar med områdena mångfald, tillgänglighet och jämställdhet. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser fram emot Kulturanalys uppfölj-

ning av kartläggningen och vill betona vikten av att funktionshindersperspektivet följs upp även inom ramen för kultursamverkansmodellen.

I rapporten vill uppföljnings- och utvärderingsgruppen särskilt uppmärksamma Allmänna arvsfondens betydelse för finansieringen av utvecklings- och kulturprojekt för personer med funktionsnedsättning. Vid sidan av den direkta offentliga finansieringen är arvsfondens bidragsgivning av avgörande betydelse för många verksamheter med koppling till kultur och tillgänglighet. Gruppen vill i detta sammanhang påpeka vikten av att myndigheter och andra aktörer på kulturområdet, i större utsträckning än hittills, möjliggör en fortsatt och långsiktig verksamhet för sådana utvecklingsprojekt som har visat sig vara framgångsrika i tillgänglighetsarbetet.

Centrala kulturmyndigheter

Det finns stora brister i den grundläggande tillgängligheten vid flera av de centrala kulturmyndigheterna. Vid sex myndigheter har tillgängligheten försämrats under det senaste året, medan sju myndigheter uppvisar förbättringar, enligt vad som framkommit i uppföljningen. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser med oro på detta och anser att de statliga myndigheterna bör föregå med gott exempel och att bristerna i tillgänglighet bör uppmärksammas och åtgärdas.

Samråd

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser positivt på det samråd som har upprättats mellan Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Handikappförbunden, Lika Unika, DHR och Nätverket Unga för Tillgänglighet (Nuft). Även det funktionshindersråd som Handisam har bildat med Handikappförbunden, Lika Unika och Nuft är av stor betydelse för utvecklingen av funktionshinderspolitiken i stort och för Handisams centrala roll. Gruppen vill betona betydelsen av att funktionshindersorganisationernas synpunkter får gehör och genomslag i myndigheternas verksamhet.

Mycket återstår att göra för att uppnå det kulturpolitiska målet

I uppföljningen framkommer att det under lång tid har genomförts omfattande insatser för att öka tillgängligheten inom kulturområdet. Trots detta visar synpunkter från funktionshindersorganisationerna och uppföljningar som har genomförts av Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet att många hinder och problem kvarstår. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser positivt på insatserna för ökad tillgänglighet men gör samtidigt bedömningen att mycket återstår att göra för att uppnå det kulturpolitiska målet om att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.

Mindre deltagande och utövande

Rapporten visar att personer med funktionsnedsättning deltar eller medverkar i kulturevenemang i betydligt mindre utsträckning än den övriga befolkningen. Under ett år deltar 54 procent av alla personer med funktionsnedsättning i

något kulturevenemang jämfört med 68 procent för den övriga befolkningen. Av resultaten från Handisams Rivkraftenkät 2014 framgår att 40 procent av svarspanelen aldrig utövar någon kulturaktivitet. Rivkraft visar också att 61 procent av de svarande skulle vilja besöka kulturella aktiviteter oftare än vad de gör i dag. Bristande tillgänglighet i form av olika hinder är det som står i vägen för ökad delaktighet. När det gäller att utöva kulturaktiviteter är andelen personer som upplever hinder 77 procent. Detta är enligt uppföljnings- och utvärderingsgruppen bedömning inte tillfredställande. Gruppen vill därför betona vikten av att kraftfulla åtgärder sätts in för att undanröja hinder och göra kulturen tillgänglig för personer med funktionsnedsättning både i fråga om deltagande och utövande.

Det finns fortfarande många hinder för att ta del av kultur ...

Det finns fortfarande många hinder när det gäller dels tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning, dels möjligheten att ta del av kultur i olika former. I uppföljningen pekar funktionshindersorganisationerna bl.a. på problem med kulturlokalernas fysiska tillgänglighet, transporter, personlig assistans, syntolkning, teckenspråkstolkning, hörslingor, textning, stressande miljöer och bristande textinformation. Samtidigt lyfter flera organisationer fram exempel på åtgärder som har förbättrat tillgängligheten och öppnat upp nya möjligheter. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen anser att det är viktigt att regeringen i det fortsatta utvecklingsarbetet uppmärksammar de problem som har framkommit i denna uppföljning.

... och ännu fler för att utöva kultur

När det gäller möjligheten för personer med funktionsnedsättning att utöva kultur framhåller flera funktionshindersorganisationer att hindren till viss del är desamma som när det gäller att ta del av kultur. Samtidigt framgår det av uppföljningen att hindren i många fall är mer omfattande. Det handlar t.ex. om att lokalerna för kulturutövning inte är tillgängliga, om otillgängliga utbildningar, brist på hörteknik, teckentolkar och medel för att betala tolkar, brist på syntolkning och behov av ledsagning. Uppföljningen visar även att det finns många exempel på att personer med funktionsnedsättning är aktiva utövare av kultur. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen menar att det är viktigt att regeringen även uppmärksammar dessa aspekter.

Tillgängligheten bättre på lång sikt – men det går långsamt

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen konstaterar att flertalet funktionshindersorganisationer anser att tillgängligheten har utvecklats till det bättre i ett långsiktigt perspektiv. Några betonar att utvecklingen av informations- och kommunikationstekniken har haft stor betydelse och att kulturutbudet därmed ökat för personer med funktionsnedsättning. Samtidigt menar en del att det går för långsamt och t.o.m. bakåt på vissa områden, t.ex. när det gäller uppluckring av byggreglerna och rätten till assistans och parkeringstillstånd. Vidare framhåller funktionshindersorganisationerna att personer med funk-

tionsnedsättning ofta har sämre ekonomi än andra. Gruppen vill framhålla betydelsen av fortsatta satsningar på de åtgärder som har visat sig vara framgångsrika för att förbättra tillgängligheten.

Utveckla med och inte för funktionshindersorganisationerna!

När det gäller genomförandet av funktionshinderspolitiken framhåller några organisationer vikten av att koppla bidragen till kulturinstitutionerna till kravet på handlingsplaner på det sätt som Kulturrådet gör i arbetet för sina delmål. Dessutom påpekas vikten av att resultaten av handlingsplanerna följs upp. Av uppföljningen framgår också att flera funktionshindersorganisationer vill ha ett större användarinflytande i olika projekt och att myndigheterna bör ha ett slutanvändarfokus. Från flera organisationer framhålls att nya projekt ska utvecklas *med* och inte *för* funktionshindersorganisationerna. Enligt uppföljnings- och utvärderingsgruppen är detta frågor som bör vara viktiga att lyfta fram i myndigheternas kommande utvecklingsarbete.

Kulturarvet

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser mycket positivt på Haikuprojektet och dess resultat. Gruppen vill särskilt framhålla vikten av att det arbete som har inletts får en fortsättning och att museernas insatser för att vidga kulturarvet och synliggöra alla människors historia fortsätter. Även funktionshindersorganisationernas egna insatser på kulturarvsområdet och de resursproblem som har framkommit i uppföljningen bör uppmärksammas av berörda myndigheter i det fortsatta tillgänglighetsarbetet.

Regeringens resultatredovisning

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen konstaterar att resultatredovisningen av funktionshinderspolitiken på kulturområdet har utvecklats i budgetpropositionerna på senare år. Det gäller särskilt inom området Kulturområdesövergripande verksamhet där redovisningen har blivit mer uttömmande. I övrigt redovisas endast enstaka resultat av funktionshinderspolitiken uppdelat på respektive kulturområde, och för de nationella scenkonstinstitutionerna och inom områdena bildkonst, arkitektur, form och design, kulturskaparnas villkor och arkiv redovisas inga resultat alls för tillgänglighetsarbetet i budgetpropositionen för 2014. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen efterlyser därför en utförligare resultatredovisning av funktionshinderspolitiken på de områden som har angetts ovan. Resultatredovisningen i budgetpropositionen utgör ett viktigt underlag för riksdagens beredning av statsbudgeten.

Avslutningsvis ser uppföljnings- och utvärderingsgruppen fram emot en redovisning från regeringen av hur arbetet med att åtgärda de problem som har uppmärksammats i denna uppföljning fortskrider.

1 Inledning

Kultur är viktigt för välbefinnandet, kreativiteten och den personliga utvecklingen. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet, vilket innebär att personer med funktionsnedsättning har rätt att delta i kulturen på lika villkor som andra. Det handlar om att kunna gå på exempelvis teater, konsert och bio och att ta del av litteratur, webbsidor och annat material i tillgängliga format. Det innebär också att kunna få utveckla den egna kreativa och artistiska förmågan. Att som medborgare kunna ta del av och bidra till kulturlivet och att även ha möjlighet att se och nyttja kulturarvet är en grundläggande rättighet. Det är också en viktig förutsättning för att kunna utöva sin grundlagsskyddade yttrandefrihet.

1.1 Bakgrund

I december 2009 beslutade riksdagen om målen för och inriktningen på kulturpolitiken. Enligt beslutet ska kulturen vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.¹

I maj 2000 beslutade riksdagen om de övergripande målen för och den övergripande inriktningen på funktionshinderspolitiken. Riksdagsbeslutet hade formen av ett handlingsprogram som särskilt skulle inriktas på att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning, att förebygga och bekämpa diskriminering av personer med funktionsnedsättning och att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning förutsättningar för självständighet och självbestämmande.²

Regeringen presenterade 2011 en strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken för perioden 2011–2016. I strategin utvecklas inriktningen på och delmål för tio prioriterade samhällsområden, varav kultur, medier och idrott är ett område. Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet är strategiska myndigheter som har särskilda delmål inom kulturområdet. Regeringens strategi har inte underställts riksdagen för beslut.³

Kulturutskottet och tillgängligheten

Kulturutskottet har på senare år i flera sammanhang behandlat frågor kring kulturen och tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. I t.ex. november 2009 anordnade utskottet en offentlig utfrågning om personer med funktionsnedsättning och scenrummet. Utgångspunkten för utfrågningen var

¹ Prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5.

² Prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14.

³ En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016, Socialdepartementet, 2011.

bl.a. frågor om scenkonstens tillgänglighet och om förutsättningarna för personer med olika typer av funktionsnedsättning att ta del av scenkonst i olika delar av landet och att utöva scenkonst.⁴

I 2012 års budgetbetänkande behandlade utskottet bl.a. en ny inriktning på taltidningsverksamheten och hur digital teknik kan användas för att göra kultur tillgänglig för personer med funktionsnedsättning.⁵ I betänkandet Kultur för alla behandlade utskottet våren 2013 frågor med anknytning till funktionshinderspolicen samt Kulturrådets och Riksantikvarieämbetets uppdrag inom ramen för regeringens strategi på området. Utskottet berörde också projektet Handikapphistoria i kulturarvet, det s.k. Haikuprojektet, som syftade till att synliggöra historien om livet för personer med funktionsnedsättning. I betänkandet betonade utskottet bl.a.

att kulturpolitikens uppgift är att stödja konstnärligt skapande i olika former, skapa förutsättningar för att bevara, tolka, tillgängliggöra och utveckla kulturlivet och att bidra till att människor i hela landet har möjlighet att ta del av ett rikt och mångsidigt kulturutbud. Kulturpolitiken ska medverka till att kulturen återspeglar den stora mångfald som präglar dagens samhälle. Kulturen måste vara relevant och angelägen för hela befolkningen. Det är därmed viktigt att många olika erfarenheter, tankar och historier tillvaratas och speglas så att alla delar av samhället blir belysta. Detta är också en förutsättning för en levande demokrati.⁶

Den 15 oktober 2013 höll utskottet en öppen utfrågning på temat Funktionshinderspolicen i kulturarvet där bl.a. Haikuprojektet presenterades.⁷

I ett betänkande i februari 2014 behandlade kulturutskottet frågor om kulturverksamhet på teckenspråk, dövskulturens historia och textning av tv-program, film på bio, dvd-filmer och teater.⁸

Uppföljning och utvärdering

Genom riksdagens beslut 2010 fördes utskottens uppgift att följa upp och utvärdera riksdagsbeslut in i regeringsformen, vilket markerar den vikt som läggs vid utskottens uppföljning och utvärdering.⁹ Grundlagsutredningen, regeringen och konstitutionsutskottet ansåg att en grundlagsreglering av utskottens uppföljning och utvärdering kunde stimulera en fortsatt utveckling av verksamheten och bidra till att tydliggöra riksdagens ansvar.¹⁰ Sedan 2001 är uppgiften även reglerad i riksdagsordningen.¹¹

⁴ Kulturutskottets offentliga utfrågning om funktionshindrade och scenrummet (2009/10:RFR 8).

⁵ Bet. 2012/13:KrU1.

⁶ Bet. 2012/13:KrU6.

⁷ Offentlig utfrågning om funktionshinderspolicen i kulturarvet (2013/14:RFR4).

⁸ Bet. 2013/14:KrU7.

⁹ 4 kap. 8 § RF: Varje utskott följer upp och utvärderar riksdagsbeslut inom utskottets ämnesområde.

¹⁰ SOU 2008:125 En reformerad grundlag, prop. 2009/10:80, bet. 2009/10:KU19 och 2010/11:KU4.

¹¹ 4 kap. 18 § RO: I utskottens beredning av ärendena skall ingå uppgiften att följa upp och utvärdera riksdagsbeslut inom de ämnesområden som för varje utskott anges i 4–6 §§ med tillhörande tilläggsbestämmelser.

Kulturutskottet har tidigare genomfört fördjupade uppföljningar av pensionsvillkoren inom scenkonstområdet,¹² kulturinstitutionernas lokalkostnader¹³ och verksamheten vid scenkonstallianserna.¹⁴ När det gäller funktionshinder och kultur gjorde utskottet 2004 en uppföljning av övergången till digitala talböcker i Daisy-format.¹⁵

1.2 Uppföljningens inriktning, syfte och avgränsningar

Kulturutskottet beslutade den 14 mars 2013 att genomföra en uppföljning och utvärdering av frågor om kultur för personer med funktionsnedsättning. Uppföljningen, som påbörjades hösten 2013, har inriktats på tre aspekter: möjligheten att ta del av kultur, möjligheten att utöva kultur samt att synliggöra kulturarvet.

Utgångspunkten för uppföljningen är de kulturpolitiska mål som riksdagen beslutade om 2009, riksdagens mål för funktionshinderspolitiken från 2000 och de ställningstaganden som utskottet har gjort när det gäller kultursektorns tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Syftet med uppföljningen är att ge utskottet ökade kunskaper inför behandlingen av ärenden som är kopplade till funktionshinderspolitiken inom kultursektorn. I uppföljningen beskrivs och analyseras de statliga insatser som görs och vilka resultat dessa insatser får från ett brukarperspektiv. Genomförda insatser och uppnådda resultat av insatserna analyseras i relation till de av riksdagen beslutade målen. Målen för regeringens strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken följs inte upp i strikt mening eftersom strategin inte har underställts riksdagen för beslut. Däremot behandlas insatser och resultat som genomförs inom ramen för strategin som en del i arbetet med att nå de riksdagsbundna målen.

Uppföljningens två första aspekter – möjligheten att ta del av kultur och möjligheten att utöva kultur – analyseras utifrån följande frågeställningar.

- *Insatser:* Vilka insatser genomför statliga aktörer för att förbättra tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning? Hur genomförs insatserna och hur ser bl.a. brukarna på dessa? Hur finansieras de?
- *Samverkan:* Vilka statliga och andra aktörer finns inom området? Hur samverkar och samarbetar de? Har samverkan ökat och effektiviserats?
- *Resultat:* Vilket resultat har de statliga insatserna fått? Hur ser aktörerna på de uppnådda resultaten? Ökar andelen personer med funktionsnedsättning som upplever att de har möjlighet att ta del av och själva utöva kultur?
- *Uppföljning och utvärdering:* Hur följs resultaten upp? Hur redovisar regeringen uppnådda resultat till riksdagen?

¹² Rapport 2008/09:RFR1, bet. 2008/09:KrU1.

¹³ Rapport 2008/09:RFR13, bet. 2009/10:KrU1.

¹⁴ Rapport 2011/12:RFR10, bet. 2011/12:KrU6.

¹⁵ Tillgång till litteratur för personer med läshandikapp, PM2004-02-26.

Frågan om funktionsnedsättning och kulturarvet har bl.a. behandlats av det s.k. Haikuprojektet som avslutades under hösten 2013 med ett heldagsseminarium för museianställda på Nordiska museet i Stockholm. I mitten av oktober höll kulturutskottet en offentlig utfrågning i riksdagen om Haikuprojektet och kulturarvsfrågorna. I uppföljningen redovisas Haikuprojektets resultat och andra insatser inom kulturarvsområdet samt funktionshindersorganisationernas syn på projektet.

Kulturutskottets nu aktuella uppföljning har koncentrerats till att belysa tillgängligheten för personer med olika slags funktionsnedsättningar: tillgängligheten för personer med nedsatt rörelseförmåga, nedsatt syn eller nedsatt hörsel och tillgängligheten för personer med nedsatt kognitiv förmåga.

I uppföljningen behandlas olika kulturformer i den utsträckning de har aktualiserats av de funktionshindersorganisationer och kulturinstitutioner som har kontaktats under projektets gång. Medieområdet, med t.ex. radio och tv, och folkbildningsfrågor behandlas inte i uppföljningen utom i något enstaka fall. Frågor som rör informationsteknik och elektronisk kommunikation, som i många fall utgör verktyg för att ta del av eller medverka i kulturaktiviteter, berörs inte heller annat än indirekt.

1.3 Genomförande

Uppföljningsarbetet har genomförts av kulturutskottets utvärderings- och uppföljningsgrupp. Underlagen till uppföljningen har tagits fram av utvärderings- och forskningssekreteriatet vid utskottsavdelningen i samarbete med utskottets kansli. Uppföljningen har gjorts genom dokumentstudier, intervjuer, skriftliga frågor, enkäter till olika aktörer och löpande kontakter. Medborgar- och brukarperspektivet har fångats upp främst genom kontakter med funktionshindersorganisationer.

En e-postenkät skickades till följande funktionshindersorganisationer: Handikappförbunden, Lika Unika, Nätverket Unga för Tillgänglighet (Nuft), DHR – Delaktighet, Handlingskraft, Rörelsefrihet, Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU), Neuroförbundet (f.d. NHR), Hörsel-skadades riksförbund (HRF), Sveriges Dövas Riksförbund (SDR), Synskadades riksförbund (SRF), Föreningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning (FUB), Riksförbundet Attention, Nationell samverkan för psykisk hälsa (NSPH) och Astma- och Allergiförbundet.

Intervjuer har genomförts med representanter för följande organisationer: Handikappförbunden, DHR, Neuroförbundet, HRF, SDR, SRF, Attention, NSPH och Dyslexiförbundet FMLS.

Dessutom har även följande aktörer kontaktats i uppföljningsarbetet: Kulturdepartementet, Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Handisam, Kulturanalys och Allmänna arvsfonden.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen genomförde den 27 februari 2014 ett studiebesök vid Stockholms dramatiska högskola för information och

samtal kring skådespelarprogrammet på teckenspråk. Gruppen träffade Simon Norrthon, prefekt för institutionen för skådespeleri, Lars Otterstedt, huvudlärare för skådespelarprogrammet på teckenspråk och Christina Edenås, utbildningssamordnare.

Ett utkast till denna rapports beskrivande delar har faktagranskats av de organisationer, myndigheter och övriga som lämnat synpunkter till uppföljningen.

2 Utgångspunkter

2.1 Tillbakablick

En nationell handlingsplan för handikappolitiken

År 2000 fattade riksdagen beslut om målen för och inriktningen på handikappolitiken och om en nationell handlingsplan för densamma.¹⁶ Målen och inriktningen – för vad som numera kallas funktionshinderspolitiken – gäller fortfarande. Enligt handlingsplanen skulle politiken koncentreras till tre huvudområden: att se till att funktionshindersperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer, att skapa ett tillgängligt samhälle och att förbättra bemötandet. Detta innebar bl.a. att de statliga myndigheterna skulle integrera funktionshindersperspektivet i sin verksamhet och vara ett föredöme när det gäller att göra verksamhet, information och lokaler tillgängliga. Krav skulle införas om att enkelt åtgärdade hinder skulle vara eliminerade 2010. Handlingsplanen markerade en tydlig förskjutning från ett vård- och omsorgsperspektiv till ett medborgarperspektiv. Samhället skulle utformas så att personer med funktionsnedsättning skulle ha möjlighet att ta del av samma rättigheter som andra, men också ha lika möjligheter och skyldigheter att bidra till samhällets utveckling.

På kulturområdet förstärktes statens insatser för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Målet var att verka för allas möjlighet till kulturupplevelser och eget skapande. Kulturrådet fick ytterligare medel för att genomföra och utvidga det handlingsprogram för ökad tillgänglighet som lades fram redan 1998.¹⁷ Talboks- och punktskriftsbiblioteket (numera Myndigheten för tillgängliga medier) och Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur (LL-stiftelsen – Centrum för lättläst) fick mer pengar för projekt som syftade till att göra litteraturen mer tillgänglig för personer med funktionsnedsättning.

Uppföljning av handlingsplanen

I en skrivelse till riksdagen 2010 följdes den nationella handlingsplanen för handikappolitiken upp för tredje gången och de resultat som hade uppnåtts redovisades. Regeringens helhetsbedömning var att tillgängligheten rent konkret hade förbättrats inom de flesta områdena och att funktionshindersperspektivet mer frekvent fanns med i planering och genomförande inom flertalet sektorer. Samtidigt konstaterades att mycket arbete återstår innan personer med funktionsnedsättning kan ta del av samhällets alla delar på jämlika villkor. I skrivelsen framhölls att tillgänglighetsarbetet har gått framåt under tiden för handlingsplanen, men att det inte har bedrivits i jämn takt inom

¹⁶ Prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14. Handikappolitiken kallas numera funktionshinderspolitiken.

¹⁷ Funktionshinderades tillgång till kultur (Statens kulturråd 1998:3).

samtliga sektorer. Regeringen konstaterade bl.a. att arbetet med att uppnå de handikappolitiska målen måste bli mer effektivt.¹⁸

För kulturområdet redovisades att satsningar hade gjorts för att förbättra den fysiska tillgängligheten till lokaler för kulturverksamhet med målet att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att ta del av kultur. Andra satsningar har handlat om att med kulturen som redskap bidra till ökad kunskap och delaktighet. Den tekniska utvecklingen under perioden har spelat en viktig roll. Talsyntes och direkttextning m.m. leder till förbättrad tillgänglighet till kultur och medier och ger tillträde till nya arenor. I sammanhanget nämndes även att den nya språklagen (2009:600) hade stärkt teckenspråkets ställning och att initiativ hade tagits för en nationell strategi för digitalisering, elektronisk tillgång och digitalt bevarande för en ökad tillgång till kulturarvet.

Regeringen hade lagt sektorsansvaret för genomförandet av handlingsplanen inom kulturområdet på Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet. Kulturrådet arbetade utifrån fem övergripande etappmål: handlingsplaner för ökad tillgänglighet hos kulturinstitutionerna, informationsinsatser, utbildningsinsatser, mätbara mål i verksamhetsplaner och samarbete med funktionshindersorganisationerna. Av Kulturrådets redovisning av resultaten framgår bl.a. följande:¹⁹

- Flertalet huvudmän för kulturinstitutionerna hade någon form av måldokument. Konkreta handlingsplaner fanns på många institutioner men var sällan tillräckligt kopplade till verksamhetsplanering och budget.
- Informationssatsningar hade ofta fungerat som starten för kulturinstitutionernas strategiska arbete för ökad tillgänglighet.
- Musei-, biblioteks- och scenkonstområdet hade fått möjlighet till ökad kunskap om funktionshindersfrågor, tillgängliggörande av information och utveckling av publikrelaterat arbete utifrån tillgänglighetsperspektivet. Scenkonstområdet hade inte i lika hög grad hunnit genomföra planerade insatser.
- I Kulturrådets verksamhetsplan var målen för ökad tillgänglighet samlade i de olika avdelningarnas aktivitetsplaner och i olika delprojekt.
- Funktionshindersorganisationer hade i olika sammanhang varit värdefulla kunskapsförmedlare av vad som krävs för att ett kulturbesök ska bli bättre utifrån ett demokratiskt och användarvänligt perspektiv.

Inom Riksantikvarieämbetets sektor genomfördes utbildningar om vad som krävs för att personer med funktionsnedsättning ska kunna ta del av kulturarvet. Verksamheten bedöms ha ökat medvetenheten om funktionshindersfrågorna inom sektorn. Från 2007 följdes tillgänglighetsarbetet upp ute i länen genom redovisningen av kulturmiljövårdsanslaget. Arbetet var främst inriktat på enkelt avhjälpna hinder, men även mer omfattande insatser gjordes i såväl

¹⁸ Skr. 2009/10:166, bet. 2009/10:SoU20.

¹⁹ Redovisning av det särskilda ansvaret som sektorsmyndighet inom handikappområdet (dnr KUR 2008/6116).

kulturhistoriskt värdefulla byggnader som fornlämningsmiljöer och inom de olika kulturresevatnen.

Nya kulturpolitiska mål

I december 2009 beslutade riksdagen om nya mål för och en ny inriktning på kulturpolitiken. Samtidigt beslutades om att införa en ny modell för fördelning av statliga medel till regional och lokal kulturverksamhet, den s.k. kultursamverkansmodellen.

I den aktuella propositionen Tid för kultur ägnas inget särskilt avsnitt åt funktionshinder eller tillgängligheten inom kultursektorn – dessa frågor nämns endast kortfattat i olika sammanhang. Bland annat konstateras att personer med någon typ av funktionsnedsättning fortfarande ägnar sig åt kulturella aktiviteter i avsevärt mindre utsträckning än genomsnittet av befolkningen. Den tekniska utvecklingen har dock fört med sig nya möjligheter när det gäller att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Vidare framförs att kulturen måste vara relevant och angelägen för hela befolkningen och att kulturpolitiken ska bidra till en ökad mångfald och ett mångfacetterat kulturutbud och därmed till större valfrihet för var och en. Faktorer som ålder, sexuell läggning eller funktionsnedsättning ska inte hindra människor från att aktivt delta i kulturlivet, och tillgänglighet och mångfald i vid bemärkelse är en viktig uppgift för kulturpolitiken. I propositionen sägs även att personer med funktionsnedsättning ska beaktas i alla regeringsinitiativ på kulturområdet. Det kan bl.a. handla om att förbättra den fysiska tillgängligheten till kulturinstitutionernas lokaler. Detta perspektiv kan också komma till uttryck genom att institutioner och kulturskapare använder sig av nya tekniska möjligheter för att sprida kultur eller för att underlätta deltagande från personer med funktionsnedsättning.²⁰

En strategi för funktionshinderspolitiken

Den strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken som regeringen presenterade 2011 och som gäller för perioden 2011–2016 utgick från den tidigare nämnda skrivelsen (skr. 2009/10:16).²¹ Syftet med strategin är att presentera politikens inriktning med konkreta mål för samhällets insatser och hur resultaten ska följas upp. I strategin utvecklas inriktningen på och delmålen för vart och ett av de prioriterade områdena. En viktig del i strategin är att målen för insatserna ska bli mer konkreta och mätbara och därmed uppföljningsbara. Ett av de prioriterade områdena är kultur, medier och idrott. Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet är strategiska myndigheter inom kulturområdet. En mer utförlig beskrivning av funktionshindersstrategin redovisas i avsnitt 2.8.

²⁰ Prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145.

²¹ En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016, Socialdepartementet, 2011.

Bortom fagert tal

En fråga som har varit central för funktionshindersrörelsen under de senaste åren och som har stor betydelse även inom kultursektorn är frågan om diskriminering i form av bristande tillgänglighet. I februari 2010 presenterades ett förslag i en departementspromemoria – Bortom fagert tal – om att införa en ny bestämmelse i diskrimineringslagen om förbud mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.²² Bestämelsen ska omfatta situationer där någon missgynnas genom underlåtenhet att vidta skäligen åtgärder för tillgänglighet så att personer med en funktionsnedsättning kommer i en situation som är jämförbar med den för personer utan en sådan funktionsnedsättning. Diskrimineringsförbudet föreslås gälla för alla de samhällsområden där diskrimineringslagens övriga regler gäller – således även inom kulturområdet.

I juni 2012 beslutade riksdagen om ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag om förbud mot diskriminering på grund av bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.²³ Den 3 mars 2014 meddelades att regeringen hade fattat beslut om en lagrådsremiss med ett förslag som innebär att bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning införs som en ny form av diskriminering i diskrimineringslagen. Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2015.²⁴

2.2 Kultursektorn

I denna uppföljning behandlas huvudsakligen de delar av kultursektorn där staten har ett direkt eller indirekt ansvar för verksamheten, dvs. statliga myndigheter eller institutioner som helt eller delvis finansieras med statliga medel. Kortfattat redogörs även för funktionshindersfrågor i kulturverksamhet som drivs av kommuner och landsting.

De kulturformer som berörs i större eller mindre utsträckning är teater, dans, musik, film, litteratur, bildkonst, kulturmiljö, museer och utställningar. Medieområdet, med t.ex. radio och tv, och folkbildningsfrågor behandlas inte i uppföljningen utom i något enstaka fall. Frågor som rör informationsteknik och elektronisk kommunikation, som i många fall utgör verktyg för att ta del av eller medverka i kulturaktiviteter, berörs inte heller i uppföljningen annat än indirekt.

I sammanhanget kan kortfattat nämnas att folkbildningen, som inte ingår i denna uppföljning, spelar en viktig roll när det gäller tillgängligheten till både utbildning och kultur. Till stöd för folkbildningen anvisade riksdagen 3,6 miljarder kronor för 2014. Under 2012 deltog i genomsnitt 197 700 enskilda

²² Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering (Ds 2010:20).

²³ Prop. 2011/12:122, bet. 2011/12:AU11, rskr. 2011/12:267.

²⁴ Pressmeddelande den 3 mars 2014, Arbetsmarknadsdepartementet.

deltagare per termin i folkhögskoleutbildning och 663 700 personer i olika former av studiecirkelverksamheter. Vidare deltog 380 500 personer i annan folkbildningsverksamhet anordnad av studieförbunden. Personer med funktionsnedsättning deltar i bl.a. folkhögskolornas långa kurser i stor sett i samma utsträckning som den övriga befolkningen.²⁵

2.3 Samhällets utgifter för kultur

Enligt Kulturanalys uppgick samhällets utgifter för kultur till ca 63 miljarder kronor 2011, vilket motsvarar 1,8 procent av bruttonationalprodukten (BNP) samma år.²⁶ Av samtliga utgifter för kultur utgjorde offentliga medel närmare 38 procent, hushållens utgifter drygt 61 procent och näringslivets ca 1 procent. De sammanlagda offentliga utgifterna för kultur uppgick 2011 till 23,8 miljarder kronor, varav staten stod för 10,6 miljarder, regionerna/landstingen för 3,6 miljarder och kommunerna för 9,6 miljarder. I statens kulturutgifter räknar Kulturanalys här in utgifterna även för folkbildning och medier. Hushållens utgifter för kultur, exklusive investeringsutgifter (dvs. utgifter för teknisk utrustning särskilt avsedd för mottagning och uppspelning av tv, radio eller digitalt lagrade medier) uppgick till 38,5 miljarder kronor. Näringslivets sponsring av kultur har uppskattats till 754 miljoner kronor för 2011.²⁷

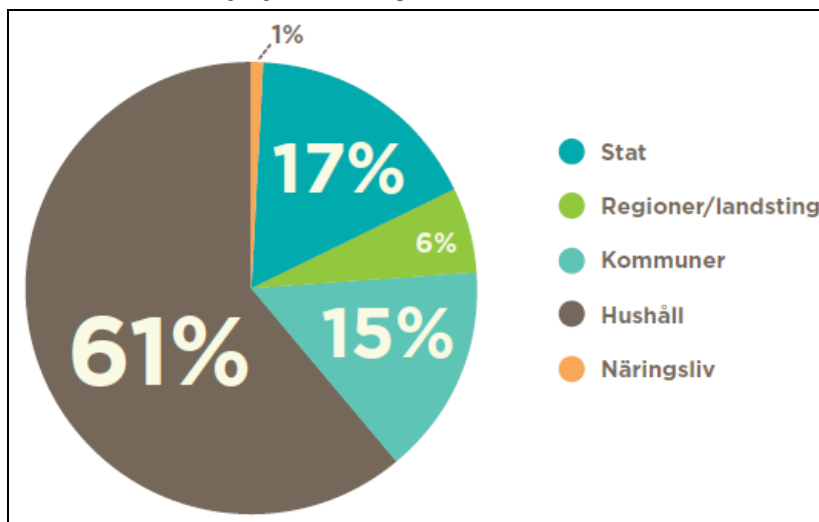
²⁵ Prop. 2013/14:1 utg.omr. 17, bet. 2013/14:KrU1.

²⁶ Summan av de betalningar som alla aktörer i samhället gör för kultur i alla former.

²⁷ Kulturanalys 2013, Myndigheten för kulturanalys.

Figur 1 Samhällets utgifter för kultur

(Offentliga utgifter 2011, näringslivets kultursponsring 2011, hushållens utgifter för kultur 2009 exklusive investeringsutgifter; 2011 års priser).

Källa: Samhällets utgifter för kultur 2010–2011, Kulturanalys, 2012.

Omräknat till 2011 års priser har de offentliga utgifterna för kultur ökat med nästan 25 procent under perioden 2000–2011. Under denna tioårsperiod har regionerna/landstingen ökat sin andel av de totala offentliga utgifterna för kultur från 10 procent till 15 procent, medan staten har minskat sin andel från 47 procent till 45 procent och kommunerna har minskat sin andel från 43 procent till 40 procent.

2.4 Funktionshinder och funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning och funktionshinder är begrepp under utveckling.²⁸ Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning härrör funktionshinder från samspelet mellan personer med funktionsnedsättningar och hinder som är betingade av attityder och miljön, vilka motverkar deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra.²⁹

Den grundläggande principen för funktionshinderspolicen är att alla människor, oavsett funktionsförmåga, ska ha samma möjligheter som andra att vara delaktiga i samhället och ta del av mänskliga rättigheter. Personer

²⁸ *Funktionshinder* är en begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. En *funktionsnedsättning* är en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller av övergående natur. Socialstyrelsens termbank avråder från termen *handikapp* eftersom den kan upplevas som stigmatiserande och därför bör undvikas.

²⁹ SÖ 2008:26.

med funktionsnedsättning har samma rätt till självständighet och självbestämmande som andra. De utgör ingen homogen grupp och det föreligger stora skillnader mellan olika personers problem och mellan funktionsnedsättningens konsekvenser för individen. Det kan röra sig om personer med nedsatt rörelseförmåga, nedsatt syn eller hörsel, funktionsnedsättning till följd av psykiska besvär eller läs- och skrivsvårigheter. Olika svårigheter kräver olika typer av anpassningar.

Handisam redovisar följande exempel på olika krav på tillgänglighet relaterade till olika funktionsnedsättningar:³⁰

- Tillgänglighet för människor med nedsatt rörelseförmåga innebär främst att det ska vara möjligt att förflytta sig självständigt och säkert i den byggda miljön.
- Tillgänglighet för personer med nedsatt syn innebär att man ska kunna orientera och förflytta sig utan att utsättas för onödiga säkerhetsrisker. Tillgång till personlig service t.ex. i form av ledsagning, är ofta en förutsättning för att en obekant miljö ska vara tillgänglig. Information måste presenteras på ett tillgängligt sätt, bl.a. i alternativa format som t.ex. punktskrift, daisy-format eller på cd-rom. Webbplatser måste vara byggda enligt antagna normer och kunna läsas av med ett s.k. talsyntesprogram.
- Tillgänglighet för personer med nedsatt hörsel och för döva eller dövblinda personer innebär att det ska vara möjligt att t.ex. kommunicera med andra människor och ta del av information. En god tillgänglighet är en bra ljudmiljö, tillgång till hörselteknisk utrustning, visuell information och information på teckenspråk.
- Personer med nedsatt kognitiv förmåga är en blandad grupp där tillgänglighet kan betyda mycket skilda saker för olika individer.³¹ Det kan handla om att det ska vara möjligt att orientera sig och använda den fysiska miljön utan att utsättas för onödiga säkerhetsrisker. Inredning och utrustning ska utformas så att den är lättbegriplig. Information av olika slag ska kunna fås i en förenklad form som är tydlig, konkret, kortfattad och entydig.
- För personer med astma och allergier innebär tillgänglighet att det ska vara möjligt att vistas i en miljö utan att drabbas av allergiska reaktioner eller besvär i andningsvägarna. För människor med födoämnesintolerans och -allergi innebär tillgänglighet att det ska vara möjligt att få mat utan att drabbas av allergiska reaktioner eller besvär och skada i magen.
- För människor med t.ex. stomi och inkontinens handlar tillgänglighet om att det ska finnas tillgång till lämpligt utformade toaletter, att man arbetar i korta pass med regelbundna pauser och att det finns anpassad kost.
- För människor med funktionsnedsättning på grund av psykiska sjukdomar kan förutsättningarna för tillgänglighet variera mycket från individ till in-

³⁰ Se www.handisam.se.

³¹ Med kognition menas förmågan att minnas, orientera sig i tid och rum, problemlösningsförmåga, numerisk förmåga, språklig förmåga m.m.

divid. Psykisk sjukdom kan även i vissa fall leda till nedsatt kognitiv förmåga. Det kan handla om att miljön ska vara lugn, att störningsmoment minimeras och att det finns tillgång till avskildhet vid behov.

- Tillgänglighet för personer med nedsatt röst- och talfunktion handlar om att alternativa kommunikationssätt ska kunna användas, t.ex. totalkonversation³² eller lösningar som Taltjänst, TeleTal och texttelefon.
- För människor med läs- och skrivsvårigheter är det ofta utformningen av informationen som innebär svårigheter. Information måste gå att få i alternativa format såsom talkassett och Daisy-talbok. Det bör också gå att få elektronisk information uppläst med hjälp av talsyntes.

Det finns ingen generell eller standardiserad definition av funktionsnedsättning. Det finns inte heller någon generell regel om vilka funktionsnedsättningar som ska räknas med i statistiska undersökningar. Därför utgår den statistik som finns tillgänglig från olika definitioner av gruppen personer med funktionsnedsättning. Hur många personer som har olika typer av funktionsnedsättning varierar i olika undersökningar. Trots det finns ändå någon form av bild över hur stora andelar av befolkningen som har en viss typ av funktionsnedsättning. Ofta är Statistiska centralbyråns (SCB) undersökningar av levnadsförhållanden (ULF) en utgångspunkt då det är en stor undersökning med ett representativt urval.³³

Enligt senast redovisade resultat i ULF beräknas antalet personer som är 16 år eller äldre och som har någon form av funktionsnedsättning till ca 2,5 miljoner eller 31,8 procent av befolkningen. Antalet personer med minst två funktionsnedsättningar beräknas till 824 000 eller 10,6 procent i samma åldersgrupp. Antalet personer med funktionsnedsättning i olika grupper framgår av följande sammanställning.

---

³² Med totalkonversation är det möjligt att använda tal, skriven text och teckenspråk samtidigt.

³³ Hur är läget 2013? Handisam.

Tabell 1 Skattat antal och andel personer med funktionsnedsättning 16+ av befolkningen samt andelen kvinnor och män (ULF 2010-2011).

	Antal personer i gruppen 16+	Andel (%) av befolkningen	Andel (%) kvinnor	Andel (%) män
Nedsatt syn	296 000	3,8	4,6	3,0
Nedsatt hörsel	1 351 000	17,3	15,5	19,2
Nedsatt rörelseförmåga	561 000	7,2	8,8	5,6
Hög grad av nedsatt rörelseförmåga	336 000	4,3	5,5	3,1
Svåra besvär av astma och/eller allergi	329 000	4,2	5,1	3,3
Svåra besvär av ängslan, oro, ångest	423 000	5,4	7,0	3,8
Hälsoproblem som i hög grad begränsar aktivitet	719 000	9,2	10,4	8,0

Källa: SCB, Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC).

I andra undersökningar, t.ex. Nationella folkhälsoenkäten och SCB:s och Arbetsförmedlingens undersökning Förutsättningar i arbetslivet, varierar andelen personer med funktionsnedsättning med mellan 22 och 26 procent.³⁴

2.5 Internationella konventioner m.m.

2.5.1 Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

År 1989 initierade Sverige ett arbete inom FN för att få till stånd internationella regler om rätt till delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning. Arbetet utmynnade i 22 standardregler för att säkerställa att människor med funktionsnedsättning har samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare i samhället. Reglerna antogs av FN:s generalförsamling 1993. Standardreglerna uttrycker tydliga principiella ståndpunkter när det gäller rättigheter, möjligheter och ansvar på olika samhällsområden. De ger också konkreta förslag om hur ett land kan undanröja hinder för människor med funktionsnedsättning och skapa ett tillgängligt samhälle. Tanken är att länderna på olika sätt ska ta ansvar för att reglerna tillämpas och arbeta för principerna om full delaktighet och jämlikhet.³⁵

Riksdagen beslutade 2008 att Sverige skulle tillträda FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.³⁶ Konventionens syfte är

³⁴ Hur är läget 2013? Handisam.

³⁵ FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Ds 2008:23).

³⁶ Prop. 2008/09:28, bet. 2008/09SoU3, rskr. 2008/09:38.

att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning att ta del av sina mänskliga rättigheter. Konventionen, som trädde i kraft den 14 januari 2009, utgår från grundläggande principer som jämlikhet och icke-diskriminering.³⁷ Riksdagen godkände också att Sverige ansluter sig till det frivilliga protokollet till konventionen som innebär att den som upplever sina rättigheter kränkta kan klaga till en övervakningskommitté.

Artikel 30 i konventionen behandlar deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott. Enligt artikeln erkänner konventionsstaterna rätten för personer med funktionsnedsättning att på lika villkor som andra delta i kulturlivet. De ska också ”vidta alla ändamålsenliga åtgärder” för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning

- a) bereds tillgång till kulturella produkter i tillgänglig form
- b) bereds tillgång till tv-program, film, teater och annan kulturell verksamhet i tillgänglig form
- c) bereds tillträde till platser för kulturella föreställningar eller tjänster, såsom teatrar, museer, biografier, bibliotek och turistservice och så långt som möjligt till minnesmärken och platser av nationell kulturell betydelse.

Konventionsstaterna ska vidare vidta ändamålsenliga åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet att utveckla och använda sin kreativa, artistiska och intellektuella förmåga, inte endast i eget intresse utan även för samhällets berikande. Dessutom ska konventionsstaterna i enlighet med internationell rätt vidta åtgärder för att säkerställa att lagar till skydd för immateriella rättigheter inte utgör ett oskäligt eller diskriminerande hinder för tillgång till kulturella produkter för personer med funktionsnedsättning. I artikeln fastställs även att personer med funktionsnedsättning ska ha rätt på lika villkor som andra till erkännande av och stöd för sin särskilda kulturella och språkliga identitet, däribland teckenspråk och dövas kultur.

Uppföljning av konventionen

I enlighet med konventionens artikel 35 lämnade regeringen i januari 2011 en första rapport till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD).³⁸ Syftet med rapporten var att beskriva hur mänskliga rättigheter främjas och skyddas i Sverige med fokus på personer med funktionsnedsättning. I rapporten redogörs för åtgärder som har vidtagits och för de utmaningar som har identifierats i regeringens genomgång för att klargöra hur svensk lagstiftning och övriga förhållanden i Sverige ställer sig till konventionen.

Om deltagande i kulturlivet m.m. (artikel 30) sägs i rapporten att

kulturen ska vara tillgänglig för alla – i form av bildningsarbete, möjligheter till eget skapande och möjligheter att ta del av professionellt konst-

³⁷ Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (SÖ 2008:26).

³⁸ Sveriges första rapport till FN:s kommitté för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Socialdepartementet 2011.

närligt skapande. Ett funktionshindersperspektiv ska därför beaktas i alla regeringsinitiativ på kulturområdet. De övergripande målen inom kultur, medier och idrott är att förbättra möjligheten för personer med funktionsnedsättning att delta i kultur- och idrottslivet. Funktionshindersperspektivet ska vara integrerat i den ordinarie bidragsgivningen inom kulturområdet och idrottsområdet. Medietjänster och film ska i högre utsträckning utformas på ett sätt som gör dem tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Därefter redovisas olika exempel på regeringens insatser inom kultur- och medieområdena under det förra decenniet.

Funktionshindersrörelsen lämnade i april 2011 en alternativ rapport till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning.³⁹ Syftet med rapporten var att komplettera regeringens rapport och ge kommittén en heltäckande bild över hur Sverige lever upp till konventionen. Alternativrapporten innehåller funktionshindersrörelsens rekommendationer på hur situationen kan förbättras. Beträffande artikel 30 om deltagande i kulturliv m.m. rekommenderade funktionshindersrörelsen den svenska staten att

- öka tillgången till TV-program, film, teater och annan kulturell verksamhet i tillgänglig form (textning, frånvaro av störande bakgrundsljud) och tolkning (skrivtolkning och teckenspråkstolkning)
- ta fram tydligare riktlinjer för hur kulturinstitutioner kan göras tillgängliga för en mångfald av människor med funktionsnedsättning
- se till att underlåtenhet att vidta åtgärder för tillgänglighet lagstadgas som diskriminering.

Vid sin tionde session i september 2013 beslutade FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning om ett antal frågor med anledning av regeringens rapport från 2011.⁴⁰ Regeringen lämnade ett svar den 16 december 2013.⁴¹ Varken kommitténs frågor eller regeringens svar berör artikel 30 eller kulturfrågor i någon nämnvärd omfattning. Den enda kultur aspekten som tas upp är kulturarvslyftet som anges som ett exempel på anställningsåtgärder.

I sammanhanget kan nämnas att FN-konventionens sekretariat har gett ut en handbok om konventionen för parlamentariker.⁴² Handboken är resultatet av ett samarbete mellan FN:s avdelning för ekonomiska och sociala frågor (Undesa), FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) och Interparlamentariska unionen (IPU). I handboken anförs inledningsvis att parlamentariker har en nyckelroll när det gäller att främja och skydda mänskliga rättigheter. Handboken syftar till att stödja parlamentariker och andra i

³⁹ Svenska funktionshindersrörelsens alternativrapport till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Handikappförbunden 2011.

⁴⁰ List of issues in relation to the initial report of Sweden, adopted by the Committee at its tenth session, 2-13 September 2013 (CRPD/C/SWE/Q/1).

⁴¹ Written replies by the government of Sweden to the list of issues (CRPD/C/SWE/E/Q1) in relation to the initial report of Sweden, adopted by the Committee at its tenth session (2-13 September 2013).

⁴² Handbook for Parliamentarians on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities Sekretariatet är placerat inom FN:s avdelning för sociala och ekonomiska frågor, Undesa.

arbetet med att förverkliga konventionen så att personer med funktionsnedsättning kan gå från utanförskap till jämlikhet.⁴³

2.5.2 EU:s strategi och direktiv samt Europarådets handlingsplan

Som en följd av att EU har ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har EU-kommissionen antagit en funktionshindersstrategi för perioden 2010–2020. Strategin ska vara ett led i arbetet att leva upp till konventionen och syftar till att undanröja hinder som begränsar tillgängligheten.⁴⁴ Cirka 80 miljoner människor inom EU beräknas ha någon form av funktionsnedsättning. Strategin har följande mål för de första fem åren:

- Alla ska få tillgång till bra utbildning.
- Europeiska plattformen mot fattigdom ska särskilt hjälpa personer med funktionsnedsättning. Plattformen är ett expertforum för att utbyta erfarenheter och goda lösningar.
- Intyg om funktionsnedsättning bör kunna erkännas i hela EU så att alla kan bo, arbeta och resa i EU på lika villkor.
- Det ska finnas tillgänglighetsnormer för vallokaler och kampanjmaterial.
- EU:s utvecklingsprogram och program för kandidatländerna ska främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Enligt riksdagens representant vid EU:s institutioner planerar EU-kommissionen att under våren 2014 lägga fram ett direktivförslag om ökad tillgänglighet till varor och tjänster på den inre marknaden för personer med funktionsnedsättning. Bakgrunden är bristen på tillgängliga varor och tjänster vilket medför att personer med funktionsnedsättning hindras att delta ekonomiskt, socialt och politiskt i samhällslivet.

Europarådet

Europarådet arbetar under perioden 2006–2015 med en handlingsplan för att främja rättigheter och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning.⁴⁵ I planen ingår 15 handlingslinjer varav en handlar om delaktighet i kulturlivet.

2.6 Nationella regelverk

Bestämmelser om tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning som även har implikationer för kultursektorn finns bl.a. i socialtjänstlagen (2001:453), lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindra-

⁴³ Handboken finns tillgänglig i elektronisk form på följande länk: <http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=212>.

⁴⁴ Europeiska kommissionen, 2010.

⁴⁵ Europarådet, 2008: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=986865&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.

de, förkortad LSS, plan- och bygglagen (2010:900), förkortad PBL, och förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken⁴⁶.

I 1 kap. 1 § socialtjänstlagens anförs att samhällets socialtjänst ska på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Socialtjänsten ska vidare med hänsyn till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

LSS är en rättighetslag och utgör ett komplement till socialtjänstlagen. Den reglerar rätten till ett antal insatser för personer med t.ex. utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd, eller personer med vissa hjärnskador eller andra stora och varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen (1 §). Verksamhet som bedrivs enligt LSS ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen. Målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra (5 §). I LSS föreskrivs vidare att i insatserna bostad med särskild service för barn och ungdomar samt bostad med särskild service för vuxna ingår också fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter (9e §). Enligt lagen hör det t.ex. till kommunernas uppgifter att verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för personer som omfattas av LSS (15 §).

Enligt förordningen om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken ska myndigheter under regeringen utforma och bedriva sin verksamhet med beaktande av de funktionshinderspolitiska målen och verka för att personer med funktionsnedsättning ges full delaktighet i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor. Med vägledning av FN:s standardregler på området⁴⁷ ska myndigheterna särskilt verka för att deras lokaler, verksamhet och information är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. I detta arbete ska myndigheterna genomföra inventeringar och utarbeta handlingsplaner och vid behov samråda med Handisam.

I PBL finns regler om enkelt avhjälpna hinder som har stor betydelse för personer med funktionsnedsättning.⁴⁸ Boverket har tagit fram tillämpningsföreskrifter för dessa regler.⁴⁹ Enligt bestämmelserna i PBL ska enkelt avhjälpna hinder åtgärdas i befintliga byggnader som innehåller lokaler dit allmänheten har tillträde (publika lokaler) och på befintliga allmänna platser, t.ex. bibliotek, teatrar, biografier och samlingslokaler. En allmän plats är en gata, en väg, en park, ett torg eller ett annat område enligt detaljplan är avsett för ett gemensamt behov. Ansvarig för att avhjälpa hinder är den som rättsligt råder

⁴⁶ Enligt uppgift från Socialdepartementet kommer förordningen att ändras under våren 2014 och begreppet handikappolitiken ersätts med funktionshinderspolitiken.

⁴⁷ Enligt Socialdepartementet kommer hänvisningen till FN:s standardregler att ersättas med en hänvisning till den aktuella FN-konventionen.

⁴⁸ 8 kap. 2 § andra stycket och 12 § andra stycket PBL.

⁴⁹ BFS 2013:9, HIN 3.

över hindret och att det åtgärdas. I de flesta fall är det byggnadens ägare men det kan även vara en verksamhetsutövare som hyr en lokal.

Med *enkelt avhjälpta hinder* menas att de ska vara rimliga att avhjälpa med hänsyn till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna. Det handlar om olika typer av brister i den fysiska miljön, och Boverkets föreskrifter anger vad reglerna omfattar: mindre nivåskillnader, tunga dörrar, kontrastmarkeringar, varningsmarkeringar, skyltning, belysning, balansstöd (ledstänger), ljudmiljö och fast inredning (gäller för publika lokaler), parkeringsplatser för handikappfordon och lekplatser (gäller för allmän plats). Det är kommunernas uppgift att övervaka att reglerna följs, och byggnadsnämnderna kan besluta om sanktioner mot den ägare som inte följer reglerna.

I sammanhanget bör även nämnas de grundläggande kraven i 8 kap. PBL om tillgänglighet och användbarhet som ska tillgodoses vid nybyggnad och omfattande ändring.⁵⁰

2.7 Riksdagens mål

2.7.1 Mål för kulturpolitiken

I december 2009 beslutade riksdagen om nya mål för och en ny inriktning på kulturpolitiken: Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.⁵¹

För att uppnå målen ska kulturpolitiken

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.⁵²

2.7.2 Mål för funktionshinderspolitiken

Riksdagen beslutade i maj 2000 om de övergripande målen för och inriktningen på handikappolitiken.⁵³ Målen och inriktningen gäller fortfarande men politiken kallas numera för funktionshinderspolitiken. De övergripande målen för funktionshinderspolitiken är

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund

⁵⁰ 8 kap. 1, 2, 4 och 12 §§ PBL.

⁵¹ Prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145.

⁵² Prop. 2009/10:3 s. 14 och 29.

⁵³ Prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14.

- att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

För att nå målen ska arbetet särskilt inriktas på

- att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionsnedsättning
- att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionsnedsättning
- att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning förutsättningar för självständighet och självbestämmande.⁵⁴

2.8 Regeringens strategi för funktionshinderspolitiken 2011–2016

2.8.1 Övergripande

Vid sidan av riksdagens mål för kulturpolitiken och funktionshinderspolitiken har regeringen lagt fast en strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken. Strategin har inte underställts riksdagen för beslut och dess mål ingår därmed inte primärt i denna uppföljning. Däremot har strategin betydelse för arbetet med att uppfylla de riksdagsbundna målen för funktionshinderspolitiken och behandlas därför utifrån det perspektivet.

I en skrivelse till riksdagen 2010 redovisade regeringen en slutlig uppföljning av den nationella planen för handikappolitiken från 2000. Man konstaterade att fler åtgärder behövde vidtas och att arbetet måste förändras för att bli mer effektivt. Regeringen fastställde inriktningsmål för funktionshinderspolitiken inom nio prioriterade områden.⁵⁵ Skrivelsen låg till grund för den strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken som regeringen presenterade 2011 och som gäller för perioden 2011–2016.⁵⁶ Syftet med strategin är att presentera politikens inriktning med konkreta mål för samhällets insatser och hur resultaten ska följas upp under de kommande åren. I strategin utvecklas inriktningen på och delmålen för vart och ett av de prioriterade områdena. En viktig del i strategin är att målen för insatserna ska bli mer konkreta och mätbara och därmed uppföljningsbara. Ett av de prioriterade områdena är kultur, medier och idrott.

I genomförandestrategin för funktionshinderspolitiken har 22 myndigheter fått ett särskilt ansvar och benämns därför strategiska myndigheter. Inom kulturpolitiken är – som tidigare har framkommit – Kulturrådet och Riksan-

⁵⁴ Lydelsen enligt prop. 2012/13:1 utg.omr. 9.

⁵⁵ Skr. 2009/10:166, bet. 2009/10:SoU20.

⁵⁶ Regeringskansliet, Socialdepartementet, 2011.

tikvarieämbetet strategiska myndigheter. Den 15 mars varje år ska de strategiska myndigheterna lämna en rapport till regeringen och till Handisam. Rapporten ska innehålla en redovisning av hur myndigheten har arbetat för att uppnå sina delmål, genomförda insatser och deras resultat och effekter, samt en lägesbedömning. Rapporten ska även redovisa de samråd som myndigheten har haft med funktionshindersorganisationerna och andra berörda aktörer i arbetet med att genomföra och följa upp delmålen inom myndighetens verksamhetsområde.

Handisam har en central roll i genomförandet av regeringens strategi för funktionshinderspolitiken. Myndigheten ska ta fram ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken samt analysera och presentera resultatet av genomförandet av politiken i nära samverkan med de strategiska myndigheterna och i löpande dialog med berörda intresseorganisationer.

2.8.2 Strategin på kulturområdet

I strategin för genomförandet av funktionshinderspolitiken har regeringen satt upp tre inriktningsmål för det prioriterade området kultur, medier och idrott 2011–2016:

- Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att delta i kultur- och idrottslivet ska förbättras.
- Funktionshindersperspektivet ska vara integrerat i den ordinarie bidragsgivningen inom kulturområdet och idrottsområdet.
- Medietjänster och film ska i högre utsträckning utformas på ett sätt som gör dem tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Att Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet är strategiska myndigheter inom kulturpolitiken innebär att de ska vara samlande, stödjande och pådrivande i arbetet för att nå de funktionshinderspolitiska målen. Myndigheternas delmål går ut på att öka den fysiska tillgängligheten, öka tillgängligheten till information och till innehållet i verksamheten.

Kulturrådet har följande delmål:

- Samtliga kulturinstitutioner som får statsbidrag ska ha en handlingsplan för ökad tillgänglighet senast 2013.
- Samtliga kulturinstitutioner som får statsbidrag ska ha åtgärdat enkelt avhjälpna hinder senast 2016. Detta gäller även fria grupper m.fl. i den omfattning det kan anses skäligt.⁵⁷
- Samtliga kulturinstitutioner som får statsbidrag ska ha webbplatser och e-tjänster som är tillgänglighetsanpassade senast 2016. Detta gäller även fria grupper m.fl. i den omfattning det kan anses skäligt.

Riksantikvarieämbetet har följande delmål:

⁵⁷ Målet gäller men Kulturrådet kommunicerar till bidragsmottagarna att detta innebär att ”inte verka” i lokaler där enkelt avhjälpna hinder kvarstår.

- Riksantikvarieämbetet har en föredömlig, samlande, stödjande och pådrivande position i arbetet med att genomföra funktionshinderspolitiken på nationell och regional nivå, så att personer med funktionsnedsättning, i rimlig omfattning, kan ha samma möjligheter att verka inom Riksantikvarieämbetets ansvarsområde och ha tillgång till dess tjänster.

2.9 Aktörer

2.9.1 Regeringen och Regeringskansliet

Inom Regeringskansliet handläggs de kulturpolitiska frågorna av Kulturdepartementet. Funktionshinderspolitiken är sektorsövergripande, vilket betyder att insatserna och ansvaret för att nå de funktionshinderspolitiska målen vilar på respektive departement och samhällsområde. Regeringens funktionshinderspolitik samordnas av Socialdepartementet.

2.9.2 Statliga myndigheter, stiftelser m.m.

Inom kultursektorn finns många myndigheter, stiftelser och bolag som alla i ett eller annat avseende berörs av funktionshinderspolitiken. Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet är s.k. strategiska myndigheter i genomförandet av regeringens strategi för funktionshinderspolitiken och har därmed ett särskilt ansvar. För samtliga statliga myndigheter gäller förordningen om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken (2001:526, se avsnitt 2.6).

Kulturrådet har till uppgift att, med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen, verka för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag och genom andra främjande åtgärder. Rådet ska särskilt verka för konstnärligt och kulturpolitiskt värdefull utveckling inom verksamheter som rör teater, dans, musik och annan scenkonst, litteratur, kulturtidskrifter, läsfrämjande och bibliotek, bild och form samt museer och utställningar, regional kulturverksamhet, samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur samt andra kulturella ändamål.⁵⁸

Riksantikvarieämbetet ansvarar för frågor om kulturmiljön och kulturarvet. Det övergripande syftet med verksamheten är att kulturvärden ska tas till vara och bidra till ett hållbart samhälle med goda livsmiljöer. I uppdraget ingår bl.a. att stimulera till forskning och uppbyggnad av kunskap om kulturmiljöer, kulturminnen och kulturföremål samt att bedriva informations- och rådgivningsverksamhet. Myndigheten har också till uppgift att vårda och visa kulturmiljöer, bedriva arkiv- och biblioteksverksamhet, genomföra arkeologiska undersökningar på uppdrag samt bistå museer med förvaring av museisamlingar.⁵⁹

⁵⁸ Förordning (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd.

⁵⁹ Förordning (2007:1184) med instruktion för Riksantikvarieämbetet.

Myndigheten för kulturanalys har till uppgift att, med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen, utvärdera, analysera och redovisa effekter av förslag och genomförda åtgärder inom kulturområdet. I uppgiften ingår att analysera utvecklingen både inom detta område och inom andra samhällsområden som har betydelse för kulturlivet.⁶⁰

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM), f.d. Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB), har till uppgift att i samverkan med bibliotek i landet arbeta för att personer med funktionsnedsättning ska få tillgång till sådana exemplar av litterära verk som de behöver för att kunna ta del av verken. Myndigheten har även till uppgift att förbättra tillgången till innehållet i dagstidningar för synskadade, personer med funktionsnedsättning som inte förmår hålla i eller bläddra i en tidning, afatiker och dyslektiker.⁶¹

Taltidningsnämnden är ett särskilt beslutsorgan inom MTM. Nämnden har till uppgift att förbättra tillgången till innehållet i dagstidningar för personer med synskada, afasi och dyslexi samt för personer med en funktionsnedsättning som gör att de inte kan hålla i eller bläddra i en tidning. Taltidningsnämnden beslutar om stöd till dagstidningar som vill ge ut en inläst eller talsyntesversion av den tryckta upplagan.

Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur (Centrum för lättläst) har i uppdrag att göra texter tillgängliga för människor som av olika anledningar har lässvårigheter eller är otränade läsare. Målgrupperna är bl.a. personer med funktionsnedsättning, invandrare, äldre och lässvaga unga. Centrum för lättläst producerar böcker, nyheter i tidning och på webb samt samhällsinformation. I augusti 2013 överlämnades utredningen *Lättläst* till regeringen.⁶² En proposition om statens insatser för lättläst överlämnades till riksdagen i mars 2014.⁶³

Statens konstråd ska verka för att konsten blir ett naturligt och framträdande inslag i samhällsmiljön genom att myndigheten beställer och förvärvar god samtidskonst till statens byggnader och andra lokaler för statlig verksamhet, medverkar till att konst tillförs även andra gemensamma miljöer och sprider kunskap om konstens betydelse för en god samhällsmiljö.⁶⁴

Konstnärsnämndens övergripande uppgift är att främja möjligheter för konstnärer att vidareutveckla sitt konstnärskap. Nämnden har till uppgift att besluta om statliga bidrag och ersättningar till konstnärer och ska hålla sig underrättad om konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden samt löpande bevaka trygghetssystemens utformning och tillämpning i förhållande till konstnärlig verksamhet. Myndigheten ska i sin verksamhet integrera ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv samt ett internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete.⁶⁵

⁶⁰ Förordning (2011:124) med instruktion för Myndigheten för kulturanalys.

⁶¹ Förordning (2010:769) med instruktion för Myndigheten för tillgängliga medier.

⁶² Lättläst (SOU 2013:58).

⁶³ Prop. 2013/14:134.

⁶⁴ Förordning (2007:1188) med instruktion för Statens konstråd.

⁶⁵ Förordning (2007:1199) med instruktion för Konstnärsnämnden.

Statliga museimyndigheter är Statens historiska museer, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde, Naturhistoriska riksmuseet, Statens museer för världskultur, Livrustkammaren och Skoklosters slott med Stiftelsen Hallwylska museet, Statens maritima museer, Statens centrum för arkitektur och design (tidigare Arkitekturmuseet), Statens försvarshistoriska museer, Statens musikverk och Moderna museet. Inom museisektorn bidrar staten dessutom till en rad olika stiftelser som t.ex. Nordiska museet, Skansen, Tekniska museet och Arbetets museum.

Inom *scenkonstområdet* finns de nationella institutionerna Kungliga Operan AB, Kungliga Dramatiska teatern AB, Riksteatern, Dansens hus och Stiftelsen Drottningholms slottsteater samt regionala scenkonstinstitutioner och de fria scenkonstgrupperna inom teater, dans och musik.

Svenska Filminstitutet är en stiftelse med uppdraget att stödja produktion av ny film samt distribution och visning av värdefull film, bevara och tillgängliggöra det svenska filmarvet och representera svensk film internationellt. Institutets verksamhet finansieras dels genom statliga medel, dels genom filmavtalet som bl.a. inbegriper en 10-procentig avgift på biobiljettintäkter.⁶⁶

Handisam eller Myndigheten för handikappolitisk samordning samordnar arbetet med att genomföra och följa upp funktionshinderspolitiken. Myndigheten har till uppgift att ur ett mångfaldsperspektiv främja ett strategiskt och effektivt genomförande av den nationella handikappolitiken. Handisam inrättades 2006 och gavs bl.a. uppdraget att stödja de statliga myndigheterna i genomförandet av den nationella handlingsplanen från 2000. Handisam fick i november 2013 i uppdrag av regeringen att förbereda inordnandet i Handisam av de uppgifter i Hjälpmedelsinstitutet som bedöms vara ett statligt åtagande. Inordnandet ska ske den 1 maj 2014, och Handisam byter då namn till Myndigheten för delaktighet.⁶⁷

Hjälpmedelsinstitutet (HI) är ett nationellt kunskapscentrum inom hjälpmedelsområdet som ägs av staten och Sveriges Kommuner och Landsting. HI följer utvecklingen inom hjälpmedelsområdet och analyserar dess konsekvenser samt initierar och bedriver utvecklingsarbete. Från och med den 1 maj 2014 övergår de delar av HI:s verksamhet som bedöms vara ett statligt åtagande till Handisam.⁶⁸

Boverket är den nationella myndigheten för samhällsplanering, stadsutveckling, byggande och boende. Verket är central myndighet för frågor om byggd miljö och hushållning med mark- och vattenområden, fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelsen boende- och bostadsfinansieringsfrågor. I Boverkets arbete med planering och byggande spelar tillgänglighetsfrågor en viktig roll. I verkets grundläggande föreskrifter och allmänna råd

⁶⁶ <http://www.sfi.se/sv/>.

⁶⁷ Förordning (2007:1134) med instruktion för Myndigheten för handikappolitisk samordning.

⁶⁸ <http://www.hi.se/>.

(BBR) utvecklar man hur tillgänglighet och användbarhet ska och kan tillgodoses, vilket bl.a. gäller föreskrifterna om enkelt avhjälpta hinder.⁶⁹

Socialstyrelsen är sektorsmyndighet för funktionshinderspolitiken och arbetar för att myndigheter och verksamheter inom hälso- och sjukvården och omsorgen ska vara med och uppfylla de funktionshinderspolitiska målen. En av Socialstyrelsens uppgifter är att handlägga statsbidragen till funktionshindersorganisationerna.⁷⁰

Allmänna arvsfonden finansierar nyskapande och utvecklande projekt för barn, ungdomar och personer med funktionsnedsättning. Kammarkollegiet och Arvsfondsdelegationen handlägger arvsfondsärenden. Kammarkollegiets uppgift är att företräda fonden och se till att pengarna kommer in från dödsbon där fonden är arvinge. Kammarkollegiet ska också förvalta fonden på bästa möjliga sätt och betala ut pengar till beviljade projekt. Vilka projekt som ska få stöd ur fonden beslutas av Arvsfondsdelegationen som också följer upp projekten och informerar om fondens ändamål.⁷¹

2.9.3 Kommuner och landsting

Kommunernas och landstingens verksamhet har stor betydelse för den lokala och regionala kultursektorn och för personer med funktionsnedsättning. I den här uppföljningen redovisas kortfattat insatser och resultat av statliga insatser på det regionala och lokala området som t.ex. kultursamverkansmodellen. Även andra resultat av kommunal och regional kulturverksamhet som kartlagts av bl.a. Handisam redovisas.

2.9.4 Funktionshindersorganisationer

Funktionshindersorganisationerna fyller en central funktion bland folkrörelserna i landet genom att följa och rapportera om livsvillkoren för personer med funktionsnedsättning. Organisationerna bidrar också genom sitt intressepolitiska arbete till att förverkliga de politiska målen för funktionshinderspolitiken. De verkar för ett samhälle där alla kan vara delaktiga på lika villkor. De är experter på funktionshindersfrågor och har en viktig roll i arbetet med att genomföra funktionshinderspolitiken. Funktionshindersorganisationerna arbetar aktivt för att påverka beslutsfattare och andra som kan medverka till ett tillgängligare samhälle.

Det finns ett stort antal organisationer inom funktionshindersrörelsen. För budgetåret 2014 fördelar staten bidrag till sammanlagt 64 organisationer som företräder olika grupper. Statsbidraget till organisationerna har varit oförändrat sedan 2010 och uppgår för 2014 till 182,7 miljoner kronor. Bidragsbelop-

⁶⁹ Förordning (2012:546) med instruktion för Boverket.

⁷⁰ Förordning (2009:1243) med instruktion för Socialstyrelsen.

⁷¹ Lag om Allmänna arvsfonden: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1994243-om-Allmanna-arv_sfs-1994-243/.

pet per organisation har successivt minskat till följd av att antalet organisationer blivit fler. Samtidigt har kostnaderna ökat.

Nedan redogörs kortfattat för de funktionshindersorganisationer som kontaktats under uppföljningsarbetets gång. Uppgifterna om antal medlemmar i respektive organisation kommer, i förekommande fall, från organisationernas webbsidor.

Handikappförbunden är en samarbetsorganisation för 37 funktionshindersförbund, som tillsammans representerar ca 400 000 människor. Organisationens politiska vision är ett samhälle där alla människor har lika förutsättningar och är fullt delaktiga oavsett funktionsförmåga. Handikappförbundens intressepolitiska arbete grundar sig på genomförandet av mänskliga rättigheter. Utgångspunkter är framför allt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Barnkonventionen. Samarbetsorgan finns även i län och kommuner. De är fristående från riksorganisationen men har bland annat motionsrätt i samband med kongress.⁷²

Lika Unika är en federation som grundar sin verksamhet på mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning och som engagerar sig i olika strukturella och intressepolitiska frågor. I federationen ingår sex medlemsförbund. Lika Unika verkar för att alla ska kunna delta i samhället utifrån sina egna förutsättningar och oavsett kön, ålder och om man har en funktionsnedsättning eller inte.⁷³

DHR (Delaktighet, Handlingskraft, Rörelsefrihet) är en organisation som arbetar med frågor som rör livsvillkoren för personer med nedsatt rörelseförmåga. Inriktningen är att de ska kunna leva ett liv som andra och inte ständigt begränsas av den personliga funktionsnedsättningen. Cirka 15 000 medlemmar.⁷⁴

Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU) företräder familjer som har barn och unga med olika typer av rörelsehinder. Cirka 12 000 medlemmar.⁷⁵

Synskadades Riksförbund (SRF) är en intresseorganisation som verkar för att samhället ska bli mer tillgängligt för synskadade människor. SRF bildades 1889 under namnet De blindas förening.⁷⁶

Hörselskadades riksförbund (HRF) är till för alla som har en hörselnedsättning eller är döva, och för alla med tinnitus, ljudöverkänslighet eller Menières sjukdom. Cirka 30 000 medlemmar.⁷⁷

Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) har till uppgift att tillvarata dövas sociala, ekonomiska, språkliga och kulturella intressen. Teckenspråket är av central betydelse i SDR:s verksamhet för gemenskap, självkänsla och kulturell identitet. Cirka 4 200 medlemmar.⁷⁸

⁷² E-post från Handikappförbunden.

⁷³ <http://www.likaunika.org/>.

⁷⁴ <http://www.dhr.se/>.

⁷⁵ <http://www.rbu.se/>.

⁷⁶ <http://www.srf.nu/>.

⁷⁷ <http://www.hrf.se/>.

⁷⁸ <http://www.sdr.org/>.

Neuroförbundet (f.d. NHR) verkar för att personer med neurologiska sjukdomstillstånd ska få sina behov och rättigheter tillgodosedda och därigenom förbättrade levnadsvillkor. Cirka 13 000 medlemmar.⁷⁹

Nationell samverkan för psykisk hälsa (NSPH) är ett nätverk som består av 13 patient-, brukar- och anhörigorganisationer inom det psykiatriska området.⁸⁰

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för människor med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) såsom adhd, Aspergers syndrom, Tourettes syndrom, språkstörningar och OCD⁸¹. Cirka 13 500 medlemmar.⁸²

Föreningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning (FUB) arbetar för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning. Cirka 27 000 medlemmar.⁸³

Autism- och Aspergerförbundet arbetar för att skapa bättre villkor för barn, ungdomar och vuxna med autism, Aspergers syndrom och andra autistliknande tillstånd. Cirka 13 000 medlemmar.⁸⁴

---

⁷⁹ <http://www.neuroforbundet.se/>.

⁸⁰ <http://www.nsph.se/>.

⁸¹ OCD handlar om tvångssyndrom och står för Obsessive-Compulsive Disorder.

⁸² <http://www.attention-riks.se/>.

⁸³ <http://www.fub.se/>.

⁸⁴ <http://www.autism.se/>.

3 Statliga insatser

En av de grundläggande principerna inom svensk funktionshinderspolitik är den så kallade ansvars- och finansieringsprincipen som innebär att varje sektor i samhället ska utforma och bedriva sin verksamhet så att den blir tillgänglig för alla medborgare, inklusive personer med funktionsnedsättning.

Kostnaderna för tillgänglighetsåtgärder ska finansieras inom ramen för den ordinarie verksamheten. Ansvars- och finansieringsprincipen fastställdes genom riksdagens beslut om mål och handlingsplan för funktionshinderspolitiken år 2000 men hade varit riktgivande för politiken långt tidigare.⁸⁵

Statens insatser för ökad tillgänglighet inom kulturen utgår från riksdagens mål för kulturpolitiken och funktionshinderspolitiken och gällande lagar och regler på området. För perioden 2011–2016 är även regeringens strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken en utgångspunkt. Regeringen styr verksamheten bl.a. genom kulturbudgeten, regleringsbrev till myndigheterna, riktlinjer till bolag och stiftelser samt särskilda satsningar som regeringen beslutar.

Centralt för de statliga myndigheterna är förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken. Enligt förordningen ska myndigheter under regeringen utforma och bedriva sin verksamhet med beaktande av de funktionshinderspolitiska målen och verka för att personer med funktionsnedsättning ges full delaktighet i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor. Med vägledning av FN:s standardregler på området ska myndigheterna särskilt verka för att deras lokaler, verksamhet och information är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. I detta arbete ska myndigheterna genomföra inventeringar och utarbeta handlingsplaner och vid behov samråda med Handisam.⁸⁶

Möjligheten att följa upp resultat och effekter av de statliga insatserna för ökad tillgänglighet inom kultursektorn begränsas delvis av att finansieringen av åtgärder sker inom ordinarie budgetanslag och att kostnaderna inte särredovisas. Resultaten ska följas upp genom myndigheternas och övriga institutioners återrapportering till regeringen i resultat- och årsredovisningar samt i den löpande verksamhetsdialogen. Kulturrådets och Riksantikvarieämbetets särskilda sektorsansvar innebär, som tidigare redovisats, bl.a. att de i årliga rapporter följer upp de delmål som gäller för regeringens funktionshindersstrategi. Detta görs huvudsakligen genom enkäter till de kulturinstitutioner på regional och lokal nivå som de har i uppdrag att följa upp. Handisam har en samordnande uppgift men genomför också flera egeninitierade undersökningar.

⁸⁵ Prop. 1999/2000:79.

⁸⁶ Beträffande kommande ändringar av förordningen se noter under avsnitt 2.6.

3.1 Statens utgifter för kultur

I riktlinjerna för regeringens funktionshindersstrategi anges att funktionshindersperspektivet ska vara integrerat i den ordinarie bidragsgivningen inom kulturområdet. Pengar för tillgänglighetsåtgärder ska således ingå i kulturbudgetens ordinarie anslag – i enlighet med ansvars- och finansieringsprincipen. Av den anledningen är det svårt att få fram en totalsiffra för kostnaderna för statens insatser för tillgänglighet inom kulturområdet. Ingen av de myndigheter som kontaktats i uppföljningen har kunnat ange någon uppgift om kostnader för tillgänglighetsarbetet.

Under den senaste femårsperioden har statens utgifter på kulturbudgeten utvecklats enligt följande sammanställning. Indelningen i anslagsområden är enligt 2012 års budgetstruktur. Införandet av kultursamverkansmodellen återspeglas i förändringarna av beloppen mellan anslagsområden budgetåren 2010 och 2011 till följd av att bidrag till regionala kulturinstitutioner m.m. inordnades i ett nytt anslag ”Bidrag till regional kulturverksamhet” inom ”kulturområdesövergripande verksamhet”.

Tabell 2 Statens utgifter för kultur 2008–2012 (utfall i miljoner kronor, löpande priser)

Anslagsområde	2008	2009	2010	2011	2012
Kulturområdesövergripande verksamhet	582	535	565	1 711	1 738
Teater, dans, musik	1 843	1 922	1 987	1 231	1 252
Litteraturen, läsandet och språket	302	308	311	279	283
Bildkonst, arkitektur, form och design	97	95	94	79	82
Kulturskaparnas villkor	320	324	343	343	350
Arkiv	336	337	344	344	357
Kulturmiljö	883	913	925	921	925
Museer och utställningar	1 403	1 470	1 509	1 288	1 323
Film	309	309	311	302	303
Totalt	6 075	6 213	6 390	6 499	6 613

Källa: Ekonomistyrningsverket.

3.2 Regeringskansliet

Inom Regeringskansliet handläggs de kulturpolitiska frågorna av Kulturdepartementet. Funktionshinderspolitiken är sektorsövergripande, vilket betyder att insatserna och ansvaret för att nå de funktionshinderspolitiska målen vilar på respektive departement och samhällsområde. Regeringens funktionshinderspolitik samordnas inom Socialdepartementet. På Kulturdepartementets webbsida anges att tillgänglighetsperspektivet för personer med funktionsnedsättning ska beaktas i alla regeringsinitiativ på kulturområdet.

Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet har, som tidigare framgått, särskilda sektorsansvar för funktionshindersfrågorna på det kulturpolitiska området och ansvarar för verksamhet och delmål inom sina respektive områden – vilket redovisas i följande avsnitt. Kulturdepartementet har ansvar för de centrala statliga kulturmyndigheterna, stiftelserna och bolagen som i sin tur rapporterar direkt till departementet. Till skillnad från vad som gäller för Kulturrådets och Riksantikvarieämbetets sektorsansvar finns det inga gemensamma funktionshinderspolitiska delmål för de övriga myndigheter samt stiftelser och bolag som ligger direkt under departementet. För samtliga dessa institutioner gäller dock de kulturpolitiska och de funktionshinderspolitiska målen samt för myndigheterna också förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av handikappolitiken. Att institutionerna ska arbeta för dessa mål tydliggörs i myndigheternas instruktioner och regleringsbrev samt i de årliga riktlinjebesluten för stiftelser och bolag. I dessa styrdokument finns också krav på återrapportering av vad som gjorts för att öka tillgängligheten.

Regeringens redovisning av dessa institutioners arbete och resultat, i fråga om att undanröja funktionshinder och tillgängliggöra verksamheten lämnas huvudsakligen i budgetpropositionen under respektive delområde. Det har inte ingått i denna uppföljning att gå igenom samtliga årsredovisningar och andra dokument från de centrala kulturinstitutionerna för att kartlägga vilken resultatinformation som där lämnas om funktionshinderspolitiken.

3.3 Statens kulturråd

Kulturrådet har enligt sin instruktion ett sektorsansvar för funktionshindersfrågor inom sitt ansvarsområde.⁸⁷ Som sektorsansvarig myndighet ska Kulturrådet stödja, samordna och driva på utvecklingen så att personer med funktionsnedsättning blir fullt delaktiga i kulturlivet. Kulturrådet är även strategisk myndighet inom ramen för regeringens strategi för funktionshinderspolitiken och ska årligen rapportera resultat och effekter av sitt arbete med de funktionshinderspolitiska målen.

Kulturrådets delmål som sektorsansvarig myndighet för perioden 2011–2016 är följande:

- Samtliga kulturinstitutioner som får statsbidrag ska ha en handlingsplan för ökad tillgänglighet senast 2013.
- Samtliga kulturinstitutioner som får statsbidrag ska ha åtgärdat enkelt avhjälpna hinder senast 2016. Detta gäller även fria grupper m.fl. i den omfattning det kan anses skäligt.
- Samtliga kulturinstitutioner som får statsbidrag ska ha webbplatser och e-tjänster som är tillgänglighetsanpassade senast 2016. Detta gäller även fria grupper m.fl. i den omfattning det kan anses skäligt.

---

⁸⁷ SFS 2012:515.

3.3.1 Uppföljning av delmålen

Kulturrådet följer årligen upp utvecklingen av de tre delmål som gäller för rådets arbete med funktionshinderspolitiken. 2014 års uppföljningsrapport som överlämnades till regeringen den 14 mars utgör det huvudsakliga underlaget för redovisningen i följande avsnitt.⁸⁸

Kulturrådets uppföljning sker genom webbenkäter som skickas till regionala kulturinstitutioner, fria grupper och andra aktörer inom teater-, dans-, musik-, litteratur-, biblioteks-, musei- och utställningsområdena som får statsbidrag.⁸⁹ 2013 skickades enkäten till 475 mottagare varav 277 eller 58 procent svarade. 2012 uppgick andelen svar till 76 procent. Resultaten sammanfattas i följande tabell.

Tabell 3 Åtgärder för respektive delmål 2012 och 2013

	Andel aktörer 2012 (%)	Andel aktörer 2013 (%)
Delmål 1: Handlingsplan		
- Finns	40	66
- Saknas	18	4
- Har påbörjats	42	30
Delmål 2: Enkelt avhjälpna hinder i publika lokaler		
- Helt åtgärdade	17	17
- Till stor del åtgärdade	47	54
- Delvis eller till hälften åtgärdade	27	22
- Inte alls åtgärdade	5	4
- Vet ej	5	4
Delmål 3: Webbplatsen följer internationell standard för tillgänglighet		
- Ja	14	7
- Ja till viss del	21	30
- Nej	18	19
- Vet ej	47	43

Källa: Kultur för alla – inget hinder, Kulturrådet 2013 och 2014.

Enkätens svarsgrupp förändras delvis mellan åren, vilket innebär att några respondenter årligen faller bort och nya tillkommer. Denna instabilitet förklarar delvis den negativa utvecklingen av vissa resultat mellan 2012 och 2013. När Kulturrådet har rensat för dessa avvikelser och jämfört samma institutioner mellan de två åren framgår en mer positiv trend. Skillnaden i resultaten

⁸⁸ Kultur för alla – inget hinder. Kulturrådet 2014.

⁸⁹ Inför uppföljningen 2013 skickades en separat enkät till samtliga regionala biblioteksverksamheter. Svansfrekvensen för denna enkät blev mycket låg och kan därmed inte ge något övergripande underlag för hur det ser ut inom biblioteksområdet.

mellan 2012 och 2013 för delmål 3 kan delvis tolkas som att fördjupad kunskap om webbstandarden har lett till reviderade svar.

Kulturrådet gör följande bedömningar av resultaten för respektive delmål.

Delmål: Handlingsplaner

Kulturrådet har under år 2013 gjort ett flertal insatser för att målet om handlingsplaner för ökad tillgänglighet ska uppnås. Myndigheten bedömer att en viktig framgångsfaktor är att delmålen ställts som kriterier för beslut om statliga medel till regional kulturverksamhet inom ramen för kultursamverkansmodellen. Kulturrådet har därmed möjlighet att hålla inne utbetalning av de statliga medlen om det visar sig att väsentliga kriterier för beslut inte efterföljs.

Samtliga 20 län som från och med 2013 ingår i kultursamverkansmodellen har angett att de nationella delmål som uppställts för kulturområdet ska följas. I Kulturrådets enkätuppföljning har delmålet utvecklats positivt, samtidigt som det har visat sig att ett antal kulturinstitutioner inte har tagit fram handlingsplaner. Enkätresultatet har inneburit att Kulturrådet återigen har tagit kontakt med berörda landsting eller regioner för att undersöka vad som ligger bakom uppgifterna. Det har då framkommit att formella beslut i vissa fall har saknats men även att ett antal kulturinstitutioner, enligt uppgift på grund av missförstånd, har saknat handlingsplaner. Kulturrådet kommer att följa upp detta i särskild ordning och avser att i slutet av maj återkoppla till regeringen och Handisam om vilka åtgärder som har vidtagits och det slutliga utfallet.

Delmål: Enkelt avhjälpna hinder

I Kulturrådets andra delmål beskrivs att aktörer som får statsbidrag senast 2016 ska ha åtgärdat enkelt avhjälpna hinder (enligt PBL). Detta ska tolkas som att inga kulturaktiviteter bör äga rum i lokaler där enkelt avhjälpna hinder finns kvar och inte är åtgärdade. Utifrån de resultat som redovisas i rapporten tycks det enligt Kulturrådet finnas en positiv utveckling mellan åren 2012 och 2013: andelen respondenter som svarat att enkelt avhjälpna hinder till stor del är åtgärdade i de lokaler där de har publik kulturverksamhet har ökat. Men med tanke på att så få respondenter anger att enkelt avhjälpna hinder fullständigt har åtgärdats är flera slutsatser som drogs vid föregående års uppföljning fortfarande giltiga, enligt Kulturrådet.

Kulturrådet bedömer därför att det finns ett fortsatt behov av att i samverkan med lämpliga aktörer sprida information inom kultursektorn om vad som avses med enkelt avhjälpna hinder. Samtidigt finns ett behov av att sprida information om delmålet till såväl lokalägare som tillsynsansvariga myndigheter. Viktiga samarbetsparter i arbetet är Handisam, Boverket, Riksantikvarieämbetet och Sveriges Kommuner och Landsting. Lokalägande organisationer, liksom aktörer på lokal och regional nivå, bör uppmuntras att initiera en inventering av aktuella spellokaler. Kulturrådet anser även att myndigheten i samverkan med lämpliga parter bör utarbeta former för hur resultaten av detta delmål ska följas upp.

Delmål: Webbplatser och e-tjänster

Enligt Kulturrådet visar årets uppföljning att det inte skett någon positiv utveckling av delmål 3. Resultaten understryker behovet av särskilda insatser och en förstärkt finansiering för att delmålet ska kunna uppfyllas, i synnerhet av det utominstitutionella, fria kulturlivet. Enligt rådet kan det även finnas behov av att avväga om målsättningen att tillämpa nivån AA av den internationella standarden WCAG 2.0 är för högt ställd.

I budgetunderlaget för perioden 2015–2017 som Kulturrådet nyligen lämnat till regeringen, lyfts behovet fram av ökad finansiering såväl till institutioner och verksamheter inom Kultursamverkansmodellen som till det fria kulturlivet. Det fria kulturlivets begränsade resurser är i dagsläget ett hinder för att det ska kunna vara tillgängligt för alla, enligt Kulturrådet som menar att en resursökning skulle öka möjligheterna för den fria sektorn att utveckla sin verksamhet så att den på sikt kan bli mer tillgänglig. Kulturrådet bedömer även att behovet av att erbjuda information och utbildning om den internationella webbstandarden och tillgängliga webblösningar kvarstår i samma grad som vid föregående uppföljning. Detta innebär att det totalt sett krävs mer omfattande och riktade insatser från myndighetens sida om målsättningen ska kunna uppnås inom utsatt tid.

Sammanfattande slutsats

Kulturrådet konstaterar att det är många aktörer inom kulturlivet som trots begränsade och jämförelsevis små resurser gör stora insatser för att nå och inkludera målgrupper som annars skulle ha svårigheter att få tillgång till kulturverksamhet. Samtidigt går utvecklingen långsamt vad gäller delmålens uppfyllelse.

3.3.2 Övriga insatser*Information*

Kulturrådet informerar löpande om de funktionshinderspolitiska målsättningarna inom kulturområdet via myndighetens befintliga kommunikationskanaler. Under 2013 började Kulturrådet lägga ut exempel på tillgänglighetsprojekt och verksamheter som inbegriper barn och ungdomar på sin webbsida Bolla, som har till uppgift att sprida information om barn- och ungdomskultur. Under 2013 hade Kulturrådet fokus på att kommunicera sitt första delmål, dvs. att kulturinstitutioner med statsbidrag ska ha en handlingsplan för ökad tillgänglighet senast 2013. Dessutom informerade man om delmålen vid regionala, eller länsöverskridande konferenser.

Kultursamverkansmodellen

Inom kultursamverkansmodellen är Kulturrådets tre delmål kriterier för de beslut som Kulturrådets styrelse tar om statsbidrag för regional kulturverksamhet. I besluten anges att regionerna ska beskriva arbetet med att förverkliga de funktionshinderspolitiska målsättningarna i sina kulturplaner. Detta innebär att samtliga 20 län som från och med 2013 ingår i kultursamverkansmodellen har angett att de nationella delmål som uppställts för kulturområdet ska följas och att regionerna förväntas återrapportera uppfyllelsen av delmålen till Kulturrådet. Det funktionshinderspolitiska perspektivet och delmålen kommuniceras löpande med samtliga regioner och landsting som är med i modellen. Landstingen och regionerna lämnar in sina kulturplaner och eventuella revideringar till Kulturrådet inför beslut om de statliga medlen. Vid uppföljning av reviderade kulturplaner, liksom nya kulturplaner, granskar Kulturrådet tillgänglighetsperspektivet och begär om nödvändigt kompletteringar eller förtydliganden.

Bidragsmedel

Kulturrådet ska integrera ett funktionshindersperspektiv i hela sin verksamhet. I bidragsgivningen är perspektiv gällande tillgänglighet, jämställdhet, mångfald samt barn och unga viktiga bedömningsgrunder inför beslut, och det krävs att de sökande både anger hur de avser att arbeta med tillgänglighet och återrapporterar hur de har arbetat med tillgänglighet. Att funktionshindersperspektivet är integrerat i Kulturrådets bidragsgivning innebär också att det inte finns särskilt avsatta medel att söka för ”tillgänglighetsåtgärder”. I bidragsgivningen ingår verksamhetsmedel till bl.a. integrerade ensembler inom scenkonstområdet och projekt som har anknytning till tillgänglighetsarbete i olika former.

Samråd och samverkan

Våren 2013 hade Kulturrådet, tillsammans med Riksantikvarieämbetet, ett första samråd med de nationella funktionshindersorganisationerna DHR, Lika Unika och Nätverket Unga för Tillgänglighet. Handikappförbunden hade bjudits in men kunde inte delta. Ämnet för samrådet från Kulturrådets sida var bl.a. att beskriva hur tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning hanteras inom ramen för kultursamverkansmodellen och regionernas kulturplaner.

Under hösten 2013 inbjöd Handisam till möten mellan Skolverket, Riksantikvarieämbetet, Boverket och Kulturrådet för att undersöka möjlig samverkan kring myndigheternas respektive delmål om fysisk tillgänglighet. Kulturrådet har för avsikt att arbeta vidare med detta under 2014.⁹⁰

⁹⁰ Kultur för alla – inget hinder. Kulturrådet 2014.

Arbetet med funktionshinderspolitiken

Från Kulturrådets sida uppfattar man strategin för funktionshinderspolitiken som en nystart för tillgänglighetsarbetet. Under arbetet med strategin upplever man att myndigheten har blivit bättre och ”vassare” i dessa frågor. Tidigare behandlades ofta varje kulturområde separat medan det i dag finns en större helhetssyn. Enligt Kulturrådet har man kommit längst i tillgänglighetsarbetet på scenkonstområdet där det finns integrerade ensembler inom t.ex. teatern. Särskilt vill man också framhålla dansen där Kulturrådet på regeringens uppdrag tog fram ett handlingsprogram för professionell dans, vilket har främjat konstformen. För att det fria kulturlivet ska kunna uppnå målsättningarna inom funktionshinderspolitiken och på sikt bli mer tillgängligt måste det få en förstärkt grundfinansiering, enligt Kulturrådet. Den svaga finansieringen är i dagsläget ett hinder.⁹¹

3.4 Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) är sektorsansvarig och strategisk myndighet inom kulturmiljöområdet när det gäller genomförandet av funktionshinderspolitiken.⁹² Liksom Kulturrådet har RAÄ i uppdrag att årligen rapportera resultatet av arbetet med att nå myndighetens delmål till regeringen. Delmålet är att

Riksantikvarieämbetet har en föredömlig, samlande, stödjande och pådrivande position i arbetet med att genomföra funktionshinderspolitiken på nationell och regional nivå, så att personer med funktionsnedsättning, i rimlig omfattning, kan ha samma möjligheter att verka inom Riksantikvarieämbetets ansvarsområde och ha tillgång till dess tjänster.

Riksantikvarieämbetets delmål har tidigare diskuterats i olika sammanhang.

Under 2013 bröts delmålet ned i fyra effektmål samt ett antal preciserade mål med anknytning till effektmålen. Den nya målstrukturen kommer att ligga till grund för myndighetens fortsatta arbete och uppföljning av resultat och effekter. Effektmålen är följande.

- Ökad fysisk tillgänglighet till kulturmiljön.
- Ökad tillgänglighet till information om kulturarvet.
- Ökad forskning inom funktionshindersperspektivet på kulturmiljöområdet.
- Systematisk uppföljning och utvärdering av tillgängligheten på kulturmiljöområdet.

⁹¹ Intervju den 21 november 2013.

⁹² SFS 2007:1184.

3.4.1 Uppföljning av delmål

Riksantikvarieämbetets underlag för redovisningen av tillgänglighetsarbetet har inhämtats genom en webbaserad enkät till länsstyrelser och läns museer. Enkäten genomfördes under januari och februari 2014 och besvarades av 20 länsstyrelser och 16 läns museer. Resultatredovisningen kan sammanfattas i följande sammanställning.⁹³

Tabell 4 Tillgänglighetsåtgärder av länsstyrelser och läns museer inom RAÄ:s sektorsansvar, andel av antalet svarande (%).

	2012	2013
Genomfört kompetensutveckling i tillgänglighetsfrågor	8	56
Utsett särskilt ansvariga för tillgänglighetsfrågor	11	36
Anser att kulturminneslagen är förenlig med PBL:s krav rörande "Enkelt avhjälpna hinder"	41	66
Enkelt avhjälpna hinder åtgärdade i de kulturmiljöer som omfattas av PBL-kraven	19	47
Finns förteckning över tillgängligheten i länets kulturmiljöer	7	26
Etablerade och kontinuerliga kontakter med funktionshindersorganisationerna	41	57
Kraven på tillgängliggörande av värdefulla kulturmiljöer har medfört en förbättrad tillgänglighet	54	77

Källa: Kulturarv för alla 2013, Riksantikvarieämbetet.

Sammanfattningsvis pekar resultaten på en positiv utveckling jämfört med föregående år. På de flesta områden har en förbättring skett och i vissa fall betydande förbättringar. Över hälften av de tillfrågade anser att antalet insatser för ökad tillgänglighet ökade under 2013. När det gäller handlingsplaner för hur länens kulturmiljöer ska göras tillgängliga går det dock långsamt – endast 5 av 34 svarande har delvis åtgärdat denna fråga.

3.4.2 Övriga insatser

Kulturmiljövårdanslaget

Kulturmiljövårdanslaget fördelas från Riksantikvarieämbetet till länsstyrelserna som sedan fattar bidragsbeslut till insatser inom länet.⁹⁴ Det årliga beloppet som utbetalas till åtgärder för fysiskt tillgängliggörande har ökat

⁹³ Kulturarv för alla 2013, RAÄ.

⁹⁴ Anslag 7.2, utg.omr. 17. För 2014 uppgår kulturmiljövårdanslaget till totalt 251 miljoner kronor.

under de senaste åren. 2013 utbetalades 3 miljoner kronor jämfört med 2,3 miljoner 2012.⁹⁵ Riksantikvarieämbetet har inför fördelningen av kulturmiljövårdsanslaget 2014 påpekat att man vid bidragsgivning till insatser för att tillgängliggöra kulturmiljöer ska lägga särskild vikt vid att kulturarvet så långt som möjligt görs tillgängligt och användbart för alla. Dessutom är det möjligt att från anslaget för forskning och utveckling på 15 miljoner kronor bevilja pengar för forskningsprojekt med funktionshindersperspektiv.⁹⁶

Inom ramen för kulturmiljövårdsanslaget redovisar länsstyrelserna ett flertal genomförda insatser som har bidragit till ökad tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Flera län redovisar att man har arbetat med information för besökare via QR-koder.⁹⁷ Andra insatser är bl.a. tillgängliggörande av fornlämningsområden genom iordningställande av parkeringsplatser samt gångvägar för personer med nedsatt rörelseförmåga. Ytterligare åtgärder som genomförts på flera platser är framtagandet av nya skyltar, ramper och självstängande grindar vid bl.a. byggnadsminnen och vårdade fornlämningslokaler och i kulturresevat.⁹⁸

Kulturarvslyftet

Kulturarvslyftet är ett arbetsmarknadsprojekt för perioden 2012–2014 som innebär arbetsinsatser inom kulturarvsområdet. Målgruppen är personer med funktionsnedsättning som är eller håller på att bli utförsäkrade. Totalt syftar projektet till arbetstillfällen för 4 400 personer under perioden. Staten bidrar med totalt 800 miljoner kronor och projektet finansieras under statsbudgetens utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv.

Riksantikvarieämbetet har regeringens uppdrag att administrera Kulturarvslyftet i nära samverkan med Arbetsförmedlingen. RAÄ har även ansvar för handläggningen av ansökningar om bidrag till projektet.⁹⁹ Riksantikvarieämbetet har sedan den 1 februari 2012 tagit emot totalt 201 ansökningar varav 21 återtagits och 180 fortfarande är aktuella. Sammanlagt har 133 projekt startat och 19 projekt avslutats. Den dominerande verksamhetsformen hos anordnare som ansökt om att starta ett Kulturarvslyftsprojekt är ideella föreningar följt av kommuner, 64 respektive 55 projekt. Den vanligaste verksamhetsinriktningen hos dessa anordnare är museum följt av kommunal inriktning, 48 respektive 33 projekt.

Enligt Arbetsförmedlingens statistik har sammanlagt 368 personer haft en utvecklingsanställning inom Kulturarvslyftet sedan starten 1 januari 2012 fram till december 2013. Den 31 december 2013 hade 270 personer en utvecklingsanställning inom Kulturarvslyftet.

Riksantikvarieämbetet gör bl.a. följande bedömning av projektet.

⁹⁵ 3 miljoner kronor motsvarar 1,2 procent av kulturmiljövårdsanslaget.

⁹⁶ Intervju den 12 december 2013.

⁹⁷ En QR-kod (Quick Response) är en streckkod som kan användas för applikationer till smarta mobiltelefoner.

⁹⁸ Kulturarv för alla 2013, RAÄ.

⁹⁹ Enligt förordningen 2011:1560 om statsbidrag till kostnader för verksamheten Kulturarvslyftet.

Trots att många av de projekt som genomförs uppfattas som värdefulla av både anordnare och de som anställs och trots stora insatser från Riksantikvarieämbetets sida att marknadsföra Kulturarvslyftet har antalet ansökningar inte nått det avsedda målet. Antalet sysselsatta har även under 2013 bara blivit en bråkdel av det förväntade. Det fortsatt viktigaste skälet som många tänkbara anordnare anger är att bidragets storlek inte täcker kostnaderna.¹⁰⁰

Ökad medvetenhet

Det finns i dag, enligt RAÄ, en högre medvetenhet och ett större engagemang i tillgänglighetsfrågorna än för bara några år sedan. Handläggare på länsstyrelserna är intresserade och ställer många frågor, och de utbildningar som anordnats om tillgänglighetsarbete har varit fulltecknade. Enligt Riksantikvarieämbetet har man inte mandat att koppla några krav till utnyttjandet av kulturmiljövårdsanslaget i likhet med Kulturrådets krav på handlingsplan. Man anser inte heller att man kan kräva att länsstyrelserna tar fram handlingsplaner för tillgänglighet på området. Det är regeringens uppgift, enligt RAÄ.

Implementeringen av tillgänglighets- och funktionshindersperspektivet har varit god, enligt RAÄ, men det stora problemet uppges vara medel. Tillgänglighetsåtgärder ska utföras inom ramen för ordinarie anslag och integreras i verksamheten. Utifrån de förutsättningarna gör länsstyrelser och läns museer ett bra jobb, enligt RAÄ. En annan fråga som RAÄ arbetar med och vill få belyst är hur kulturarvet kan tillgängliggöras med digital teknik.¹⁰¹

Inom ramen för tillgänglighetsarbetet nämns även följande exempel på åtgärder inom RAÄ:s område.

- Ett projekt har genomförts kring fysisk tillgänglighet till kulturmiljön tillsammans med Handisam och Naturvårdsverket. Det resulterade i handboken *Tillgängliga natur- och kulturområden – en handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade utomhusmiljöer* som publicerades i april 2013. Handboken kommer även att publiceras i Daisyformat på Naturvårdsverkets webbsida. Under hösten 2013 genomförde RAÄ, Naturvårdsverket och Handisam två utbildningstillfällen riktade till handläggare vid länsstyrelsen. En liknande satsning på bebyggelse planeras tillsammans med Boverket under 2014.
- RAÄ förvaltar flera externa webbgränssnitt med möjlighet att söka bland kulturarv. Ett exempel är tjänsten *K-samsök* där man för närvarande kan söka bland 5 miljoner objekt från olika kulturarvsinstitutioner i Sverige. Tjänsten ska anslutas till databaser i EU. Man kan komma åt materialet från sin egen dator, och vem som helst ska kunna använda materialet och vidareutveckla det. Det kan vara dokument, foton, föremål, information om byggnader, fornminnen m.m.¹⁰²

¹⁰⁰ Kulturarvslyftet – rapport till Kulturdepartementet i anslutning till årsredovisningen 2013.

¹⁰¹ Intervju den 12 december 2013.

¹⁰² <http://www.ksamsok.se/>.

Sammanfattande slutsatser

I Riksantikvarieämbetets rapport för 2013 sägs sammanfattningsvis att kunskapen, engagemanget och antalet insatser har ökat generellt jämfört med tidigare år. På många håll har funktionshindersperspektivet blivit en mer integrerad del i olika beslutsprocesser och sammanhang. Av de olika funktionshindren läggs störst fokus på dem som rör tillgänglighet för personer med nedsatt rörelseförmåga. En mindre del berör kognitiva funktionshinder samt olika typer av syn- och hörselnedsättning. Riksantikvarieämbetet ökade sina insatser under 2013 på flera områden. Under våren 2014 initieras också nya insatser för att möta de efterfrågade behoven. De utmaningar som främst har lyfts fram handlar fortfarande om ett stort kompetens- och resursbehov inom sektorn, stöd genom vägledning och riktlinjer samt en avsaknad av uppföljnings- och utvärderingssystem.¹⁰³

3.5 Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam)

Handisams uppdrag är att samordna arbetet med att genomföra och följa upp funktionshinderspolitiken. Myndigheten ska vara ett stöd för olika aktörer, ta fram riktlinjer för bl.a. tillgänglighet, sprida kunskap om metoder för hur funktionshindersperspektivet kan integreras i verksamheter och ta fram kvalificerade analyser av utvecklingen inom funktionshinderspolitiken. Handisam har en central roll när det gäller att analysera och presentera resultatet av regeringens strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken, vilket sker i nära samverkan med de strategiska myndigheterna. Myndigheten har en löpande dialog med funktionshindersorganisationerna. Handisam är en stabsmyndighet som rapporterar direkt till regeringen.¹⁰⁴

Uppföljning

Handisam rapporterar årligen om resultaten av genomförandet av funktionshinderspolitiken inom de tolv prioriterade politikområdena. Den senaste rapporten Hur är läget 2013? överlämnades till regeringen i maj 2013. Handisam följer även upp tillgänglighetsarbetet i kommuner och landsting. Under 2013 görs en andra uppföljning av kommunernas och landstingens arbete med funktionshindersfrågorna och resultaten kommer att publiceras under våren 2014.

Uppföljningen av de statliga myndigheternas arbete med tillgänglighet gör Handisam genom en årlig enkät till myndigheterna. Resultaten presenteras i s.k. Öppna jämförelser och i rapporter som återfinns på Handisams webbsida. I Öppna jämförelser ges en samlad bild av myndigheternas tillgänglighetsar-

¹⁰³ Kulturarv för alla 2013, RAÄ.

¹⁰⁴ <http://www.handisam.se/Om-Handisam/>.

bete och vilka tillgänglighetskriterier en specifik myndighet uppfyller (se vidare avsnitt 3.8).

Handisam undersöker även hur personer med funktionsnedsättning själva upplever sin vardag genom undersökningspanelen Rivkraft. I panelen, som består av ca 1 750 personer, får deltagarna svara på frågor om exempelvis boende, arbete, transport, idrott och tillgänglighet till kultur.

Resultat

I sin sammanfattande analys våren 2013 gör Handisam bedömningen att kultur är ett av få områden inom strategin för genomförande av funktionshinderspolitiken där delmål kan vara uppnådda till år 2016. Än så länge är det dock för tidigt att se en tydlig positiv utveckling, enligt myndigheten.

Enligt Handisams analys görs en rad insatser på området såväl nationellt och regionalt som lokalt. Insatserna som görs syftar till att förbättra den fysiska och kommunikativa tillgängligheten men även möjligheten till delaktighet. Ett bra styrmedel är enligt Handisam krav på tillgänglighet och delaktighet vid bidragsgivning på alla nivåer. Att de enkelt avhjälpna hindren är åtgärdade i en lokal räcker inte för att skapa förutsättningar för delaktighet. Det krävs större insatser än så, enligt myndigheten. För att även inriktningsmålen inom kulturpolitiken ska kunna uppnås behöver mer fokus läggas på att personer med funktionsnedsättning betraktas som aktörer och inte bara mottagare av kultur samt att den generella utvecklingen av området tar hänsyn till förutsättningar för personer med funktionsnedsättning, enligt Handisam. Handisam anser dessutom att nivån på arbetet med funktionshinderspolitiken inom kulturmiljöområdet är alltför låg.¹⁰⁵

Hösten 2013 inbjöd Handisam till möten mellan Skolverket, Riksantikvarieämbetet, Boverket och Kulturrådet för att undersöka möjlig samverkan kring myndigheternas respektive delmål om fysisk tillgänglighet.

3.6 Myndigheten för kulturanalys

Myndigheten för kulturanalys (Kulturanalys) har regeringens uppdrag att utvärdera, analysera och redovisa effekter av förslag och genomförda åtgärder inom kulturområdet med utgångspunkt i de kulturpolitiska målen. Kulturanalys uppgift är bl.a. att bedöma utvecklingen när det gäller tillgänglighet inom kulturområdet. Enligt myndigheten ska arbetet främst ske ur ett funktionshindersperspektiv, vilket innebär att bedöma utvecklingen mot full delaktighet och jämlika villkor på kulturområdet för personer med funktionsnedsättning.

Under 2013 genomförde Kulturanalys en kartläggning av hur myndigheter och bolag under Kulturdepartementet arbetar med områdena mångfald, tillgänglighet och jämställdhet.¹⁰⁶ En genomgång har gjorts av hur berörda myndigheter formulerar sitt mångfalds-, tillgänglighets- och jämställdhetsarbete i

¹⁰⁵ Hur är läget 2013? Handisam.

¹⁰⁶ Kartläggningen redovisas kortfattat i rapporten Kulturanalys 2014.

skriftligt material. Kartläggningen visar att majoriteten av myndigheterna och bolagen har någon – oftast samma – formulering i sina instruktioner, regleringsbrev eller riktlinjer när det gäller mångfald, tillgänglighet och jämställdhet. När det gäller genomförandet av funktionshinderspolitikens mål konstaterar Kulturanalys att det finns en förordning som klarlägger att detta är FN:s standardregler ”för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet”.¹⁰⁷

Enligt kartläggningen är de teman inom arbetet med tillgänglighet som framkommer i dokumenten fysisk och digital tillgänglighet, tillgänglighet till innehåll (dvs. möjligheten för exempelvis personer med kognitiv funktionsnedsättning eller syn- eller hörselnedsättning att ta del av innehållet) och generell tillgänglighet (för ”alla”, oberoende av exempelvis etnicitet, religion och genus). Många av de studerade myndigheterna och bolagen tolkar tillgänglighet som att det handlar om den fysiska tillgängligheten. Digital tillgänglighet inkluderas ibland och ibland inte i det som ses som åtgärder för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Insatser som syftar till att tillgängliggöra innehållet i kulturverksamheter kan exempelvis vara att arrangera syn- och teckentolkade visningar, eller att anamma en text-policy för att texter på en utställning ska kunna förstås av personer med kognitiv funktionsnedsättning.

Enligt Kulturanalys förekommer det också att tillgänglighet tolkas i en vidare mening. Ett exempel är att myndigheterna vill öka tillgängligheten i linje med de minoritetspolitiska målen. Ett annat exempel är ett besöksmål formulerat som att alla ”oavsett etnicitet, religion, genus, generation, klass, sexuell läggning eller funktionsnedsättning” ska känna sig välkomna.

Kulturanalys kartläggning kommer att följas upp av intervjuer med ett urval av myndigheter och bolag för att ytterligare fördjupa bilden. Dessutom kommer ett urval av stiftelser som tillhör Kulturdepartementet att ingå i den fortsatta undersökningen.¹⁰⁸

Under 2013 diskuterades inom Kulturanalys planer på att genomföra en kulturvaneundersökning där bl.a. funktionshindersfrågor skulle ha ingått. På grund av andra prioriteringar fullföljdes inte dessa planer.¹⁰⁹ I regeringens regleringsbrev för Kulturanalys 2014 anges att myndigheten ska genomföra kulturvaneundersökningar. I det arbetet kommer frågan om tillgänglighet ur funktionshindersperspektiv att beaktas.

3.7 Allmänna arvsfonden

Allmänna arvsfonden har till ändamål att främja verksamhet av ideell karaktär till förmån för barn, ungdomar och personer med funktionsnedsättning. Stöd

¹⁰⁷ Förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken.

¹⁰⁸ Rapporten Kulturanalys 2014.

¹⁰⁹ Intervju den 21 november 2013.

ur arvsfonden ska i första hand lämnas till verksamhet som är nyskapande och utvecklande. Stöd lämnas till organisationer som bedriver ideell verksamhet och om det finns särskilda skäl även till den offentliga huvudmannen. Beslut om stöd från fonden fattas av Arvsfondsdelegationen som har sju ledamöter, där ordföranden kommer från Regeringskansliet.¹¹⁰

Arvsfonden har tre målgrupper: barn, ungdomar och personer med funktionsnedsättning. Fonden är vid sidan av den offentliga sektorn den största bidragsgivaren när det gäller projekt inom funktionshindersområdet. Under 2013 beräknas fonden dela ut totalt drygt en halv miljard kronor. För tio år sedan uppgick summan till ca 200 miljoner kronor.¹¹¹ År 2012 delade fonden ut totalt 477 miljoner kronor till 398 projekt. Fördelningen till kulturprojekt och projekt med funktionshindersperspektiv var följande:

- Kulturprojekt: 49 projekt och 57 miljoner kronor.
- Projekt funktionshinder: 105 projekt och 123 miljoner kronor.
- Kulturprojekt med funktionshindersperspektiv: 14 projekt och 57 miljoner.¹¹²

När arvsfonden beslutar om vilka projekt som ska beviljas medel tittar man på tre aspekter:

- graden av nyskapande (har fonden gjort detta tidigare eller har andra gjort något liknande?),
- brukardelaktighet,
- långsiktighet (vem tar över projektet när pengarna från fonden är slut?).

Från arvsfondens sida säger man sig ha märkt att positionerna flyttats fram för alla målgrupper på senare år. "Det handlar om attityd", menar man, och exemplifierar med Kulturrådets krav på handlingsplan m.m. som ett sätt att peka med hela handen. I exempelvis Halland har kulturorganisationer nu organiserat sig på samma sätt som idrottsorganisationer – företrädare för olika konstformer har gått samman i en regional förening. Det är ett sätt att anpassa sig efter kultursamverkansmodellen. Vid Arvsfonden hoppas man att denna modell kan få spridning.

Det finns en tendens till att projekten blir dyrare, enligt fonden, dels för att projektansatserna blivit vidare, dels för att fler söker medel till projekt som man kanske inte skulle ansökt om tidigare. Det senare hör ihop med att Arvsfonden marknadsför sig bättre och uppmanar fler att söka medel. Det finns också en tendens att skjuta över allt mer finansiering på Arvsfonden, vilket inte uppskattas av alla.

Inför framtiden ser arvsfonden att man skulle kunna bli bättre på att väga in funktionshindersperspektivet i sina satsningar – vilket också kunde stärka "nyskapandedimensionen". Fonden kommer att vara en finansiär som flyttar fram positionerna ytterligare. Många projekt har vidgat vyerna för både Arvs-

¹¹⁰ Lag (1994:243) om Allmänna arvsfonden.

¹¹¹ Intervju den 10 december 2013.

¹¹² E-post från Arvsfonden den 10 december 2013.

fonden och personer med funktionsnedsättning, exempelvis ett projekt där dövblinda spelade teater med tekniska hjälpmedel och tolkning i handen blev en ”aha-upplevelse”. För de medverkande var det något helt nytt att kunna spela teater. Det är viktigt att inför framtiden även lyfta fram att äldre med funktionsnedsättning ingår i målgruppen. Det är ett sätt att anpassa fondens arbete till en tid när allt fler blir allt äldre.

Ett avslutat Arvsfondprojekt som kan nämnas i sammanhanget är Tillgänglighetsdatabasen.¹¹³ Databasen startades med arvsfondens medel i samarbete med Västra Götalandsregionen och omfattar numera flera regioner och kommuner. Näringsidkare och offentliga aktörer kan lägga in uppgifter i databasen och visa hur tillgänglig den egna anläggningen är. För närvarande ingår drygt 1 400 anläggningar i den nya databasversionen medan den gamla versionen innehöll drygt 8 000.¹¹⁴

3.8 Kulturmyndigheternas grundläggande tillgänglighet

Inom ramen för sitt uppdrag följer Handisam upp hur de statliga myndigheterna arbetar med tillgänglighet. Resultaten visar bl.a. hur de statliga kulturinstitutionerna uppfyller kraven på grundläggande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. I undersökningen redovisas tre typer av tillgänglighet: grundläggande tillgänglighet, tillgänglig information och kommunikation samt lokalernas tillgänglighet. Uppgifterna baseras på myndigheternas svar på enkäter. Mätresultaten vägs samman i en poängskala där maxnivån 13 poäng innebär att myndighetens verksamhet, information och lokaler uppfyller kraven på grundläggande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

---

¹¹³ <http://www.t-d.se/sv/TD2/>.

¹¹⁴ Intervju den 10 december 2013.

Tabell 5 Statliga kulturmyndigheters tillgänglighet 2012 och 2013

	2012	2013
Myndigheten för tillgängliga medier	12	13
Statens kulturråd	11	12
Forum för levande historia	10	11
Statens maritima museer	-	11
Livrustkammaren, Skoklosters slott med Stiftelsen Hallwylska museet	8	10
Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde	11	10
Riksantikvarieämbetet	4	10
Riksutställningar	8	10
Statens försvarshistoriska museer	11	10
Arkitekturmuseet	9	9
Riksarkivet	7	9
Institutet för språk och folkminnen	9	8
Naturhistoriska riksmuseet	8	8
Statens musikverk	-	8
Moderna museet	7	7
Statens museer för världskultur	7	5
Statens historiska museer	6	4
Statens konstråd	4	3

Källa: Handisam: öppna jämförelser 2012 och 2013.

Av tabellen framgår att sju myndigheter förbättrade tillgängligheten från 2012 till 2013 medan sex myndigheter har en försämrad tillgänglighet. Störst förändring uppvisar Riksantikvarieämbetet som har gått från fyra till tio poäng. Riksantikvarieämbetets förbättringar ligger bl.a. i genomförda inventeringar, åtgärdade personalutrymmen och publika utrymmen, anpassad webbplats, förbättrad kommunikation via taltjänst, tele-tal, text- och bildtelefoni samt antiallergiåtgärder.

3.9 Myndigheters samarbete med funktionshindersorganisationer

Under hösten 2012 påbörjade Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet förberedelser för ett årligt återkommande samråd med funktionshindersorganisationerna Handikappförbunden, Lika Unika, DHR och Nätverket Unga För Tillgänglighet. Ett första möte hölls i november 2012 och det första samrådet genomfördes i mars 2013. Kulturrådets förhoppning är att diskussioner och förslag på åtgärder som kan uppstå via samråd och fortsatt samarbete med

funktionshindersrörelsen ska förbättra och utveckla myndighetens arbete med frågorna. Kulturrådet har bl.a. för avsikt att vidareförmedla synpunkter och förslag från funktionshindersrörelsen i de löpande dialoger som förs med regionerna och i samverkansrådet. Samrådsförfarandet kommer att utvärderas av parterna under 2014.¹¹⁵

Riksantikvarieämbetet vill att länsstyrelser och andra aktörer etablerar egna kontakter med funktionshindersrörelsen på det regionala och lokala planet.

Riksantikvarieämbetet samarbetar och har samarbetat i frågan med Naturvårdsverket, Boverket, Statens fastighetsverk och Post- och telestyrelsen. Med Kulturrådet och Handisam har man löpande kontakt och ett tätt samarbete.¹¹⁶

Myndigheten för kulturanalys har inte direkt kontakt med funktionshindersorganisationerna i dag. Diskussioner om att etablera ett samarbete har förts. Man har även diskuterat möjligheten att ingå i RAÄ:s och Kulturrådets samrådsgrupp. Dock finns problem i att ingå i det samarbetet då man som analysmyndighet menar att man måste behålla sin objektivitet.¹¹⁷

Handisam har bildat ett funktionshindersråd med Handikappförbunden, Lika Unika och Nuft. Syftet är att föra en dialog kring Handisams uppdrag inom funktionshinderspolitiken. Funktionshindersrådet träffas tre gånger årligen. Utöver de möten som funktionshindersrådet håller arrangerar Handisam årligen en halvdags temadialog med funktionshindersrörelsen. Dessa temadialoger hålls i september och då medverkar alla strategiska myndigheter med respektive samrådsrepresentanter. Handisam har dessutom tagit fram en vägledning för hur myndigheter ska komma igång och utveckla ett samråd med funktionshindersrörelsen. Vägledningen har tagits fram i samarbete med Handikappförbunden, Lika Unika och Nuft.

Allmänna arvsfonden har kontakter med funktionshindersorganisationer i samband med bl.a. projektansökningar och för en löpande dialog med flera organisationer. Främst har man kontakt med Handikappförbunden, Lika Unika och NSPH.¹¹⁸

¹¹⁵ Kultur för alla – inget hinder, Kulturrådet, 2013.

¹¹⁶ Intervju den 12 december 2013.

¹¹⁷ Intervju den 21 november 2013.

¹¹⁸ Intervju den 10 december 2013.

4 Regionala och kommunala insatser och resultat

4.1 Utgifter för kultur

Regioner och landsting

Enligt Myndigheten för kulturanalys uppgick de sammanlagda utgifterna för kultur för regionerna och landstingen 2011 till drygt 3,5 miljarder kronor. Om man räknar bort utgifter för folkhögskolor och inköp av konst, som tillkommit fr.o.m. 2007, var utgifterna ca 3,0 miljarder kronor. Det är en ökning med ungefär 58 procent sedan år 2000 räknat i 2011 års priser.

Samtliga regioner och landsting har ökat sina utgifter för kultur under perioden 2000–2011, även om Skåne och Västra Götaland står för en mycket stor del av den sammanlagda ökningen. Ökningstakten var som högst under första hälften av perioden. Även sedan år 2007 har regionernas och landstingens sammanlagda kulturutgifter fortsatt att öka varje år, men i allt långsammare takt. I några fall har utgifter för kultur till och med minskat under de senaste åren: fyra regioner och landsting har 2011 rapporterat lägre utgifter för kultur än 2007, medan nio har rapporterat lägre utgifter än 2009.

Kommuner

Kommunernas utgifter för kultur 2011 uppgick till sammanlagt cirka 9,6 miljarder kronor, en ökning med ca 16 procent sedan år 2000, enligt Kulturanalys. Tillväxten i kommunernas totala utgifter för kultur avstannade dock fr.o.m. 2009 för att minska något under 2010 och 2011. Tre av de fyra områden som kommunernas utgifter för kultur fördelas på i räkenskapsområdet har växt under perioden 2000–2011. Bara ett område, Stöd till studieorganisationer, har minskat. Storleksskillnaderna mellan kommunerna är mycket stora. Spridningen ligger mellan 1,9 miljoner kronor och 95 miljoner kronor. Utslaget per invånare blir motsvarande summor 453 kronor per invånare som lägst och 1 769 kronor per invånare som högst under 2011.¹¹⁹

4.2 Åtgärder och resultat för ökad tillgänglighet

I kommunerna pågår mycket arbete både för att göra generella aktiviteter tillgängliga för fler men även för att erbjuda aktiviteter särskilt riktade till personer med funktionsnedsättning. Många kommuner samarbetar med föreningar och studieförbund och informerar om vikten av att öka delaktighet och tillgänglighet.

Handisam redovisade 2012 en enkätundersökning till kommunerna om delaktighet i kultur och fritid. Drygt 160 kommuner svarade på enkäten som

¹¹⁹ Samhällets utgifter för kultur 2010–2011, Kulturanalys, 2012.

bl.a. visade att 54 procent av kommunerna har tydliga mål för att arbeta med kultur och fritid relaterat till personer med funktionsnedsättning. Vid bidragsgivning till kulturföreningar är det 17 procent av kommunerna som ställer krav på delaktighet och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Tabell 6 Kommuners arbete för att öka delaktigheten inom kultur och fritid

Insats	Andel kommuner %
Samarbetar med föreningar och studieförbund	72
Informerar om vikten av att öka delaktighet och tillgänglighet	61
Informerar om aktiviteter för målgruppen	42
Villkorar bidrag i syfte att öka delaktighet och tillgänglighet	17
Erbjuder utbildning om delaktighet och tillgänglighet	15

Källa: Hur är läget i kommunerna? Handisam.

När det gäller den fysiska tillgängligheten i kulturlokaler i kommunerna finns det stora skillnader, både över landet och mellan olika typer av lokaler. 95 procent av kommunerna anger att biblioteken är helt eller till stor del tillgängliga och 76 procent har teatrar, kulturhus och/eller folkets hus som är fullt ut eller till stor del tillgängliga. Kulturskolans lokaler är tillgängliga i 63 procent av kommunerna och museerna i 55 procent av kommunerna.¹²⁰

Det pågår mycket projektverksamhet, och det finns enskilda satsningar som visar på goda exempel i kommunerna bl.a. hur man arbetar inkluderande och för att tillgängliggöra verksamheter. När det gäller löpande åtgärder inom ramen för den ordinarie verksamheten är det i huvudsak information och samarbeten som används för att främja delaktighet och tillgänglighet. Ett annat sätt kan vara att arrangera utbildningar om hur det går att öka tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Inom kultur- och fritidsområdet är det bara var femte kommun som erbjuder det. Att använda styrmedel såsom att villkora bidrag eller ställa krav i upphandlingar är inte heller så vanligt inom de undersökta områdena. En femtedel av kommunerna villkorar bidragen till kultur- och idrottsföreningar med krav på tillgänglighet och delaktighet.¹²¹

Under 2013–2014 gör Handisam en andra uppföljning av kommunernas och landstingens arbete med funktionshindersfrågorna. Uppdraget från regeringen innebär bl.a. att Handisam utvecklar kvalitetsmåt i samverkan med kommuner och landsting, berörda myndigheter samt funktionshindersorganisationerna. Uppgifter om kulturområdet samlas in under februari 2014 och en sammanställning av resultaten kommer att redovisas under våren 2014.

¹²⁰ Hur är läget i kommunerna? Handisam, 2012.

¹²¹ Hur är läget i kommunerna? Handisam, 2012.

5 Möjligheten att ta del av och utöva kultur

I det kulturpolitiska målet slås fast att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet – och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling. För att uppnå detta mål ska allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor främjas.

Den reella möjligheten för människor att ta del av kultur kan bero på en rad olika faktorer som t.ex. hemort, utbildning, socioekonomisk ställning och eventuell funktionsnedsättning. Möjligheten att ta del av kultur för personer med funktionsnedsättning beror på vilka typer av hinder det finns inom respektive konst- och kulturform. Personer med funktionsnedsättning är en heterogen grupp med olika förutsättningar och behov.

I detta avsnitt behandlas uppföljningens två första aspekter: möjligheten att ta del av och att utöva kultur. Inledningsvis redovisas statistik över hur såväl funktionsnedsättning som funktionshinder påverkar kulturvanorna. Vidare redogörs för hur medborgarna/brukarna ser på saken genom en redovisning av funktionshindersorganisationernas synpunkter på möjligheterna för deras medlemmar och grupper att ta del av kultur och att själva utöva olika kulturformer.

5.1 Kulturvanor

Personer med funktionsnedsättning deltar i eller medverkar i kulturevenemang i betydligt mindre utsträckning än den övriga befolkningen. Statistiska centralbyrån (SCB) redovisar i sin undersökning om levnadsförhållanden (ULF) bl.a. i vilken utsträckning olika befolkningsgrupper tar del av eller utövar kultur. I följande sammanställning redovisas hur stor andel av personer med funktionsnedsättning som utövar vissa kulturaktiviteter jämfört med övriga i befolkningen.

Tabell 7 Andel personer som utövar vissa kulturaktiviteter. Skattade andelar i procent. Genomsnittsvärden för 2008–2011. Personer 16 år eller äldre.

Aktiviteter	Andel av personer med funktionsnedsättning %	Andel av övriga i befolkningen %
Besökt teater, konsert, museum eller liknande minst en gång de senaste 12 månaderna	53,3	68
Bokläsning minst någon gång på fritiden de senaste 12 månaderna	66,1	73,4
Lyssnat på talböcker minst någon gång på fritiden de senaste 12 månaderna	18,4	19,8
Använt internet på fritiden för att söka information, lyssna på musik, ladda ner bilder, musik etc.	63,7	85,2

Källa: SCB, Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC).

Sammanställningen visar att personer med funktionsnedsättning i samtliga fall deltar i eller utövar dessa aktiviteter i mindre utsträckning än den övriga befolkningen. När det gäller besök på teater, konsert, museum eller liknande och när det gäller användning av internet för att bl.a. ladda ner bilder, filmer, musik m.m. är skillnaderna avsevärda – närmare 15 respektive 22 procentenheter. Skillnaden är något mindre när det gäller att läsa böcker (7 procentenheter). Att lyssna på talböcker är i stort sett lika vanligt i båda grupperna.

Tabell 8 Andel personer med olika funktionsnedsättningar som utövar vissa kulturaktiviteter. Skattade andelar i procent. Genomsnittsvärden för 2008–2011. Personer 16 år eller äldre.

Aktiviteter	Andel (%) av personer med					Andel av övriga i befolkningen %
	nedsatt syn	nedsatt hörsel	nedsatt rörelseförmåga	i hög grad nedsatt rörelseförmåga*	svåra besvär av ångslan, oro eller ångest	
Besökt teater, konsert, museum eller liknande minst en gång de senaste 12 månaderna	44	56,1	33,5	24,2	47,3	68
Bokläsning minst någon gång på fritiden de senaste 12 månaderna	52,3	67,8	56,4	51	63,3	73,4
Lyssnat på talböcker minst någon gång på fritiden de senaste 12 månaderna	22,9	18,4	16,1	16,3	16,4	19,8
Använt internet på fritiden för att söka information, lyssna på musik, ladda ner bilder, musik etc.	46,7	62,1	34,6	23,7	70,5	85,2

*Personer med nedsatt rörelseförmåga som dessutom behöver hjälp av annan person eller hjälpmedel för att förflytta sig. Källa: SCB, Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC).

Resultaten visar att skillnaden i deltagande eller utövande av de aktuella kulturaktiviteterna i nästan samtliga fall är störst mellan den övriga befolkningen och personer med nedsatt eller i hög grad nedsatt rörelseförmåga. Liksom i den förra sammanställningen finns de största skillnaderna när det gäller användning av internet (62 procentenheter) och besök på teater, konsert, museum eller liknande (44 procentenheter). Sammanställningen visar också att personer med nedsatt syn är den grupp där det är vanligast att lyssna på talböcker. Personer med nedsatt hörsel är den grupp som ligger närmast den övriga befolkningen i utövandet av dessa aktiviteter med undantag för användningen av internet.

5.2 Tillgänglighet till kultur – Rivkraft

Rivkraft är en undersökning om hur personer med funktionsnedsättning upplever sin vardag. Cirka 1 750 personer med olika typer av funktionsnedsättning ingår i en undersökningspanel, och deltagarna måste vara 16 år eller äldre. Panelen utgör inget statistiskt representativt urval eftersom deltagandet bygger på egen intresseanmälan. Syftet med Rivkraft är att få veta hur funktionshinderspolitiken fungerar i praktiken och i den enskildes vardag. Målet är att få kunskap om vad som fungerar och vilka förändringar som behöver göras för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara fullt delaktiga i samhället. Från och med den 1 juli 2013 är det Handisam som driver Rivkraft. Tidigare drevs panelen av Hjälpmedelsinstitutet under namnet It-frågan.

I januari–februari 2014 fick panelen besvara en enkät som bl.a. innehöll frågor om tillgängligheten till kultur. Enkäten besvarades av 1 347 personer och här redovisas ett urval av de preliminära resultaten från undersökningen.

Tabell 9 Hur ofta besöks eller utövas kulturaktiviteter? (%)

	Hur ofta besöker du kulturella aktiviteter? (%)	Hur ofta utövar du själv kulturella aktiviteter? (%)
Flera gånger varje vecka	3	6
Någon eller några gånger varje månad	27	18
Någon eller några gånger varje år	61	32
Aldrig	8	40
Vet ej	1	3
Totalt	100	100

Källa: Handisam.

Av sammanställningen framgår att drygt 90 procent av de svarande besökt en kulturaktivitet någon gång under ett år. Men bara 56 procent har själva utövat någon kulturaktivitet under samma tid. 40 procent utövar aldrig någon kulturaktivitet.

Uppföljningsfrågor visar att de flesta av de 8 procent som aldrig besöker en kulturaktivitet uppger att aktiviteterna inte är tillgängliga för dem eller att de inte har råd. Av de 40 procent som aldrig utövar någon kulturaktivitet anger nästan hälften att de inte är intresserade, en tredjedel uppger att aktiviteterna inte är tillgängliga och nästan en femtedel att det är för dyrt.

Rivkraft visar vidare att 61 procent av de svarande skulle vilja besöka kulturella aktiviteter oftare än vad de gör idag och att 46 procent vill utöva kulturaktiviteter oftare än de gör i dag. Av samtliga svarande personer är 31

procent ganska eller mycket missnöjda med möjligheterna att besöka kulturaktiviteter.

Tabell 10 Hur ofta upplevs hinder vid besök eller utövande av kulturaktiviteter? (%)

	Hur ofta upplever du att du hindras på grund av brister i tillgängligheten när du besöker kulturella aktiviteter? (%)	Hur ofta upplever du att du hindras i att utöva kulturella aktiviteter? (%)
Alltid	5	4
Ofta	34	32
Sällan	45	41
Aldrig	13	14
Vet ej	4	9
Totalt	100	100

Källa: Handisam.

Sammanställningen visar att 84 procent av de svarande någon gång har upplevt hinder vid kulturaktivitetsbesök. Nästan 40 procent upplever detta ofta eller alltid. När det gäller att utöva kulturaktiviteter är andelen personer som upplever hinder i stort sett densamma (77 procent).

Enkätsvaren visar även att de kulturaktiviteter där en större andel personer upplever hinder på grund av bristande tillgänglighet är teater, dans, konserter och bio. Museer och konst förefaller något mer lättillgängliga i detta avseende.

De brister i tillgängligheten vid kulturaktivitetsbesök som anges av flest personer är svårigheterna att ta sig in i lokaler eller att ta sig fram i lokaler, att hitta inne i lokalerna eller att det saknas hörslinga eller liknande. 24 procent av de svarande har någon gång upplevt att de blivit diskriminerade när de besökt eller utövat någon kulturaktivitet.

5.3 Kultur och hälsa

Kulturutskottet har i olika sammanhang behandlat sambandet mellan kultur och hälsa och bl.a. framhållit det angelägna i att frågor som rör kultur och hälsa uppmärksammas.¹²² I denna uppföljning har problem när det gäller hälsoläget för personer med funktionsnedsättning aktualiserats. Flera aktörer lyfter fram kulturens betydelse för att förbättra hälsan.

Av Nationella folkhälsoenkäten från perioden 2010–2012 framgår det att personer med funktionsnedsättning har ett betydligt sämre allmänt hälsotill-

¹²² Bet. 2009/10:KrU5 och bet. 2012/13:KrU6.

stånd än personer utan funktionsnedsättning. Att ha dålig eller mycket dålig självskattad hälsa är omkring tio gånger vanligare bland personer med funktionsnedsättning jämfört med den övriga befolkningen. Omvänt är det en betydligt mindre andel av personerna med funktionsnedsättning som skattar sin hälsa som bra eller mycket bra.

Bland personer med funktionsnedsättning är det också vanligare med nedsatt psykiskt välbefinnande, svår stress, svåra sömnbesvär och olika former av värk. Inom grupperna är kvinnornas hälsosituation i regel sämre än männens. Även beträffande levnadsvanor syns tydliga skillnader: andelen med ohälsosamma levnadsvanor är i stort sett genomgående högre bland personer med funktionsnedsättning jämfört med personer utan funktionsnedsättning. Det gäller exempelvis stillasittande fritid, lågt intag av frukt och grönsaker samt förekomst av fetma.¹²³

Ett exempel på ett projekt som tar upp frågan om hälsa, kultur och funktionsnedsättning är *Kultur och hälsa* i Blekinge som drivs av Blekinge kompetenscentrum (BKC). Det är ett treårigt projekt som startade våren 2013 och som riktar sig till personer med psykiska funktionshinder. Syftet med projektet är

- att förbättra livskvaliteten och hälsan och ge en möjlighet till återhämtning för vuxna med psykiska funktionsnedsättningar,
- att kultur i framtiden ska fungera som en självklar del i en hälsofrämjande vård och omsorg,
- att arbeta utifrån en bred definition av kultur,
- att främja nya samverkansmöjligheter inom området kultur och hälsa,
- att bidra till ökad förståelse och kunskap om sambandet kultur och hälsa på individ-, verksamhets- och organisationsnivå,
- att öka tillgängligheten och utbudet för målgruppen när det gäller kulturaktiviteter,
- att stärka brukarnas egenmakt och öka medvetenheten om dess betydelse på individ-, verksamhets- och organisationsnivå.

Projektet finansieras av Finsam¹²⁴ och är ett samarbete mellan Landstinget Blekinge, kommunerna i Blekinge, Region Blekinge och Blekinge läns bildningsförbund.¹²⁵

5.4 Medborgar- och brukarperspektiv

Uppföljningen har inhämtat synpunkter från ett antal funktionshindersorganisationer genom en e-postenkät, intervjuer och löpande kontakter. Enkäten

¹²³ Uppdrag om delmål m.m. inom ramen för En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011-2016, Statens folkhälsoinstitut, 2013.

¹²⁴ Finsam står för finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser och är samordningsorgan som bildas lokalt mellan Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, kommuner och landsting.

¹²⁵ Blekinge kompetenscentrum.

skickades till 13 organisationer varav 12 svarat skriftligt eller muntligt. Resultaten följdes upp i intervjuer med 9 organisationer.¹²⁶

Flera av organisationerna välkomnar kulturutskottets initiativ att följa upp frågor om kultur, tillgänglighet och funktionshinder. Samtidigt framhålls från flera håll att det i dagens samhälle inte handlar om kultur för personer med funktionsnedsättning utan snarare om kultur för, av och med personer med funktionsnedsättning. Perspektiven av och med är särskilt viktiga för att gå från patient till medborgare, enligt flera organisationer.

Enkäten och intervjuerna fokuserade främst på följande frågeställningar:

- Inom vilket kulturområde (teater, dans, musik, bildkonst, litteratur, film etc.) upplever era medlemmar störst respektive minst problem när det gäller att *ta del av och utöva* kultur?
- Ge exempel på åtgärder av myndigheter, organisationer eller företag som ni uppfattar som positiva respektive mindre positiva eller effektlösa när det gäller att *ta del av eller utöva* kultur.
- Hur ser ni och era medlemmar på kulturarvet och hur historien skildras i samhället (museer, böcker, utställningar radio, tv, etc.) för personer med funktionsnedsättning?

Dessutom diskuterades frågor om den långsiktiga utvecklingen av tillgängligheten inom kulturen samt om kontakter och samverkan mellan organisationerna och myndigheterna.

5.4.1 Möjligheten att ta del av kultur

Uppföljningen har koncentrerats till att belysa tillgängligheten för personer med nedsatt rörelseförmåga, syn och/eller hörsel samt nedsatt kognitiv förmåga. Flera funktionshindersorganisationer anser att det inte går att skilja ut frågan om att *ta del av* kultur från frågan om att *utöva* kultur. De menar att frågeställningarna hänger samman och att problemen ofta är likartade. Nedan redovisas organisationernas synpunkter. I detta avsnitt redovisas även funktionshindersorganisationernas synpunkter på olika åtgärder som vidtagits av myndigheter och andra institutioner med syfte att öka tillgängligheten till kulturen. Redogörelserna visar på både positiva och negativa erfarenheter och vilka effekter åtgärderna haft för olika medlemsgrupper. Redovisningen bygger på de enkätsvar och intervjuer som uppföljningen inhämtat från organisationerna.

Problem med tillgängligheten till kultur

Handikappförbunden betonar att det finns generella problem med tillgänglighet till och på platser där kultur utövas, det kan handla om lokalernas utformning och tillgång till exempelvis toaletter, men också om tillgänglig informa-

¹²⁶ Se avsnitt 1.3 för uppgift om kontaktade organisationer och institutioner.

tion och kommunikation i form av tolkningar, hörslingor och uppläsning av text. Detta gäller inte bara för stora scener utan även lokala, mindre scener. Att ta del av kulturutbudet via medier är också viktigt, enligt Handikappförbunden, och även om visst arbete har inletts finns det fortfarande problem.

Hörselskadades Riksförbund (HRF) anser att hörselskadade ofta stängs ute på grund av dålig ljudmiljö, brist på textning, avsaknad av teleslingor, dålig hörbarhet i radio och tv med mera. HRF jobbar för att hörselskadade ska kunna vara delaktiga i sin vardag. Bland annat kräver man lagstiftning som klassar bristande tillgänglighet som diskriminering.

Sveriges dövas riksförbund (SDR) framför att deras medlemmar inte kan ta del av större delen av kulturutbudet på grund av att det inte är tillgängligt för dem. SDR:s medlemmar är döva och behöver antingen teckenspråk eller text för att kunna ta del av kulturutbudet. Enligt SDR är också tillgången till tolk i landet begränsad och kultur är ett av de områden som inte upplevs vara prioriterat. Det medför att döva sällan får tolk när de vill delta i olika kulturaktiviteter.

För Synskadades riksförbund (SRF) handlar de viktigaste frågorna om tillgänglighet till kulturen om syntolkning av film, teater, opera och annan scenkonst, audioguides på museer och strömmad uppläsning på tv. För t.ex. teater, opera och museer finns inga särskilda medel att söka för syntolkning. Statliga inrättningar får generella bidrag medan privatteaternarna knappast kan få in tillgänglighetssatsningar i sina budgetar, enligt SRF.

Dyslexiförbundet FMLS representerar den stora grupp som behöver talande textremsa för att kunna tillgodogöra sig utländsk film som är översatt med undertext. Både syntolkning och textremsa behövs och personer med synskadade kan behöva båda, medan personer som läser långsamt främst behöver talande textremsa. Personer med olika typer av kognitiv nedsättning, kan behöva antingen den ena eller båda, enligt FMLS.

Neuroförbundet menar att man först måste få sina grundläggande, mänskliga behov tillgodosedda. Det gäller att ha en ändamålsenlig bostad, att ha det stöd och den service man behöver, t.ex. personlig assistans och tillgång till de hjälpmedel man behöver, fungerande transporter m.m. Detta är förutsättningar för delaktighet och jämlikhet i samhällslivet, inklusive kulturlivet. Förbundet jobbar mycket med frågor som rör bostäder och rätten till personlig assistans och färdtjänst.

Enligt Föreningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning (FUB) har deras medlemmar störst problem med tillgängligheten inom bildkonst och film. Problemen handlar om svårigheten att förstå och – när det gäller film – att förstå språket. FUB menar att problemen är minst inom teater, dans och musik.

Det finns fortfarande problem med kulturlokalernas tillgänglighet

I uppföljningen har flera aktörer uppmärksammat att det fortfarande finns problem med kulturlokalernas tillgänglighet för personer med nedsatt rörelseförmåga. För DHR (Delaktighet, Handlingskraft, Rörelsefrihet) är det inte

kulturformen i sig som är ett problem. Det helt avgörande för att personer med nedsatt rörelseförmåga ska kunna ta del av kultur är att lokalerna är tillgängliga och användbara, enligt DHR. Tillgängligheten och användbarheten måste genomsyra alla delar av en kulturlokal, från huvudentrén till möjligheten att välja olika typer av sittplatser vid föreställningar, möjligheten att gå på toaletten och få tillgång till en eventuell servering på samma villkor som övriga besökare. Särlösningar, som till exempel ingång genom bakdörr, via scen eller liknande kan inte accepteras, enligt DHR som hävdar sin rätt att komma in och fram på samma sätt som andra besökare av ett kulturarrangemang. Kulturinstitutionerna tänker inte hela vägen: från bokning till det att man hämtar ut sin jacka och lämnar evenemanget ska det vara lika. Man måste se till helheten, menar DHR.

Enligt DHR beror tillgängligheten oftast på vem som är huvudman. Mest tillgängliga är institutioner med statlig huvudman följt av kommunal- och landstingsdrivna. Minst tillgängliga är ofta små privata kulturinstitutioner av olika slag, t.ex. små privatteatrar. Intiman i Stockholm är ett exempel. Konstgallerier är t.ex. mindre tillgängliga än stora museer. Ute i landet är de större institutionerna bättre, men den kommunala kulturskolan är ofta inte tillgänglig.

DHR påpekar vidare att de stora, nybyggda arenorna i Sverige är relativt otillgängliga. Platser för rullstolsburna finns samlade på ett eller två ställen och man kan inte boka dessa platser online, utan måste i regel ringa. Ofta finns en rad med bara rullstolsplatser. Om man är en grupp som ska på ett arrangemang, där bara en sitter i rullstol, måste man därför ofta dela på sig. Detta är ett problem som ofta finns även på teatrar.

DHR betonar vikten av åtgärder för att skapa tillgängliga och användbara kulturbyggnader och pekar på Liljevalchs projekt med en värdig entré som ett positivt exempel. DHR är kritiska till att kulturinstitutioner avstår från att göra sina verksamheter och lokaler tillgängliga och användbara. Det gäller allt från nya arenor som inte ger full tillgänglighet till publika utrymmen eller möjlighet att välja olika typer av sittplatser till kulturinstitutioner som tycker att särlösningar är bra. Ett exempel på det senare är Konserthuset i Stockholm som har en undermålig entré, enligt DHR.

Ett exempel på lyckat tillgänglighetsarbete är enligt Neuroförbundet ett projekt som genomfördes för några år sedan av Statens fastighetsverk tillsammans med Bygg klokt.¹²⁷ Bland annat arbetade man med att göra Läckö slott i Västergötland och Wrangelska palatset på Riddarholmen i Stockholm tillgängliga. I Plan- och bygglagen är varsamhet (i äldre, kulturskyddade byggnader) och tillgänglighet två likställda värden, men i praktiken får tillgängligheten stryka på foten till förmån för varsamheten, enligt Neuroförbundet. Arbetet på Läckö slott visar dock att värdena går att förena.

¹²⁷ Bygg klokt är ett samarbete mellan flera funktionshindersonsorganisationer.

Miljön kring kulturevenemang kan vara stressande

En annan fråga som har lyfts fram i uppföljningen handlar om miljön kring kulturevenemang. Nationell samverkan för psykisk hälsa (NSPH) och Riksförbundet Attention kommer i första hand i kontakt med kulturfrågor via folkhögskolor och studieförbund. Problemen att ta del av kultur handlar ofta om miljön kring ett kulturevenemang som bl.a. kan vara stressande. Många med långvarig psykisk ohälsa och därav följande medicinering liksom personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) som t.ex. adhd och Aspergers syndrom har eller får olika typer av kognitiv funktionsnedsättning. Det kan vara svårt för dessa personer att vara koncentrerade länge och att vistas i en salong bland mycket folk, med högt ljud och starkt ljus. Ofta kan det vara lättare att själv utöva än att ta del av kultur, menar man från NSPH och Attention. Att själv utöva kulturaktiviteter har visat sig vara en viktig faktor i återhämtning från långvarig sjukdom.

Svårt att ta del av teater

Inom scenkonstområdet arbetar många institutioner aktivt med att främja tillgängligheten. Arbetet rör bl.a. den fysiska miljön, bemötandefrågor och konstnärligt skapande av och med personer med funktionsnedsättning. Exempelvis arrangerade Skånes Dansteater under 2012 en festival om dans och funktionsnedsättning. I Örebro har länsteatern samarbetat med Riksteaterns verksamhet Tyst Teater kring en musikal med unga amatörer, med hörande, döva och hörselskadade artister på scenen, kallad Fame Visukalen. Riksteatern verkar för att öka tillgängligheten till kultur genom bl.a. teknikutveckling, inte minst för personer med funktionsnedsättning.

Enligt Hörselskadades riksförbund (HRF) har olika åtgärder för att göra teatern mer tillgänglig bidragit till att hörselskadade numera kan ta del av teater där det finns väl fungerande hörslinor och textning (dock i begränsad omfattning). Exempel på det är Stockholms stadsteater, Dramaten, Göteborgs stadsteater, Malmö stadsteater och eventuellt några till. Privatteatrarna i Sverige är så gott som alltid helt otillgängliga för hörselskadade. Både teleslinga och textning saknas! Positiva exempel som nämns är Allmänna arvsfonden som gett bidrag till HRF:s teaterprojekt Hipp-Happ. I projektet spelar hörselskadade själva för HRF-föreningar och andra utifrån skilda situationer som hörselskadade råkar ut för. Teckenspråkiga Tyst Teater är ett annat exempel.

Positiva åtgärder har enligt FUB gjorts av t.ex. Musik- och teatermuseet, Glada Hudikteatern, Moomsteatern i Malmö och Medis5 i Stockholm.

HRF uppger att de största problemen för personer med nedsatt hörsel finns inom teater och bio – om det saknas väl fungerande hörslinor och textning. Hörslinor kräver att skådespelarna har mikrofoner och ibland finns mikrofoner bara ovanför scenen, vilket gör ljudet sämre. Teatrar som jobbar med textning ger bara ett antal textade föreställningar per pjäs, enligt HRF. När det gäller musik är det ofta svårt för hörselskadade att uppfatta orden i sångerna, ”men detta kan lätt avhjälpas om de också textas”.

Teater på teckenspråk finns, men i mycket liten omfattning, uppger SDR. Riksteaterns Tyst Teater är den enda professionella ensemblen i Sverige. De producerar 1–3 föreställningar per år och som exempel kan nämnas att de under hösten 2013 har en produktion som heter ”Ljuset i sprickan”. Till våren 2014 kommer de att producera två uppsättningar, en för barn och en för vuxna. Döva barn uppges få tillgång till teckenspråkig teater mindre än en gång per år. Det finns, enligt SDR, ett stort behov av att utöka Tyst Teaters verksamhet men bristen på ekonomiskt underlag förhindrar en sådan utveckling. När det gäller talad teater läggs kostnaden för tolkning ibland på arrangörerna själva, vilket enligt SDR, är orimligt och begränsar utbudet.

Dövkulturen och teckenspråket

SDR menar att döva barn växer upp i kulturfattigdom och saknar tillgång till mycket av den kultur som andra barn kan ta del av – ”man vänjer sig vid att stå utanför”. Många döva känner därför bara till delar av det svenska kulturarvet. Att vara döv innebär enligt SDR att man inte hör, men det innebär också att man använder ett minoritetsspråk – teckenspråket. Till skillnad från andra med funktionsnedsättning, som inte i första hand vill förknippas med sin funktionsnedsättning, är dövheten en viktig del av identiteten för många av SDR:s medlemmar. Man *är* döv och det påverkar synen på kulturarvet. I den nya språklagen (2009:600) klassas inte det svenska teckenspråket som ett nationellt minoritetsspråk, men det är jämställt med minoritetsspråken. Trots att teckenspråk är jämställt med minoritetsspråken omfattas det sällan av de särskilda satsningar som görs för minoritetsspråken, enligt SDR. Enligt språklagens 9 § har dock det allmänna ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.

Enligt SDR råder en stor brist på litteratur på teckenspråk i dag. Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) utredde under 2013 frågan, och rapporten *Tid för teckenspråk* publicerades i oktober 2013. I budgetunderlaget för 2015–2017 som MTM lämnat till Kulturdepartementet äskar myndigheten pengar för att främja den teckenspråkiga litteraturen och för att driva tjänsten *Text till tecken*.¹²⁸

SDR samarbetade för flera år sedan med Örebro stadsbibliotek för att bygga upp ett resursbibliotek i Örebro där man samlade teckenspråkig litteratur. Efter projektets slut stannade dock allt upp. SDR har också drivit projektet *Text till teckenspråk* där man hjälpte till med översättning av t.ex. brev från och till myndigheter.¹²⁹ SDR fick tidigare pengar för arbete med teckenspråket och teckenspråkig litteratur. Nu ges de pengarna i stället till Språkrådet och till MTM. SDR ställer sig frågan hur MTM förvaltar detta uppdrag och vilka insatser dessa pengar medför: ”resursen borde finnas och pengarna som fördes över från SDR ska göra nytta för teckenspråkiga”.

Med finansiering från arvsfonden har SDR dragit igång projektet *Dövstudier* för alla där man bl.a. ska samla litteratur av, om och för döva. Hittills rör

¹²⁸ Enligt uppgift från Kulturdepartementet 2014-03-12.

¹²⁹ <http://www.ttt.sdr.org/>.

det sig om ca 1 200 titlar som ska läggas in i en litteraturbank. SDR har haft kontakt med Kungliga biblioteket för att se om de kan åta sig att ta hand om litteratursammanställningen. Dessutom ska man utveckla och prova en distanskurs i dövstudier. Kursen har tre målgrupper: teckenspråkiga, hörande anhöriga och hörande som i sin profession möter döva och hörselskadade samt hörselskadade och döva barn.¹³⁰

Behov av upplästa texter m.m. på museer

I budgetpropositionen för 2014 redovisas att de flesta museer arbetar aktivt med tillgänglighetsfrågor, inte minst genom digitaliseringen av sina samlingar. Handisams uppföljning visar dock att det finns stora skillnader mellan museimyndigheternas tillgänglighet. I uppföljningen har olika synpunkter framkommit om museernas arbete med att tillgängliggöra samlingar m.m.

SRF uppger att en del statliga museer och även läns museer har gjort audioguider med spår för historik, guidning och syntolkning av föremål. Många museer har bra audioguider som gör det möjligt för synskadade att ta del av utbudet, bl.a. Nordiska museet. Det talas ofta om behovet av ledstråk i museer, men utan audioguide ger ledstråken inte mycket, enligt SRF som menar att det är viktigt att kunna få del av informationen. Läget bland museerna ute i landet varierar dock, och mycket sägs vara upp till SRF-distrikten om något ska hända. I Lunds domkyrka har man byggt upp en stor replik av kyrkan som synskadade kan känna på för att få en känsla för hur kyrkan ser ut. ”Detta förhöjer upplevelsen när man sedan går runt i kyrkan.”

Enligt HRF har satsningar på tillgängliga museer gett ett uppsving och en positiv effekt när det gäller hörslingor och textinformation. Men det gäller att upprätthålla intresset från museernas sida och att exempelvis hörselskadade vet om att museerna är tillgängliga och besöker dem. HRF lyfter fram Nationalmuseum som ett gott exempel där man under vintern och våren 2014 visar fotografen Hans Geddas bilder och visar en kortfilm på 5–6 minuter på svenska som är textad.

Enligt SDR är museerna i dag inte tillgängliga för döva. Det saknas information på teckenspråk, men en del museer ordnar ibland teckentolkade visningar. Det finns ett pågående projekt hos SDR:s bolag, SDR Tecken AB, där man tar fram information på teckenspråk via en s.k. QR-kod¹³¹. Tanken är att det ska finnas en QR-kod vid varje utställningsmonter på museerna och att man med sin egen mobil skannar in QR-koden och får fram information på teckenspråk i mobilen.

Förbättrad tillgänglighet på bio

På regeringens uppdrag fördelar Svenska Filminstitutet sedan 2000 stöd till film och video för syntolkning och textning på svenska, vilket enligt regeringen har lett till en ökad tillgänglighet till svensk film för synskadade, hör-

¹³⁰ E-post från SDR den 11 mars 2014. <http://www.sdr.org/vara-fragor/projekt-dovstudier-for-alla>.

¹³¹ QR står för quick response, en tvådimensionell streckkod.

selskadade och döva. Digitaliseringen av biograferna har en direkt påverkan på tillgången till film i hela landet och erbjuder också nya lösningar för att göra film tillgänglig för personer med funktionsnedsättning.

På två år har publiksiffran för textad svensk film ökat med över 1000 procent, vilket enligt HRF bl.a. är ett resultat av organisationens påverkansarbete. Ett fyrtiotal svenska filmer hade premiär under 2013 och av dem var 20 textade, enligt Svenska Filminstitutet. De svenska filmer som visades med text hade sammanlagt ca 280 000 besökare under 2013, vilket kan jämföras med året innan då publiksiffran var 90 000 och 2011 då knappt 25 000 besökte de textade visningarna. En viktig faktor bakom denna utveckling är digitaliseringen av svenska biografer och filmer. HRF har efterlyst tydligare textningskrav gentemot filmproducenter, vilket kan ha bidragit till att det i det nya filmavtalet för 2013–2015 krävs att svenska filmer måste kunna visas med textning om de ska få statligt produktionsstöd.

Enligt SDR har det skett en förbättring de senaste åren när det gäller textade svenska filmer. SDR för en dialog med Svenska Filminstitutet, SF Bio samt de stora svenska filmbolagen. I dag textas svenska filmer på de flesta orter vid premiärdagen, uppger SDR.

Film på bio syntolkas på plats vid ett tillfälle per film och ort och oftast bara i storstäder, enligt SRF. Det innebär att man som synskadad inte kan vara spontan i sina biobesök. SRF:s distrikt ansvarar för all administration och ansökan om bidrag från Filminstitutet, vilket gör verksamheten sårbar. I ett fåtal landsting är det filmkonsulenten som sköter administrationen och därmed blir en garant för kontinuitet och syntolkning på flera orter. Om man hyr in en syntolk för att tolka på plats i biografen kostar det några tusen kronor per tillfälle. Att göra en dvd med ett syntolkningsspår kostar däremot 40 000–60 000 kronor.¹³²

Enligt Dyslexiförbundet FMLS undviker många med lässvårigheter utländsk film som översatts med undertext eftersom de inte hinner läsa och därför inte kan tillgodogöra sig innehållet i filmen. De behöver talande textremsa, liksom även annan text på duken uppläst.

Vikten av att ha tillgång till litteratur och bibliotek

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) ska bl.a. arbeta för att personer med funktionsnedsättning får tillgång till litteratur som de kan ta del av. MTM ska även förse personer med funktionsnedsättning inom högskolan med tillgänglig studielitteratur. Stödet till taltidningar garanterar utgivning av och tillgång till taltidningar för synskadade eller personer med funktionsnedsättning som inte förmår hålla i eller bläddra i en tidning och för afatiker eller dyslektiker.

¹³² Regeringen gav i november 2013 Filminstitutet och Post- och telestyrelsen i uppdrag att öka tillgängligheten till bio för människor med nedsatt syn eller som har läs- och skrivsvårigheter. Uppdraget är en fortsättning på projektet ”Tillgänglig bio” som SFI och PTS genomförde under perioden juni 2011–maj 2013. Institutionerna har tidigare fått 2,4 miljoner kronor och får nu ytterligare 2,3 miljoner kronor för att genomföra det nya uppdraget.

När det gäller att göra litteraturen mer tillgänglig uppges i olika sammanhang att användningen av tillgängliga medier har förändrats de senaste åren. Smarta telefoner och surfplattor får en allt större betydelse. Handikappförbunden ser positivt på satsningarna på läsande för personer med olika funktionsförmågor, t.ex. genom ökad tillgång till inlästa böcker via bibliotek och skönlitteratur på lättläst svenska. 2006 och några år framåt drev Utbildningsradion projektet Rum för berättande för att skapa digitala berättelser i samarbete med Handikappförbundens projekt Medimedier. Det var, enligt Handikappförbunden, mycket positivt att berättelser presenterades i ett sammanhang med andra berättelser och därmed stärkte en inkluderande självbild och inspirerade till identifikation mellan människor med och utan funktionsnedsättning. För FUB är det viktigt med åtgärder som innebär lättläst information och generell tillgänglighet.

I förslaget till ny bibliotekslag som regeringen lämnade till riksdagen våren 2013 förtydligades bibliotekens uppdrag att ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning och uppdraget utvidgades till att gälla för hela det allmänna biblioteksväsendet. Riksdagen beslutade i oktober i enlighet med förslaget.¹³³ Enligt Handikappförbunden är frågan om tillgången till bibliotek, och särskilt frågan om bemannade bibliotek, viktig för bl.a. dyslektiker. Det är lagstadgat att skolor ska ha skolbibliotek, men det finns ingen definition av vad ett skolbibliotek ska vara – ”det kan vara en bokhylla”, konstaterar Handikappförbunden.

Dyslexiförbundet FMLS betonar vikten av tillgång till bemannade bibliotek och skolbibliotek för personer med olika former av lässvårigheter. Bibliotekarien inspirerar till läsning genom samtal och tips om böcker på rätt nivå, och ger framför allt information och introduktion till talböcker och till teknik för uppspelning. DHR påpekar att man ofta tillgänglighetsanpassar det stora huvudbiblioteket på centralorten, men att de lokala biblioteken förblir otillgängliga. Detta trots att personer med funktionsnedsättning ofta kan ha svårt att ta sig längre sträckor till t.ex. huvudbiblioteken.

Folkbiblioteken är mycket värdefulla för personer som har begränsade medel, anser NSPH. På biblioteken kan man ofta få gratis tillgång till dator och internetuppkoppling. De kan också ge sociala kontakter. Det är viktigt att lån på bibliotek inte avgiftsbeläggs och att biblioteken är lättillgängliga med generösa öppettider. Enligt HRF måste allmänna samlingslokaler i bibliotek som används för föredrag, författarbesök m.m. ha en väl fungerande teleslinga med mikrofoner samt en bra ljudmiljö. Det saknas tyvärr alltför ofta i dag, enligt HRF.

Kostnader för inträde m.m.

Nationell samverkan för psykisk hälsa (NSPH) och Riksförbundet Attention uppger att personer med funktionsnedsättning generellt sett har sämre ekonomi än andra och att personer i gruppen med psykisk ohälsa ofta är fattigare

¹³³ Prop. 2012/13:147, bet. 2013/14:KrU2, rskr. 2013/14:26.

än personer med andra funktionsnedsättningar. Frågan om vem som ska betala ledsagarens biljett till t.ex. kulturevenemang blir därför en viktig fråga. I dag måste den som har en funktionsnedsättning ofta betala själv. Även DHR betonar att många av deras medlemmar har låga inkomster vilket kan begränsa möjligheterna att ta del av kultur. Om en person har ledsagning ska kostnaderna för ledsagarens inträde, biljetter m.m. inte subventioneras av kulturverksamheterna, enligt DHR, utan kommunerna ska stå för eventuella biljettpriser och entréavgifter. Även Neuroförbundet har uppmärksammat frågan om vem som ska betala inträdet till kulturevenemang för assistenter och ledsagare. När man måste stå för kostnaden själv kan det innebära att man måste avstå från att t.ex. gå på en konsert.

DHR driver en tydlig mainstream-agenda och dess medlemmar vill inte särskiljas. Förbundet tycker t.ex. inte att personer med funktionsnedsättning ska få gratis inträde till museer, även om de ofta är ekonomiskt svaga – ”vilket även andra i samhället är”. Gratis inträde får heller inte användas som något som rättfärdigar särlösningar. Det blir snett incitamentsmässigt om ett museum är mycket tillgängligt och lockar många besökare, även personer med funktionsnedsättning, men förlorar pengar på detta, enligt DHR. NSPH menar att det inte är fel om museer subventionerar biljetterna – det viktigaste är dock att ledsagarens entréavgifter betalas av kommunen. Rabatter för personer med funktionsnedsättning har funnits tidigare men blir allt ovanligare.

5.4.2 Möjligheten att utöva kultur

Möjligheterna för människor med funktionsnedsättning att utöva kultur i någon form sammanfaller till stor del med möjligheterna att ta del av kultur som behandlats i föregående avsnitt.

Svårt att utöva kultur

I uppföljningen har funktionshindersorganisationerna lämnat flera exempel på de svårigheter som finns när det gäller möjligheterna att utöva kultur. Handikappförbunden menar att problemen med tillgänglighet till lokaler, toaletter och kommunikation särskilt rör de utrymmen där kulturutövare vistas. Det är viktigt att säkerställa tillgänglighet till utbildningar inom kulturområdet också på olika nivåer. Andra viktiga faktorer är arbetsmiljön för personer med funktionsnedsättning, tillgång till tolk och hjälpmedel samt assistans. Assistans är en förutsättning för att kunna arbeta, studera och vara aktiv på sin fritid även inom kulturområdet.

DHR menar att det är svårt för personer med nedsatt rörelseförmåga att utöva kultur – ”de avstår helt enkelt från att göra det” på grund av hindren. Om tillgängligheten är bristande i de publika delarna av t.ex. en teater, bedöms den vara katastrofal bakom scenen. Barn med nedsatt rörelseförmåga som t.ex. vill gå en målerikurs hänvisas till specialgrupper – de målar för sig i en anpassad lokal. Man hamnar vid sidan av, enligt DHR. ”När man pratar om kulturfrågor tänker man sig personer med funktionsnedsättning som publik. Man pratar aldrig om dem som utövare”, enligt DHR.

För personer med hörselnedsättning är problemen med att utöva kultur störst inom teater, dans och musik, enligt HRF. Där finns det stora krav på hörteknik och bemötande för att få bli och vara delaktig. Hörselskadades medverkan kräver först och främst att omgivningen känner till vilka behov en hörselskadad person har. Sedan behövs hörteknik både på scenen och i salongen. Dessutom krävs mod från den hörselskadades sida.

SDR framhåller att det största problemet för döva, när det gäller att utöva kultur, är tolkbristen. Om döva vill gå en teaterutbildning eller andra utbildningar inom kulturområdet är det arrangören av utbildningen som får stå för tolkkostnaderna, uppger SDR. Ofta har arrangören inte ekonomiskt utrymme för detta, vilket innebär att döva ofta stängs ute från att utbilda sig inom kulturområdet. I Örebro finns en teckenspråkig kulturskola som kommunen finansierar. SDR ställer frågan om inte denna skola kan bli modell för uppbyggandet av liknande skolor i övriga landet.

För SRF är frågan om att utöva kultur framför allt en fråga om fysisk åtkomst eftersom synskadade är i stort behov av ledsagning i många situationer. Brist på information i tillgänglig form hindrar också deltagande och även medverkan. SRF menar att problemen för synskadade är störst inom scenkonst av olika slag. Minst problem för medverkan uppfattar man inom musik, konst och konsthantverk.

NSPH och Attention menar att kultur är accepterad och av flera kan upplevas som mer tillåtande än andra verksamheter. Man kan gömma sig bakom sitt konstnärskap, och funktionsnedsättningen kan till och med bli en profilering. En del funktionsnedsättningar gör personer mer benägna att öppna sig och man delar gärna med sig av personliga, privata erfarenheter, enligt NSPH. Andra funktionsnedsättningar gör det svårare att framträda, att berätta och dela med sig. Kulturen är både inkluderande och exkluderande för våra medlemsgrupper, anser NSPH och Attention. Många av Attentions medlemmar lever via datorn och får vänner via internet. Genom spelvärlden kan deras sociala förmåga byggas upp och digitala upplevelser kan ofta vara lättare att hantera – på så sätt kan den digitala världen upplevas som mer lättillgänglig. Många i Attentions medlemsgrupper utvecklar en hög datakompetens, vilket i många fall leder till yrkesverksamhet i olika it-företag. I NSPH:s målgrupp finns varierande inställningar till och erfarenheter av digitala medier. För många är digitala medier inte tillgängliga.

För utvecklingsstörda är problemen att delta minst inom teater, dans och musik, enligt FUB. Störst problem uppfattar man inom bildkonsten. Att delta i filmproduktion kan vara problematiskt när det gäller tekniken, men den blir mer och mer tillgänglig.

Det finns flera exempel på kulturutövande

Uppföljningen visar att det finns flera exempel på att personer med funktionsnedsättning är aktiva utövare av kultur. HRF uppger att det t.ex. finns hörselskadade skådespelare och operasångare. Dessutom finns teatergruppen

Hipp-Happ som sprider kunskap om hörselskada. Tyst Teater spelar på teckenspråk och ger ibland även textade föreställningar.

SRF uppger att synskadade bl.a. medverkar i lokala revyer, och bland musiker finns synskadade med både i grupper av synskadade och i andra grupperingar. Körsång är ännu mer vanligt förekommande och det finns också personer med synnedsättning bland sångare inom olika genrer. Synskadade Konstnärer och Konsthantverkarens förening (SKKF) har ca 30 medlemmar. Konstnärerna och konsthantverkarna anordnar egna utställningar och deltar i andras arrangemang både nationellt och internationellt.

Neuroförbundet har genomfört egna kulturprojekt, främst i sin ungdomsorganisation. På 1990-talet sattes flera föreställningar upp med stöd från Allmänna arvsfonden. För ungdomar har det tidigare även anordnats resor till Roskildefestivalen. Dessutom nämns *Very special arts* i Göteborg som är en konstförening för personer med funktionsnedsättning. Bland annat har föreningen ställt ut på Arbetets museum i Norrköping. Neuroförbundet har även arbetat med MS-sjuka i rehabiliterande kurser med måleri som tema. NSPH och Attention menar att kultur kan erbjuda deras medlemsgrupper rehabilitering och livslust. Många i deras medlemsgrupper skriver t.ex. dikter, vilket är ett format man orkar med.

I en bilaga redovisas exempel på olika kulturverksamheter och projekt.

5.4.3 Utvecklingen av tillgänglighet i ett längre perspektiv

Förutsättningarna för kommunikation har förbättrats

Handikappförbunden anser att det har blivit kommunikationsmässigt bättre på senare år. Som exempel nämns fler upplästa webbsidor och museer där man kan lyssna i stället för att läsa. Förutsättningarna är bättre, men de nyttjas inte alltid till fullo. Den fysiska tillgängligheten är dock fortfarande dålig på många håll.

SRF menar att det på senare år har blivit bättre på många sätt. Tillgängligheten har ökat tack vare ny teknik men inte alltid användbarheten. Om man inte kan använda tekniken blir det svårt, och många av SRF:s medlemmar är över 65 år och har svårt att ta till sig ny teknik. Klyftan mellan synskadade och andra som står utanför it-samhället, och den övriga befolkningen har ökat. SRF har svårt att få med sig alla på tekniktåget. Smarta telefoner har talsyntes inbyggt och det är bra – men det behövs utbildning, enligt SRF. Många syncentraler och SRF-distrikt utbildar i användningen av smarta telefoner. SRF vill också se parallella lösningar som t.ex. att kunna koppla sin telefon till en syntolkningsbox. Ett problem är att man i digitaliseringens spår skär ned på service, enligt SRF. Vart ska man vända sig om taltidningsläsaren krånglar? IT Direkt är en tjänst man ska kunna ringa. Men för synskadade fungerar den tjänsten inte bra eftersom man måste kunna se felmeddelanden på skärmen. Problem med tekniken skapar oro hos medlemmarna och SRF vill ha ”fixarnissar” som kan komma hem till folk och hjälpa till. Den kom-

munala servicen upplevs inte vara särskilt omfattande och hemtjänsten kan inte kontaktas ad hoc.

Skildringen av funktionshinder

När det gäller skildringen av funktionshinder i media hoppas Handikappförbunden på en förändring. De uppger att personer med funktionsnedsättning skildras en promille av tiden i tv. Mångfald ses ofta som synonymt med etnisk mångfald, men här vill man att även funktionsnedsättning ska ingå. I filmer speglas sällan funktionsnedsättningar, enligt DHR. När det sker är personen med funktionsnedsättning ofta en imponerande ”figur-mot alla odds” eller så rör det sig om en ”feel good-film”.

Utvecklingen av funktionshinderspolutiska insatser

DHR anser att den handlingsplan för ”handikappolitiken” som gällde 2000–2010 var bättre än den nuvarande strategin för åren 2011–2016. Enligt DHR var målen skarpare. Efter 2000 var det några år där det kändes som att det hände mycket – det var ”mer tryck i frågan då”. I dag går det långsammare. Det har självklart blivit bättre på senare år, enligt DHR, frågan är hur mycket? I sättet att prata och skriva om funktionsnedsättningsfrågor syns klara förbättringar – alla säger sig vilja förbättra läget. Å andra sidan går det enligt DHR mycket långsamt i den förda politiken, ibland även bakåt. Exempel på det senare är förslagen om att luckra upp byggreglerna, den hårdare prövningen av rätten till assistans och särskilt när det gäller parkeringstillstånd.

HRF menar att det delvis har skett en nystart för funktionshinderfrågorna inom kulturområdet på senare tid. På 1990-talet och början av 2000-talet hände det relativt mycket inom området tillgänglighet och kultur, men sedan mattades utvecklingen av. Enligt HRF har tillgängligheten dock sakta blivit bättre och datorer, internet, e-post, chat och playtjänster har varit viktiga för hörselskadade. Det finns fler textade tv-program och biofilmer idag och museerna har oftare teleslinga och eller audioguide (som även kan kopplas till hörapparatus telespole). Samtidigt bromsas utvecklingen upp, enligt HRF. Utredningar bereds under lång tid och färre reformer genomförs, i synnerhet från statens sida. Ett lagförslag om att otillgänglighet ska klassas som diskriminering samt tillkomsten av en svensk språkdatabas för bättre direkttextning i tv är två exempel på reformer som HRF väntar på.

Enligt SDR har kulturutbudet för döva ökat under det senaste decenniet, mycket tack vare internet. Textning av program och filmer på tv har blivit bättre och är vanligare i dag. Men när det gäller sport är det undermåligt och ett stort problem. Idrotten är ofta en lättillgänglig miljö för döva eftersom den inte är lika talberoende. Många finner sig till rätta där och är följaktligen mycket sportintresserade.

Neuroförbundet menar att det på 1970-talet fanns en stor social medvetenhet och sociala ambitioner. Därefter följde en period med lägre ambitioner. Den politiska majoriteten har dock inte spelat så stor roll för den förda politiken. I och med FN-konventionen har frågorna kommit tillbaka i politiken

under 1990-talet. När det gäller riksdagens mål från 2000 ska man inte se 2010 som ett slutår – målen var inte uppfyllda då utan processen fortgår. I dag är man i mål på så vis att regelverket är riggat – dock alstras hela tiden nya hinder.

NSPH och Attention framhåller att personer med funktionsnedsättning har generellt sett sämre ekonomi än andra och gruppen med psykisk ohälsa är ofta fattigare än personer med andra funktionsnedsättningar. Ekonomiskt sett har det blivit svårare på senare tid – försörjningsstödet skrivs t.ex. inte upp utan ligger kvar på en i relation till annat allt lägre nivå, enligt NSPH och Attention.

Genomförandet av funktionshinderspolitiken

Handikappförbunden tycker att det är viktigt att koppla arbetet för ökad tillgänglighet till pengar på det sätt som Kulturrådet gör när det gäller bidrag till kulturinstitutionerna med koppling till kravet på handlingsprogram.¹³⁴ Liknande åtgärder bör, enligt Handikappförbunden, fortsätta längs hela värdekedjan, även i distribution och utveckling av fler tjänster. Dessutom vore det önskvärt att i högre grad ställa tillgänglighetskrav i upphandlingar, enligt Handikappförbunden.

Det är också viktigt att skapa arbetstillfällen inom kultursektorn för människor med funktionsnedsättning och att uppmuntra samarbeten mellan kulturgrupper med och utan funktionsnedsättning, enligt Handikappförbunden. Det finns några goda exempel på detta inom t.ex. teaterområdet. Enligt Handikappförbunden kan det göras mer generellt för att skapa förutsättningar för personer med funktionsnedsättning och se dem som aktiva utövare och inte som passiva mottagare av kultur.

DHR påpekar att man redan i propositionen Från patient till medborgare 2000 uppgav att de enkelt avhjälpna hindren skulle vara borta 2010. Det skedde inte. DHR är därför skeptiskt till vilken effekt Kulturrådets villkor (om att enkelt avhjälpna hinder ska vara borta 2016) kommer att få. Samtidigt som man anser att Kulturrådet är en myndighet som verkligen försöker åstadkomma förändring ifrågasätter man de verktyg som finns till hands. Det är enligt DHR viktigt att de handlingsplaner som Kulturrådet kräver av kulturinstitutionerna följs upp för att de ska leda någonvart och att tillsynen fungerar. Även SDR ser positivt på Kulturrådets krav på en handlingsplan för att få statsbidrag.

Enligt HRF har satsningar på tillgänglig kultur för personer med funktionsnedsättning gjort föga avtryck utanför storstäderna. Fortfarande saknas det alltför ofta väl fungerande hörslinor och mikrofonteknik på teatrar, museer och kulturhus i medelstora och mindre städer. Det görs enskilda och tidsvisa satsningar, men hörselskadade upplever alltför ofta att de måste påminna om fungerande hörslinor, mikrofoner och textning. Det krävs, enligt

¹³⁴ Enligt ett av Kulturrådets delmål skulle samtliga kulturinstitutioner som får statsbidrag ha en handlingsplan för ökad tillgänglighet senast 2013.

HRF, både envishet, tydlighet och ibland tuffhet från de hörselskadades sida för att det ska fungera.

Användarinflytande är viktigt

Funktionshindersorganisationerna lämnar många nya uppslag och idéer om att göra kulturen mer tillgänglig till myndigheter och företag. Ett grundläggande synsätt i den processen är enligt Handikappförbunden att man ska utveckla nya projekt *med* och inte *för* funktionshindersorganisationerna – annars kan det bli ett uttryck för ett ”välviljans apartheid”. Användarna behöver bl.a. få mer inflytande över t.ex. Post- och telestyrelsens (PTS) innovationstävlingar så att de verkligen leder till medborgarnytta och inte bara till företagsstöd för produkter och tjänster som sedan inte används.

Användariniterade idéer och lösningar borde vara utgångspunkten för olika projekt – ett gott exempel på detta är initiativet från Dyslexiförbundet FMLS m.fl. om att öka tillgängligheten på bio som sedan följdes av ett uppdrag till Filminstitutet.¹³⁵

Handikappförbunden anser att det är viktigt att det finns stöd för egna initiativ från organisationernas sida, förutsättningar för att aktivt involvera olika organisationer och ersättning till experter och testpersoner m.m.

SRF efterlyser ett slutanvändarfokus hos myndigheterna. Tillgängligheten måste även inbegripa slutskedet i en process. En producent av en tjänst har ansvar för tillgängligheten, vilket inte alltid innebär att tjänsten är användbar. När t.ex. SVT väl har gjort strömmande tal måste den synskadade i dag själv lära sig att bemästra en krånglig teknik och skaffa rätt utrustning.

Handikappförbunden betonar att användarna måste finnas med under hela skedet i en utvecklingsprocess. Ibland plockas förslag och idéer upp från användare som får vara med och utveckla ett behov i inledningsskedet. Sedan tappas ofta kontakterna med användarna bort och andra intressen ta över, så att resultatet inte blir användbart. Funktionshindersorganisationerna saknar ofta tid och pengar för att kunna delta på myndigheternas villkor. Det förväntas att förbunden ska ställa upp gratis men det är inte hållbart i längden. Handikappförbunden anser att ersättning ska utgå till testpersoner och andra från ideella organisationer som medverkar som experter i myndigheternas bedömning av idéer och projekt.

Allmänna arvsfondens bidragsgivning

Handikappförbunden anser att Allmänna arvsfondens kriterier för bedömning av projektidéer behöver ses över utifrån lag och förordning. Handikappförbunden och medlemsförbunden upplever att det har blivit allt svårare att få stöd för egna projektidéer som inte har en aktör från offentliga sektorn som medsökande.

Inom NSPH och Attention uppfattar man att arvsfondens regler har skärpts. Det är svårare att få en ansökan beviljad och särskilt svårt för perso-

¹³⁵ Gäller uppdraget till Svenska Filminstitutet och PTS om att öka tillgängligheten till bio (för mer information se bilagan).

ner med funktionsnedsättning. Kravet på att projektets fortlevnad ska kunna garanteras är särskilt svårt att leva upp till. De projekt som man ändå har genomfört tillsammans med arvsfonden har dock gett mycket, både till de egna medlemmarna och till andra. Små pottar till olika projekt kan man få från andra håll, t.ex. från stiftelser, men arvsfonden är den enda aktör som finansierar större projekt. Ett exempel är Kvalitetsprojektet som drivs med stöd från arvsfonden tillsammans med Örebro läns landsting.¹³⁶

5.4.4 Synpunkter på samarbete och samverkan med myndigheter

I uppföljningen har ett flertal funktionshindersorganisationer kommenterat samarbetet med statliga myndigheter.

Handikappförbunden uppfattar att det i kontakterna med myndigheter är skillnad på strukturerad dialog och informell dialog. När det gäller museer är dialog och samverkan ofta en fråga om resurser som ofta saknas för att kunna medverka i olika projekt. För att förtroendevalda ska kunna delta i samråd med myndigheter krävs möjligheter till ersättning för resor och förlorad arbetsinkomst. De har ofta andra jobb vid sidan om uppdraget och behöver kunna avsätta tid för deltagande, enligt Handikappförbunden.

DHR har löpande kontakt med Boverket, och DHR:s lokalavdelningar har mycket kontakt med kommuner, landsting, bibliotek och länsteatrar. DHR är även med i Kulturrådets och Riksantikvarieämbetets samråd. DHR tycker inte att man får gehör för sina frågor – frågan ”hur skulle ni vilja ha det?” ställs aldrig. I kommunerna ligger frågorna alltid hos socialnämndens ”handikappsamråd” och socialnämnderna diskuterar sällan med andra nämnder som t.ex. kulturnämnden, enligt DHR.

Enligt HRF behövs mer kunskap på myndigheterna om olika funktionsnedsättningar. Handisam behöver stärkas – myndigheten hinner inte med alla krav den har på sig. HRF får mycket information från myndigheterna, men det finns ingen riktig dialog. Dessutom är det inte bara att starta ett samråd hur som helst – det krävs också kunskap om olika funktionsnedsättningar. Samråden går ofta åt till att upplysa om funktionsnedsättningar och behov. Samråden skulle i stället kunna användas till att man sätter tydliga mål: ”Hit ska vi och så ska det gå till”. Mål behöver sättas utifrån personer med skilda funktionsnedsättningar och deras behov, enligt HRF. HRF har löpande kontakter, samråd och dialog med Boverket, PTS, Myndigheten för radio och tv, SVT, TV4 och Viasat m.fl.

SDR har en löpande dialog med SVT och ett bra samarbete med Riksteatern. Men man konstaterar att funktionshindersrörelsens frågor ofta blir liggande hos myndigheterna – det förefaller att vara politiskt korrekt att uttrycka sin förståelse och sitt stöd men det händer ofta mycket lite i praktiken, enligt SDR.

¹³⁶ <http://www.nsph.se/index.php/om-nsph/nytt-fran-nsph/209-nsph-driver-kvalitetsprojekt-med-stod-fran-arvsfonden>.

SRF har kontakter med främst Myndigheten för radio och tv, Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) och PTS. PTS får pengar från regeringen för innovationstävlingar och projekten kan vara bra, enligt SRF, men tyvärr tar verksamheten slut när pengarna från regeringen är slut. Detta är ett stort problem och enligt SRF borde kanske staten gå in med mer pengar ibland.

Dyslexiförbundet FMLS är positivt till sammanslagningen mellan Centrum för lättläst och MTM, eftersom det finns övervägande fördelar med en samordning av insatserna för att skapa och utveckla tillgängliga medier för personer med olika kognitiva nedsättningar.

Neuroförbundet deltar genom medlemskapet i Lika Unika i dialogen med Handisam. Förbundet har bra kontakter med Handisam. Man tycker dock att det är oroande att Hjälpmedelsinstitutet delvis läggs ned. Det som inte ingår i den statliga biten behövs också, enligt Neuroförbundet, som ställer frågan vad som kommer att hända med brukarperspektivet.

NSPH och Attention har haft kontakt med Handisam, främst i och med det gemensamma projektet Hjärnkoll¹³⁷. Ofta är det NSPH som tar initiativ till dialog. Attention och NSPH är remissinstanser men glöms ibland bort. Fem av NSPH:s medlemsorganisationer är också med i Handikappförbunden. I Kulturrådets och Riksantikvarieämbetets samråd med funktionshindersorganisationerna är ingen från NSPH med. Man upplever att det ibland är vattentäta skott mellan olika myndigheter – medlemmarna faller lätt mellan stolarna. NSPH bjuds ofta in för att delta i samråd eller liknande, men de olika förbunden har begränsade resurser att delta. Detta beror delvis på att organisationsbidraget urholkas samtidigt som man förväntas delta i allt fler aktiviteter.

---

¹³⁷ <http://www.hjarnkoll.se/>.

6 Kulturarvet, historien och personer med funktionsnedsättning

Den tredje aspekten i denna uppföljning gäller kulturarvet och hur personer med funktionsnedsättning skildras i historien. I denna del begränsas uppföljningen till en redogörelse för det s.k. Haikuprojektet, som avslutades hösten 2013. Kulturutskottet har i flera sammanhang uppmärksammat projektet. Våren 2013 anförde utskottet bl.a. att man ser mycket positivt på projektet

... som vill synliggöra hur historien sett ut och ser ut för personer med funktionsnedsättning. Utskottet delar uppfattningen som redovisas i Haikus rapport – att museernas insatser för att vidga kulturarvet så att alla människors historia blir synliggjord är av avgörande betydelse för förståelsen av vårt samhälle.¹³⁸

I oktober 2013 genomförde utskottet en offentlig utfrågning på temat Funktionshindersperspektiv i kulturarvet. I utfrågningen medverkade bl.a. representanter från Haikuprojektet, Riksantikvarieämbetet, Nordiska museet och Västmanlands läns museum.¹³⁹

6.1 Haikuprojektet

Projektet Handikapphistoria i kulturarvet (Haiku) var ett samarbete mellan Handikapphistoriska förening (HHF) och Stiftelsen Nordiska museet som pågick under perioden 2010–2013. Haikuprojektets övergripande syfte var att synliggöra hur livet har sett ut och ser ut för personer med funktionsnedsättning och att få med dessa personers berättelser i samhällets allmänna historia. En central fråga i projektet har varit att belysa historien med ett funktionshindersperspektiv både för individen men också för samhällets syn på mänskliga rättigheter i dag.

Projektets syfte och uppdrag konkretiserades i följande delar:

- att få museerna att inkludera ett funktionshindersperspektiv vid dokumentation, insamling och utställningsverksamhet
- att uppmärksamma personer med funktionsnedsättning och funktionshindersrörelsen på hur viktigt det är att alla berättar sin historia
- att göra en samtidsdokumentation genom en insamling av livsberättelser
- att uppmärksamma myndigheter och politiska beslutsfattare om att funktionshindersperspektivet ska ingå i mångfaldsbegreppet.

Haikuprojektet har genomförts med finansiellt stöd från Allmänna arvsfonden och har letts av en styrgrupp med representanter från HHF och Nordiska

¹³⁸ Bet. 2012/13:KrU6. Den Haikurapport som återopas är: Funktionshindersperspektiv på museernas arbete från september 2012.

¹³⁹ Offentlig utfrågning om funktionshindersperspektiv i kulturarvet (2013/14:RFR4).

museet. I olika referensgrupper har representanter för HHF, Handikappförbunden, Lika unika och museerna ingått. Projektets resultat har dokumenterats i 15 delrapporter samt i en slutrapport.¹⁴⁰ Följande redogörelse för delprojektet baseras främst på uppgifter ur projektets slutrapport.

Haikuprojektet har bedrivits i fyra delprojekt med följande inriktning:

1. Inventering av svenska museers ”handikappdokumentation”.
2. Interaktion med ”handikapporganisationer” och med personer med eget funktionshinder – webbplattform.
3. Utveckling av Handikapphistoriska föreningens databaser.
4. Filmfestival om och av personer med funktionshinder.

6.1.1 Delprojekt 1

Det första delprojektet (Inventering av svenska museers ”handikappdokumentation”) syftade till att få en bild av i vilken utsträckning olika museer i landet tar hänsyn till den ”handikapphistoriska dimensionen” i sitt arbete och att utifrån den bilden inleda en dialog med museerna om hur den dimensionen kan inkluderas i deras framtida arbete. Tanken var också att återkoppla till museernas styrkor och svagheter. Delprojektet har också redovisats i en rapport.¹⁴¹

För att få information om hur museerna arbetar med den ”handikapphistoriska dimensionen” och hur funktionshindersorganisationerna ser på saken genomfördes tre olika enkätundersökningar.

Av enkätsvaren från museerna framkom att det har gjorts mycket få dokumentationer och insamlingar och att det nästan inte finns någonting om funktionshindersaspekten i basutställningarna. Däremot har en del tillfälliga utställningar gjorts och på vissa håll finns ett visst samarbete med funktionshindersrörelsen. Den funktionshindersaspekt som museerna främst uppmärksammat är tillgänglighetsfrågorna och inte själva innehållet i insamling, dokumentation och utställningar. Dessutom saknas långsiktighet och integration av funktionshinderperspektivet i museernas arbete.

De positiva exempel som finns i form av tillfälliga utställningar, programverksamhet och planer inför framtiden visar dock på möjligheter till förändring. Uppmärksamheten kring genus- och mångfaldsfrågor har stadigt ökat och i samband med det tycks också intresset för funktionshinder ha blivit större. Sammantaget borde därför, enligt slutrapporten, osynliggörandet i historieskildringarna av personer med funktionsnedsättning minska på sikt. Det finns positiva exempel på museer som har gjort viktiga insatser och som kan visa vägen för andra.

I slutrapporten anges att museerna har behov av utbildning på området. Enligt enkätsvaren från museerna är behovet av kunskap störst i fråga om

¹⁴⁰ Slutrapport för projektet Utveckling av handikapphistorisk och kulturhistorisk dokumentation och erfarenhetsutbyte, HAIKU, oktober 2013.

¹⁴¹ Funktionshindersperspektiv på museernas arbete, september 2012, Diana Chafik, Claes G Olsson.

tillgänglighet och bemötande. Förutom de praktiska frågorna om tillgänglighet saknas kunskaper om hur människor med funktionsnedsättning levde förr och hur förhållandena är i dag. Det är en nödvändig kunskap för att kunna inkludera alla människor i de historiska skildringarna, konstateras i rapporten.

I enkätsvaren från funktionshindersrörelsen framkom idéer om vad museerna skulle kunna göra i framtiden. Dessutom efterlystes samarbete. Där det förekommer samarbete mellan museer och funktionshinderföreningar har det upplevts som en stor fördel för de egna medlemmarna. Av enkätsvaren framgick även att många personer med funktionsnedsättning känner sig exkluderade och särbehandlade och utestängda från samhällets allmänna kulturutbud. Funktionshindersorganisationerna efterfrågar mer övergripande skildringar av människor, där både den fungerande kroppen och det som inte fungerar beskrivs och gestaltas. De saknar även övergripande teman om levnadsvillkoren för olika grupper, samhällsutvecklingen ur ett funktionshinderperspektiv, frågor som handlar om värderingar, människosyn, attityder och bemötande, mänskliga rättigheter, kvinnoteman, etiska frågor och lagstiftning samt den medicinska och ekonomiska utvecklingen i samhället. Organisationerna efterfrågar vidare utställningar som handlar om den egna funktionsnedsättningen och som kan visa både möjligheter och hinder, hur det går att leva och fungera i samhället med sin funktionsnedsättning, som en motbild till offerrollen.

Förutsättningen för att kunna gestalta och representera personer med funktionsnedsättning är att det finns en god dokumentation och insamling av material, vilket uppges vara det mest eftersatta området. På orter där det har funnits institutioner, anstalter och specialsjukhus – till exempel sanatorier och skolor för blinda och döva – bör dessa kunna synliggöras i det lokala museets basutställningar, enligt svaren från funktionshindersrörelsen.

I delprojektets sammanfattande analys konstateras att museerna bör vidta följande åtgärder:

- Bättre synliggöra levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning samt samhällets synsätt och åtgärder ur ett historiskt och samtida perspektiv.
- Förbättra dokumentationen på området och skapa en bättre sökbarhet i samlingarna.
- Öka kunskapen om föremål relaterade till livet för personer med funktionsnedsättning och till deras liv och erfarenheter samt synliggöra föremålen i sin kontext.
- Inkludera personer med funktionsnedsättning innehållsmässigt i sina utställningar.
- Fortsätta att förbättra den fysiska tillgängligheten till byggnader och lokaler.
- Uppdatera informationen så att den når alla. Det gäller både hemsidor och annan information.
- Öka medvetenheten och kunskaperna om hinder i samhället och om funktionsnedsättningar.

6.1.2 Delprojekt 2

Inom ramen för delprojekt 2 (Interaktion med handikapporganisationer och med personer med egen funktionsnedsättning, webbplattform) skapades en webbplats livsbild.se där personer med funktionsnedsättning uppmanades att berätta om sitt liv.¹⁴² Utgångspunkten för insamlingen på livsbild.se var att dokumentera livets olika delar och målgruppen var personer med funktionsnedsättning, anhöriga till personer med funktionsnedsättningar och funktionshindersföreningar. Syftet var att samla in och dokumentera historiskt viktig information ur ett funktionshindersperspektiv. Insamlingen skulle också hjälpa till att utveckla digitala verktyg i arbetet med dokumentation och arkivering och visa på nya möjligheter att möta informanter. Delprojektet redovisas i en särskild rapport.¹⁴³

Insamlingen av berättelser på livsbild.se pågick mellan den 1 mars 2012 och den 31 mars 2013. Sammanlagt publicerades 260 berättelser som skrivits av personer mellan 17 och 81 år. Två tredjedelar av berättarna var kvinnor. Livsbild.se hade i oktober 2013 besökts ca 50 000 gånger. Webbsidan kommer att finnas kvar i ytterligare några år, men är inte längre öppen för fler bidrag. De livsberättelser som har samlats in finns arkiverade i Nordiska museets arkiv som ett kunskapsunderlag för exempelvis utställningar och forskning.

Livsbild består av tre delar: livsberättelser, berättelser från funktionshindersrörelsen och ”veckans tema”. Berättelserna har publicerats i originalutförande utan textredigering förutom uppgifter som har tagits bort med hänsyn till en etisk bedömning av t.ex. namn eller uppgifter om tredje person. Under projektets gång väcktes också en önskan om att producera en utställning utifrån det insamlade materialet. Av 20 berättelser och med stöd från Allmänna arvsfonden skapades vandringsutställningen Livsbild – 20 röster i tid och rum.

I projektet arbetade man medvetet för en så god tillgänglighet som möjligt på webbsidan, som har flera dimensioner av tillgänglighet. Man gjorde det också möjligt att bidra till insamlingen i flera olika format. Bland annat kunde man ta emot berättelser som var skrivna, intalade eller på teckenspråk. Man översatte det talade och det tecknade till skriven svenska och på webbsidan har man kunnat ta del av både den ursprungliga ljudfilen eller filmen och den skrivna texten. För döva som ville vara anonyma användes en teckenspråkstolk som kunde tolka om berättelsen. Några berättelser som skickades in per post överfördes till digital form, vilket var viktigt för datorovana och elöverkänsliga personer. På webbsidan översattes informationstext till sex olika språk: engelska, spanska, franska, arabiska, turkiska och farsi. Det fanns också möjlighet att skicka in berättelser på vilket språk som helst som sedan översattes till svenska.

---

¹⁴² <http://livsbild.se/>.

¹⁴³ Livsbild.se – en analys av livsberättelser från personer med funktionsnedsättning, Diana Chafik och Claes G Olsson, Handikapphistoriska föreningen 2013.

Webbsidan synliggjorde livet för personer med funktionsnedsättning i den allmänna historien, enligt de projektansvariga. Livsberättelserna och föreningsberättelserna kan också ses som historiska dokument över livsvillkor för personer med funktionsnedsättning. Enligt de projektansvarigas slutsatser har projektet skapat en ny form för en öppen digital insamling av livsberättelser och kunskap om hur man kan dokumentera samtidshistoria från alla grupper. Projektet har även visat att man kan göra en sådan insamling tillgänglig för personer med olika funktionsnedsättningar, även för de som inte kan kommunicera i skrift.

Enligt slutsatserna har innehållet i berättelserna visat att

de som är unga idag upplever diskriminering och oförståelse trots att samhället blivit så mycket ”bättre” som de äldre vittnar om. De materiella villkoren har förbättrats mycket rent generellt i samhället, vilket också kommit personer med funktionsnedsättning till del. Men eftersom unga med funktionsnedsättningar i sina berättelser vittnat om samhällets oförståelse för deras villkor idag, kan man, enligt de projektansvariga, ställa frågan: hur mycket har egentligen hänt i synen på människor med en funktionsnedsättning?¹⁴⁴

6.1.3 Delprojekt 3

Delprojekt tre gick ut på att utveckla Handikapphistoriska föreningens (HHF) databaser. Syftet var att integrera HHF:s bild- och referensdatabaser i Nordiska museets arkiv för att göra dem tillgängliga för allmänheten, personer med funktionsnedsättning och deras intresseorganisationer samt framtida forskning. Man ville också på sikt föra över bild databasen till Nordiska museets bildsamling.

År 2011 gjorde Nordiska museet bedömningen att man inte kunde ta över den handikapphistoriska bild databasen, då bildernas tekniska kvalitet var för låg och det rådde oklarhet kring upphovsrätten till dem. Sedan dess har både bild- och referens databasen dessutom infekterats av en skadlig kod, vilket medfört att de inte längre är användbara. Därmed kunde man inte uppfylla det ursprungliga syftet med delprojektet. Inom projektet har man dock arbetat med alternativa verksamheter för att utöka det handikapphistoriska materialet i Nordiska museets samlingar, bl.a. genom insamling av intervjuer, bildmaterial och film. Dessutom har Nordiska museets föremåls- och bild databaser uppdaterats utifrån ett funktionshindersperspektiv

6.1.4 Delprojekt 4

Delprojekt 4: Filmfestival om och av personer med funktionshinder genomfördes på Historiska museet under helgen den 8–9 oktober 2011. Under det första året bedrevs projektet som ett samarbete mellan Historiska museet och Handikapphistoriska föreningen och därefter enbart av föreningen. Projektet syftade till att ”erbjuda en verksamhet med ett innehållsrikt, initierat och

---

¹⁴⁴ Slutrapport för projektet, s. 22.

inspirerande program som sätter fokus på hur handikapp skildras i film, såväl spelfilm som i dokumentär- och amatörmaterial”. Ett annat syfte var att skapa en överblick över det filmmaterial som finns i landet för att på sikt dokumentera och digitalisera de delar av materialet som är intressanta för handikapphistorien.

Filmfestivalen hade temat Föreställningar om funktionshinder och diskussionerna handlade om hur dessa föreställningar skildras på film. Filmerna gjordes tillgängliga genom hörslina, syntolkning och textning. Diskussioner teckenspråktolkades och skrivtolkades och personer som hade svårigheter att tala hade assistenter med som taltolkade. Programblad fanns på punktskrift och filmkatalogen fanns tillgänglig på lättläst svenska. Följande sex spelfilmer visades: Mask, Repulsion, Freaks, Påklädningen, Antonias resa och I rymden finns inga känslor. Följande dokumentärer visades: Om du visste vem du egentligen såg, Benda Bilili, Från idiot till medborgare, Generation Neurosedyn, Ett fall för SL – Med livet som insats, Mamma jag har blivit knäpp och Ludvig. Dessutom visades 27 informationsfilmer från olika funktionshinderförbund.

Enligt slutrapporten fick filmerna och de efterföljande diskussionerna en positiv respons från filmfestivalens deltagare. Vidare konstateras att tillgängligheten var mycket god och festivalen blev ett exempel på hur man kan göra ett kulturarrangemang tillgängligt.

6.1.5 Projektets erfarenheter

I projektets slutrapport redovisas följande erfarenheter:

- Förtroende och samarbete har varit nyckelord för projektet. En framgångsfaktor har varit att arbetet har bedrivits av Handikapphistoriska föreningen och Nordiska museet tillsammans, vilket gett förtroende för arbetet inom funktionshindersrörelsen och underlättat informationen om och insamlingen av livsberättelser. Genom Nordiska museet har ett förtroende inom museivärlden skapats, vilket underlättat kontakterna med museer runt om i landet.
- Samarbetet med funktionshindersrörelsen och museerna, arrangemang av seminarier och möten m.m., har medfört att funktionshindersperspektivet har kunnat ses i ett sammanhang och det betydelsen av mångfaldsbegreppet har vidgats. Nya kontakter har etablerats mellan museivärlden och funktionshindersrörelsen.
- Museerna har blivit mer medvetna om behovet och möjligheterna av att beakta funktionshindersaspekten i allt sitt arbete. Behovet av samarbete med funktionshindersrörelsen har tydliggjorts. Funktionshindersrörelsen har uppmärksammat på värdet av att låta enskilda människor berätta om sitt liv. Förhoppningen är att projektets metoder för ökad tillgänglighet kan fungera som en förebild för museer och andra arrangörer i framtiden.
- Projektet har fungerat som en väckarklocka för museisektorn, funktionshindersrörelsen och politiska beslutsfattare om betydelsen av att syn-

liggöra funktionshindershistorien. Projektet har visat på metoder för hur alla medborgare kan göras synliga, vilket är en grundläggande förutsättning för ett demokratiskt samhälle.

6.1.6 Fortsatt arbete

En uppföljning till Haikuprojektet är projektet Fokus – Funktionshinder och Kulturarv, Utbildning, Samverkan. Fokus är ett tvåårigt samarbetsprojekt mellan HHF och Upplandsmuseet som inleddes i december 2013. Projektet finansieras av Allmänna arvsfonden och syftet är att utbilda museipersonal från olika delar av landet och att skapa ett nätverk. Utbildningen kommer att ha ett nära samarbete med funktionshindersrörelsen. Följande frågor kommer att aktualiseras i projektet: Hur kan mångfaldsbegreppet bli nyanserat? Hur får man in funktionshindersaspekten i ett helhetsperspektiv? Vad finns det i museernas samlingar? Vems historia berättas?¹⁴⁵

6.2 Medborgar- och brukarperspektiv på kulturarvsfrågorna

Som ett led i denna uppföljning har frågor ställts till de olika funktionshindersorganisationerna om Haikuprojektet. I detta avsnitt redovisas vad som har framkommit i kulturutskottets uppföljning.

Enligt DHR var Haikuprojektet bättre än mycket annat. Det drevs av personer med egna funktionsnedsättningar och det är bra att samla in historier. Men funktionsnedsättning borde inte behandlas för sig utan vara ett perspektiv bland många andra i alla historiska utställningar, på samma sätt som kön, etnicitet och sexuell läggning börjar bli.

HRF ser positivt på Haikuprojektet och livsbild.se. Förbundet har även gett ut egna böcker om hörselskadades och föreningens historia. Även SDR ser positivt på Haikuprojektet men påpekar att det uppstod problem kring möjligheten att vara anonym när man tecknade in sin berättelse. I projektets rapport beskrivs hur man löste dessa problem, men SDR var inte helt tillfreds med detta. Få valde att berätta eftersom de var rädda för att inte kunna vara anonyma.

I samband med livsbild.se och Haikuprojektet berättar Handikappförbunden om projektet Med i medier som hade ett samarbete med Utbildningsradions (UR) projekt Rum för berättande. Där skapade deltagarna digitala berättelser om sig själva, ofta på ett tema som exempelvis arbete. Filmerna distribuerades på UR:s webbplats. I projektet blandades berättelser och försågs med en allmänmännisklig frågeställning som många kunde relatera till. Detta var kopplat till att skapa förutsättningar för skildringar av personer med funktionsnedsättning som en naturlig del av mångfalden.

---

¹⁴⁵ arvsfondsprojekten.se

SDR framhåller att döva har ett eget kulturarv sedan flera hundra år tillbaka men att det i dag inte finns någon som tar ansvar för detta. Det gäller bl.a. kulturarvet vid Manillaskolan i Stockholm. I dagsläget finns det ingen central plats där kulturarvet kan bevaras, enligt SDR, och allt är splittrat mellan skolor, ideella föreningar och enskilda personer. SDR menar att situationen just nu är akut då en del av det samlade materiella kulturarvet förvaras i icke ändamålsenliga lokaler som finansieras med hjälp av pengar från en privatperson. Om det fanns resurser skulle man vilja ha ett eget museum, enligt SDR.

För ett antal år sedan fick SRF, med stöd av pengar från arvsfonden, möjligheter att bygga upp Synskadades museum med föremålssamling, arkiv och en helt tillgänglig utställningsdel. Mellan 1997 och 2006 fungerade museet i praktiken som referensmuseum för tillgänglighet och hade kontakter och studiebesök från museer i hela landet rörande tillgänglighetsfrågor. Basutställningen speglade synskadades villkor i samhället och arbetslivet. Förutom tillgänglighetsdelen hade museet många visningar både för seende och synskadade grupper. Enligt SRF visar den erfarenhet man fick under dessa år att det finns ett stort behov hos allmänheten, skolor och vissa yrkesgrupper att förstå mer kring funktionshinder och bemötande.

Vid museet mötte man en guide med funktionsnedsättning och fick inblick i synskadades villkor både förr och nu. Enligt SRF hade man från 2006 inte längre möjlighet att själv bära kostnaderna för utställningslokalerna och man fick inga bidrag vilket ledde till att utställningarna revs och att man endast kunde behålla lokaler för arkiv och föremålssamling. I dag finns en mindre utställning i föremålsmagasinet med en begränsad visningsverksamhet. Ett skolmuseum fanns också 1997–2005 vid Tomtebodaskolans resurscenter i Stockholm. Tomtebodasamlingarna finns i dag på Synskadades museum som förvaltar synskadades kulturarv och förser allmänheten och även andra museer med fakta. Museet har också varit och är en del av museinätverket Samdok som i dag har ändrat form och heter Nätverk för Samtidsdokumentation. I dag arbetar museet med alternativa sätt att föra ut kunskap kring kulturarvet. För att kulturarvet i fråga om personer med funktionsnedsättning ska kunna integreras i övriga museers verksamheter måste, enligt SRF, kulturarvet och kunskapen förvaltas någonstans. Det är det SRF värnar om genom att driva Synskadades museum, museiverksamhet behöver emellertid ekonomiska möjligheter för att kunna hållas i drift – och det är ett problem enligt SRF.¹⁴⁶

---

¹⁴⁶ E-post SRF den 12 mars 2014.

7 Uppföljning och utvärdering

Utöver de generella krav på uppföljning och redovisning av verksamheten som gäller för samtliga myndigheter har Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet, som sektorsansvariga och strategiska myndigheter, ett särskilt ansvar för att följa upp resultat och effekter i genomförandet av strategin för funktionshinderspolitiken 2011–2016. Regeringen har gett samtliga 22 strategiska myndigheter inom funktionshinderspolitiken i uppdrag att senast den 15 mars varje år under perioden 2012–2015 rapportera om verksamheten. I rapporterna ska myndigheterna redovisa genomförda insatser, resultat och effekter samt göra en lägesbedömning. Rapporterna ska även redovisas till Handisam som senast den 15 maj varje år ska lämna en samlad rapport till regeringen. Handisam ska senast den 30 juni 2016 lämna en samlad utvärdering och analys av utvecklingen av funktionshinderspolitiken i förhållande till inriktningsmålen och de nationella målen för funktionshinderspolitiken. Regeringen kommer att redovisa en slutlig uppföljning av strategin för funktionshinderspolitiken senast under våren 2017.¹⁴⁷

I Handisams senaste rapport till regeringen konstateras att de strategiska myndigheterna behöver öka takten och göra fler insatser för att delmålen och inriktningsmålen ska ha uppnåtts när strategin ska utvärderas 2016. Ett aktivt arbete på de 22 strategiska myndigheterna för att nå sina egna delmål och inriktningsmålen i strategin är den absolut viktigaste faktorn för att strategin ska ha gett effekt i människors vardag 2016. Det är också en förutsättning för Sveriges åtagande att genomföra de rättigheter som står i FN-konventionen, enligt Handisams sammanfattande analys.¹⁴⁸

Våren 2013 gjorde Handisam bedömningen att kultur är ett av få områden inom strategin för genomförande av funktionshinderspolitiken där delmål skulle kunna vara uppnådda till 2016. Enligt Handisam är det dock än så länge för tidigt att se en tydlig positiv utveckling. En utförligare redovisning av respektive myndighets uppföljning finns i avsnitt 3 Statliga insatser.

---

¹⁴⁷ En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016, Socialdepartementet.

¹⁴⁸ Hur är läget 2013? Handisam.

8 Regeringens resultatredovisning till riksdagen

8.1 Resultatredovisningen

Regeringens redovisar årligen till riksdagen resultaten av funktionshinderspolitiken inom kulturområdet i budgetpropositionen. Resultaten redovisas huvudsakligen under rubriken Funktionshinderspolitik inom området Kulturområdesövergripande verksamhet. I denna del av resultatredovisningen redogörs huvudsakligen för de resultat som Handisam, Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet har rapporterat till regeringen. Dessutom redovisas enstaka resultat av funktionshinderspolitiken uppdelat på respektive kulturområde. För de nationella scenkonstinstitutionerna och inom områdena bildkonst, arkitektur, form och design, kulturskaparnas villkor och arkiv redovisas inga resultat för tillgänglighetsarbetet i budgetpropositionen för 2014.¹⁴⁹

8.2 Regeringens analys och bedömning

I budgetpropositionen för 2013 gjorde regeringen bedömningen att tillgängligheten till kulturområdet har förbättrats under den senaste tioårsperioden. Man konstaterade också att mycket återstår att göra för att kulturpolitiken och funktionshinderspolitiken ska kunna nå sina mål om att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet på lika villkor. Den nya tekniken bedöms skapa helt nya möjligheter för personer med funktionsnedsättning och enligt regeringen finns det i dag teknik och utrustning som ger möjlighet för personer med funktionsnedsättning att delta i och ta del av kulturen i högre utsträckning än tidigare. Även på film- och medieområdet ger den tekniska utvecklingen förutsättningar för ökad tillgänglighet.¹⁵⁰

Regeringens analys och slutsats i budgetpropositionen för 2014 är att en rad insatser har genomförts de senaste åren för att nå det kulturpolitiska målet om att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Bedömningen är att tillgänglighetsaspekten har integrerats i de flesta statliga kulturmyndigheter. Regeringen bedömer att tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning till kulturområdet har förbättrats under den senaste tioårsperioden, men att det ännu återstår mycket att göra.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Prop. 2013/14:1 utg.omr. 17.

¹⁵⁰ Prop. 2012/13:1 utg.omr. 17.

¹⁵¹ Prop. 2013/14:1 utg.omr. 17.

9 Uppföljningens iakttagelser och bedömningar

9.1 Allmänna iakttagelser

Kulturutskottet har på senare år i flera sammanhang behandlat frågor kring kulturen och tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Utskottet har betonat att det är viktigt att kulturen är tillgänglig för alla och att kulturarvet speglar hela befolkningens erfarenheter. Kulturpolitiken ska bl.a. medverka till att kulturen återspeglar den stora mångfald som präglar dagens samhälle. Mot denna bakgrund och som en del av uppföljningen av riksdagens kulturpolitiska mål beslutade kulturutskottet att genomföra en uppföljning av frågor om kultur för personer med funktionsnedsättning.

Uppföljningen har inriktats på möjligheten att ta del av och att utöva kultur samt att synliggöra kulturarvet. I uppföljningen beskrivs och analyseras de statliga insatser som görs och vilka resultat dessa insatser får från ett brukarperspektiv. Olika kulturformer behandlas i den utsträckning de har aktualiserats i uppföljningen. Medieområdet och frågor om folkbildning, informationsteknik och elektronisk kommunikation har inte ingått i uppföljningen och berörs endast indirekt.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen vill inledningsvis framhålla FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som anger att funktionshinder härrör från samspelet mellan personer med funktionsnedsättning och hinder som är betingade av attityder och miljön. Hindren motverkar dessa personers fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra. Gruppen vill även betona den grundläggande principen för funktionshinderspolicen som innebär att alla människor, oavsett funktionsförmåga, ska ha samma möjligheter att vara delaktiga i samhället och ta del av mänskliga rättigheter. Personer med funktionsnedsättning har samma rätt till självständighet och självbestämmande som andra.

Gruppen konstaterar att det inte finns någon generell eller standardiserad definition av funktionsnedsättning och att personer med funktionsnedsättning är en heterogen grupp med mycket olika behov och förutsättningar. Det föreligger stora skillnader mellan olika personers funktionsnedsättningar och mellan funktionsnedsättningens konsekvenser för den enskilda individen. Det handlar t.ex. om personer med nedsatt rörelseförmåga, nedsatt syn eller hörsel, funktionsnedsättning till följd av psykiska besvär eller läs- och skrivsvårigheter. Olika svårigheter kräver olika typer av anpassningar.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen konstaterar att FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och andra regelverk såväl internationellt som nationellt ställer stora krav på tillgänglighet inom alla samhällssektorer. Gruppen noterar i det sammanhanget att frågan om diskriminering i form av bristande tillgänglighet har varit en central fråga för funktionshindersrörelsen på senare år och att regeringen nyligen har lagt fram ett förslag i frågan som innebär kompletteringar i diskrimineringslagen.

9.2 Statliga insatser och resultat

I uppföljningen konstateras att ansvars- och finansieringsprincipen, som innebär att varje sektor i samhället ska utforma och bedriva sin verksamhet så att den blir tillgänglig för alla medborgare, inklusive för personer med funktionsnedsättning, är grundläggande inom funktionshinderspolitiken. Kostnaderna för tillgänglighetsåtgärder ska finansieras inom ramen för den ordinarie verksamheten. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen noterar att detta begränsar möjligheterna att följa upp konsekvenserna av de statliga tillgänglighetsåtgärderna på statsbudgeten eftersom dessa inte särredovisas.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser positivt på det omfattande arbete som pågår inom Kulturrådets sektorsansvar för att tillgängliggöra verksamhet, lokaler och information. Många aktörer arbetar genomtänkt och strategiskt, med stor medvetenhet och högt ställda ambitioner. Samtidigt konstaterar gruppen att det finns mycket kvar att göra på området för att nå målsättningarna om tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Enligt Kulturrådet uppfyller långt ifrån alla kulturinstitutioner och andra publika kulturlokaler den befintliga lagstiftningen om att enkelt avhjälpta hinder skyndsamt ska åtgärdas i publika lokaler. Många aktörer pekar på generella behov av mer information, utbildning och kompetensutveckling och inom det fria kulturlivet vittnar många kulturutövare om både resurs- och tidsbrist på grund av att deras verksamheter bedrivs med låg finansiering och genom omfattande ideella insatser. Gruppen ser, i likhet med flera funktionshindersorganisationer, positivt på att Kulturrådet kopplar kravet på handlingsplaner för ökad tillgänglighet till besluten om statsbidrag för regional kulturverksamhet.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen konstaterar att enligt plan- och bygglagen ska enkelt avhjälpta hinder skyndsamt åtgärdas och att de skulle ha varit åtgärdade redan 2010 enligt handlingsplanen för handikappolitiken från 2000. Gruppen ser positivt på Kulturrådets tolkning av det andra delmålet om att inga kulturaktiviteter bör äga rum i lokaler där enkelt avhjälpta hinder finns kvar.

Inom kultursamverkansmodellen bör det, i enlighet med Kulturrådets handlingsplan, framgå av regionernas kulturplaner hur de arbetar för att uppnå de funktionshinderspolitiska målen. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser positivt på den inriktningen liksom att tillgänglighetsaspekten ska tas upp i de dialoger och möten som äger rum inom ramen för samverkansmodellen.

Inom Riksantikvarieämbetets (RAÄ) sektorsansvar för kulturmiljöområdet har kunskapen, engagemanget och antalet insatser ökat generellt jämfört med tidigare år. På många håll har, enligt RAÄ, funktionshindersperspektivet blivit en mer integrerad del i olika beslutsprocesser och sammanhang. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser positivt på de förbättringar som redovisas om åtgärder från länsstyrelsernas och läns museernas sida och att RAÄ:s delmål har brutits ned i effektmål och preciseringar. Enligt gruppen är det

angeläget att den nya målstrukturen följs upp och att kommande resultatredovisningar därmed förtydligas.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen konstaterar att enligt Handisams övergripande bedömning är kultur ett av få områden inom strategin för genomförande av funktionshinderspolitiken där delmål kan vara uppnådda till 2016. För att även uppnå inriktningsmålen inom kulturpolitiken behöver enligt Handisam mer fokus läggas på att personer med funktionsnedsättning betraktas som aktörer och inte bara som mottagare av kultur. Gruppen delar denna syn.

Av uppföljningen framgår att Kulturanalys har kartlagt hur myndigheter och bolag under Kulturdepartementet arbetar med områdena mångfald, tillgänglighet och jämställdhet. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser fram emot Kulturanalys uppföljning av kartläggningen och vill betona vikten av att funktionshindersperspektivet följs upp även inom ramen för kultursamverkansmodellen.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen vill särskilt uppmärksamma Allmänna arvsfondens betydelse för finansieringen av utvecklings- och kulturprojekt för personer med funktionsnedsättning. Vid sidan av den direkta offentliga finansieringen är arvsfondens bidragsgivning av avgörande betydelse för många verksamheter med koppling till kultur och tillgänglighet. Gruppen vill i detta sammanhang påpeka vikten av att myndigheter och andra aktörer på kulturområdet, i större utsträckning än hittills, möjliggör en fortsatt och långsiktig verksamhet för sådana utvecklingsprojekt som visat sig vara framgångsrika i tillgänglighetsarbetet.

Uppföljningen visar på stora brister i den grundläggande tillgängligheten vid flera av de centrala kulturmyndigheterna. Vid sex myndigheter har tillgängligheten försämrats under det senaste året, medan sju myndigheter uppvisar förbättringar. Gruppen ser med oro på detta och anser att de statliga myndigheterna bör föregå med gott exempel och att bristerna i tillgänglighet bör uppmärksammas och åtgärdas.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser positivt på det samråd som har upprättats mellan Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Handikappförbunden, Lika Unika, DHR och Nätverket Unga för Tillgänglighet (Nuft). Även det funktionshindersråd som Handisam har bildat med Handikappförbunden, Lika Unika och Nuft är av stor betydelse för utvecklingen av funktionshinderspolitiken i stort och för Handisams centrala roll. Gruppen vill betona betydelsen av att funktionshindersorganisationernas synpunkter får gehör och genomslag i myndigheternas verksamhet.

I uppföljningen framkommer att det under lång tid har genomförts omfattande insatser för att öka tillgängligheten inom kulturområdet. Trots detta visar synpunkter från funktionshindersorganisationerna och de uppföljningar som har genomförts av Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet att många hinder och problem kvarstår. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser positivt på insatserna för ökad tillgänglighet men gör samtidigt bedömningen

att mycket återstår att göra för att uppnå det kulturpolitiska målet om att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.

9.3 Möjligheten att ta del av och utöva kultur

Kulturutskottets uppföljning visar att personer med funktionsnedsättning deltar eller medverkar i kulturevenemang i betydligt mindre utsträckning än den övriga befolkningen. Under ett år deltar 54 procent av alla personer med funktionsnedsättning i något kulturevenemang jämfört med 68 procent för den övriga befolkningen. Av resultaten från Handisams Rivkraftenkät 2014 framgår att 40 procent av svarspanelen, som består av personer med olika funktionsnedsättningar, aldrig utövar någon kulturaktivitet. Rivkraft visar också att 61 procent av de svarande skulle vilja besöka kulturella aktiviteter oftare än vad de gör och 46 procent vill oftare utöva kulturaktiviteter än de gör i dag. Bristande tillgänglighet i form av olika hinder är det som står i vägen för ökad delaktighet. Av Rivkraft-panelen har 84 procent någon gång upplevt hinder vid kulturaktivitetsbesök och nästan 40 procent upplever detta ofta eller alltid. När det gäller att utöva kulturaktiviteter är andelen personer som upplever hinder 77 procent. Detta är enligt gruppens bedömning inte tillfredställande. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen vill därför betona vikten av att kraftfulla åtgärder sätts in för att undanröja hinder och göra kulturen tillgänglig för personer med funktionsnedsättning både i fråga om deltagande och utövande.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen konstaterar att det fortfarande finns många hinder när det gäller dels tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning, dels möjligheten att ta del av kultur i olika former. I uppföljningen pekar funktionshindersorganisationerna bl.a. på problem med kulturlokalernas fysiska tillgänglighet, transporter, personlig assistans, syntolkning, teckenspråkstolkning, hörslingor, textning, stressande miljöer och bristande textinformation. Samtidigt lyfter flera organisationer fram exempel på åtgärder som har förbättrat tillgängligheten och öppnat upp nya möjligheter. Gruppen anser att det är viktigt att regeringen i det fortsatta utvecklingsarbetet uppmärksammar de problem som har framkommit i denna uppföljning.

När det gäller möjligheten för personer med funktionsnedsättning att utöva kultur framhåller flera funktionshindersorganisationer att hindren till viss del är desamma som när det gäller att ta del av kultur. Samtidigt framgår det av uppföljningen att hindren i många fall är mer omfattande. Det handlar t.ex. om att lokalerna för kulturutövning inte är tillgängliga, om otillgängliga utbildningar, brist på hörteknik, teckentolkare och medel för att betala tolkar, brist på syntolkning och behov av ledsagning. Uppföljningen visar även att det finns många exempel på att personer med funktionsnedsättning är aktiva utövare av kultur. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen menar att det är viktigt att regeringen även uppmärksammar dessa aspekter.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen konstaterar att flertalet funktionshindersorganisationer anser att tillgängligheten har utvecklats till det bättre i ett långsiktigt perspektiv. Några betonar att utvecklingen av informations- och kommunikationsteknik haft stor betydelse och att kulturutbudet därmed ökat för personer med funktionsnedsättning. Samtidigt menar en del att det går för långsamt och till och med bakåt på vissa områden som t.ex. när det gäller uppluckring av byggreglerna och rätten till assistans och parkeringstillstånd. Vidare framhåller funktionshindersorganisationerna att personer med funktionsnedsättning ofta har sämre ekonomi än andra. Gruppen vill framhålla betydelsen av fortsatta satsningar på de åtgärder som varit framgångsrika för att förbättra tillgängligheten.

När det gäller genomförandet av funktionshinderspolitiken framhåller några organisationer vikten av att koppla bidragen till kulturinstitutionerna till kravet på handlingsplaner som Kulturrådet gör i arbetet för sina delmål. Dessutom påpekas vikten av att resultaten av handlingsplanerna följs upp. Av uppföljningen framgår också att flera funktionshindersorganisationer vill ha ett större användarinflytande i olika projekt och att myndigheterna bör ha ett slutanvändarfokus. Från flera organisationer framhålls att nya projekt ska utvecklas *med* och inte *för* funktionshindersorganisationerna. Enligt uppföljnings- och utvärderingsgruppen är detta frågor som bör vara viktiga att lyfta fram i det kommande utvecklingsarbetet inom myndigheterna.

9.4 Kulturarvet

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen ser mycket positivt på Haikuprojektet och dess resultat (se avsnitt 6.1). Gruppen vill särskilt framhålla vikten av att det arbete som inletts får en fortsättning och att museernas insatser för att vidga kulturarvet och synliggöra alla människors historia fortsätter. Även funktionshindersorganisationernas egna insatser på kulturarvsområdet och de resursproblem som framkommit i uppföljningen bör uppmärksammas av berörda myndigheter i det fortsatta tillgänglighetsarbetet.

9.5 Regeringens resultatredovisning

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen konstaterar slutligen att resultatredovisningen av funktionshinderspolitiken på kulturområdet har utvecklats i budgetpropositionerna på senare år. Det gäller särskilt inom området Kulturområdesövergripande verksamhet där redovisningen blivit mer uttömmande. I övrigt redovisas endast enstaka resultat av funktionshinderspolitiken uppdelat på respektive kulturområde. För de nationella scenkonstinstitutionerna och inom områdena bildkonst, arkitektur, form och design, kulturskaparnas villkor och arkiv redovisas inga resultat för tillgänglighetsarbetet i budgetpropositionen för 2014. Mot den bakgrunden efterlyser uppföljnings- och utvärderingsgruppen en utförligare resultatredovisning av funktionshinderspolitiken

på de områden som angetts ovan. Resultatredovisningen i budgetpropositionen utgör ett viktigt underlag för riksdagens beredning av statsbudgeten.

Avslutningsvis ser uppföljnings- och utvärderingsgruppen fram emot en redovisning från regeringen av hur arbetet med att åtgärda de problem som har uppmärksammats i denna uppföljning fortskrider.

Referenser

Riksdagstryck m.m.

Betänkanden

Betänkande 1999/2000:SoU14, Nationell handlingsplan för handikappolitiken.

Betänkande 2008/09:KrU1, Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Betänkande 2008/09:SoU3, Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Betänkande 2009/10:KrU1, Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Betänkande 2009/10:KrU5 Tid för kultur.

Betänkande 2009/10:KU19, En reformerad grundlag.

Betänkande 2009/10:SoU20, Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken.

Betänkande 2010/11:KU4, En reformerad grundlag (vilande grundlagsbeslut, m.m.).

Betänkande 2011/12:KrU6, Kulturskaparnas villkor och kultur i det offentliga rummet.

Betänkande 2011/12:AU11, Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster.

Betänkande 2012/13:KrU1, Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Betänkande 2012/13:KrU6, Kultur för alla.

Betänkande 2013/14:KrU1, Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Betänkande 2013/14:KrU2, Ny bibliotekslag.

Betänkande 2013/14:KrU7, Kultur för alla.

Propositioner och skrivelser

Proposition 1999/2000:79, Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken.

Proposition 2008/09:28, Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Proposition 2009/10:3 Tid för kultur.

Proposition 2009/10:80, En reformerad grundlag.

Skrivelse 2009/10:166, Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och grunden för en strategi framåt.

Proposition 2011/12:122, Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster.

Proposition 2012/13:1, utgiftsområde 9, Hälsovård, sjukvård och social omsorg.

Proposition 2012/13:1, utgiftsområde 17, Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Proposition 2012/13:147, Ny bibliotekslag.

Proposition 2013/14:1, utgiftsområde 17, Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Proposition 2013/14:134, Lättare att läsa.

Proposition 2013/14:172, Allas kunskap – allas bildning.

Rapporter från riksdagen

Tillgång till litteratur för personer med läshandikapp, pm den 26 februari 2004.

Rapport 2008/09:RFR1, Uppföljning av pensionsvillkoren inom scenkonstområdet.

Rapport 2008/09:RFR13, Uppföljning av hyressättningen inom kulturområdet.

Rapport 2009/10:RFR8, Kulturutskottets offentliga utfrågning om funktionshindrade och scenrummet.

Rapport 2011/12:RFR10, Verksamheten vid scenkonstallianserna – En utvärdering.

Rapport 2013/14:RFR4, Offentlig utfrågning om funktionshindersperspektiv i kulturarvet.

SOU, Ds

Kultur åt alla, betänkande av Handikapputredningen (SOU 1976:20), 1976.

Handlingsprogram i handikappfrågor, förslag av beredningsgruppen för internationella handikappåret 1981 (SOU 1982:46), 1982.

Statsbidrag till handikapporganisationer (SOU 1999:89), 1999.

Teckenspråk och teckenspråkiga, kunskaps- och forskningsöversikt (SOU 2006:29).

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Ds 2008:23).

En reformerad grundlag (SOU 2008:125).

Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering (Ds 2010:20).

En samlad tolktjänst – samordning och utveckling av tolktjänst för barndomsdöva, vuxendöva, hörselskadade och personer med dövblindhet (SOU 2011:83), 2011.

Lättläst (SOU 2013:58).

Övriga utredningar, rapporter m.m.

Arbetsförmedlingen: Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2013. Kultur Media, prognos för arbetsmarknaden 2013–2014, 2013.

Europarådet: Recommendation Rec(2006)5 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Action Plan to promote the rights and full participation of people with disabilities in society: improving the quality of life of people with disabilities in Europe 2006—2015.

Europeiska kommissionen:

- EU:s handikappstrategi 2010–2020: Nya åtgärder för ett hinderfritt samhälle i EU, KOM(2010) 636 slutlig.
- European Accessibility Act: legislative initiative to improve accessibility of goods and services in the Internal Market (Roadmap).

Farsoter och handikapp – ett kulturhistoriskt perspektiv, Bo Andersson, Carlssons bokförlag, 2004.

Förenta nationerna, Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning:

- List of issues in relation to the initial report of Sweden, adopted by the Committee at its tenth session, 2—13 September 2013 (CRPD/C/SWE/Q/1).
- Written replies by the government of Sweden to the list of issues (CRPD/C/SWE/E/Q1) in relation to the initial report of Sweden, adopted by the Committee at its tenth session (2—13 September 2013).

Haikuprojektet:

- Slutrapport för projektet Utveckling av handikapphistorisk och kulturhistorisk dokumentation och erfarenhetsutbyte, oktober 2013.
- Funktionshindersperspektiv på museernas arbete, september 2012, Diana Chafik, Claes G Olsson.

Handikappförbunden 2011: Svenska funktionshindersrörelsens alternativrapport till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Handikapphistoriska föreningen:

- Livsbild.se – en analys av livsberättelser från personer med funktionsnedsättning, Diana Chafik och Claes G Olsson, 2013.
- Årtal – ur handikaphistorien, 2012.

Hörselskadade i historia och nutid, Bo Andersson, HRF, 1995.

Kulturen och hälsan – essäer om sambandet mellan kulturens yttringar och hälsans tillstånd, red.: Gunnar Bjursell, Lotta Vahlne Westerhäll, Santérus förlag, 2008.

Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam):

- En god hälsa för hela befolkningen. Slutrapport Onödig ohälsa, 2010.
- Hur är läget i kommunerna? Handisam, 2012.
- Hur är läget 2013? Uppföljning av funktionshinderspolicen, 2013.
- Så tillgänglig är staten – Uppföljning av statsförvaltningens tillgänglighetsarbete 2011–2013, 2013.
- Öppna jämförelser 2012 och 2013.

Myndigheten för kulturanalys:

- Samhällets utgifter för kultur 2010–2011, 2012.
- Kulturanalys 2012, 2012.
- Kulturanalys 2013, 2013.
- Kulturanalys 2014, 2014.
- Årsredovisning 2012, 2013.

Myndigheten för tillgängliga medier: Tid för teckenspråk – utredning om teckenspråkig läsning, 2013.

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser: Kulturnärings i svensk statistik (dnr 2009/054), 2010 (Rapport 2009:06).

Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Handisam: Tillgängliga natur- och kulturområden, en handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade utomhusmiljöer, 2013.

Post- och telestyrelsen:

- Smarta lösningar, PTS vision om kommunikation på lika villkor, 2009.
- På väg mot användbar IKT – Uppföljning av PTS funktionshinderspolicens delmål 2012, 2013.

Regeringskansliet Socialdepartementet:

- En strategi för genomförande av funktionshinderspolicen 2011–2016, 2011.

- Sveriges första rapport till FN:s kommitté för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, 2011.
- Medel för statistikinsamling m.m. inom ramen för ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken.

Regeringskansliet Arbetsmarknadsdepartementet: Pressmeddelande den 3 mars 2014.

Riksantikvarieämbetet:

- Avrapportering inom det särskilda ansvaret som sektormyndighet inom handikappolitiken.
- Återrapportering av arbetet inför 2010 (dnr 301-3800-2008).
- Kulturarv för alla 2012, 2013.
- Kulturarv för alla 2013, 2014.
- Kulturarvslyftet – rapport till Kulturdepartementet i anslutning till årsredovisningen 2013 (dnr 1.4.2-4069-2013).

Socialstyrelsen: Fördelning av statsbidrag till handikapporganisationer 2013, 2012.

SOM-institutet: Kulturvanor i Sverige 1989-2012, Daniel Brodén (SOM-rapport nr 2013:16), 2013.

Statens folkhälsoinstitut:

- Kultur för hälsa – En exempelsamling från forskning och praktik, (R 2005:23).
- Redovisning av regeringsuppdraget om delmål m.m. inom ramen för ”En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016” (dnr VERK 2011/442).
- Uppdrag om delmål m.m. inom ramen för ”En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016”, 2013.
- Grunderna för folkhälso- och handikappolitik – Underlagsmaterial till rapporten Onödigt ohälsa. Hälsoläget för personer med funktionsnedsättning 2008.

Statens kulturråd:

- Funktionshindrades tillgång till kultur (1998:3).
- Nya kulturvanor – Svenska kulturvanor i ett 30-årsperspektiv: 1976–2006 (Kulturen i siffror 2008:6), 2008.
- Redovisning av det särskilda ansvaret som sektorsmyndighet inom handikappområdet, (dnr KUR2008/6116).
- Statliga kulturinsatser regionalt (Kulturen i siffror 2011:1), 2011.

- Ökad tillgänglighet till kultur för personer med funktionsnedsättning – Mål och handlingsplan 2011–2016.
- Kultur för alla – inget hinder, 2012.
- Kultursamverkansmodellen, uppföljning 2012.
- Årsredogörelse 2012, 2013.
- Kultur för alla – inget hinder, 2013.
- Digitaliseringen på scenkonstområdet, 2013.
- Kultur för alla – inget hinder, 2014.

Statistiska centralbyrån: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC).

Statskontoret: Från vision till verklighet? En utvärdering av nationell handlingsplan för handikappolitik (2009:21), 2009.

Sveriges Kommuner och Landsting: Funktionsnedsättning och arbete – Vad gör kommuner och landsting? 2012.

UNDESA, OHCHR, IPU: Handbook for Parliamentarians on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

Utanförskapets historia – om funktionsnedsättning och funktionshinder, red.: Kristina Engwall, Stig Larsson, Studentlitteratur, 2012.

Utrikesdepartementet: Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, New York den 13 december 2006. Sveriges internationella överenskommelser (SÖ 2008:26).

Intervjuer

Allmänna arvsfonden intervju den 10 december 2013.

DHR intervju den 5 december 2013.

Handikappförbunden intervju den 29 november 2013.

Handisam intervju den 6 november 2013.

Hörselskadades Riksförbund intervju den 4 december 2013.

Kulturdepartementet intervju den 15 november 2013.

Kulturrådet intervju den 21 november 2013.

Myndigheten för kulturanalys intervju den 20 november 2013.

Neuroförbundet intervju den 28 november 2013.

NSPH och Attention intervju den 10 december 2013.

Riksantikvarieämbetet intervju den 12 december 2013.

Synskadades Riksförbund intervju den 11 december 2013

Sveriges Dövas Riksförbund intervju den 11 december 2013.

Bilaga – exempel på projekt och initiativ

Det finns många goda exempel på projekt och verksamheter som på olika sätt bidrar till att utveckla tillgängligheten inom kulturområdet. Här redovisas ett litet urval exempel från olika områden.

Kulturövergripande

Kulturcentrum Skåne är en ideell förening som verkar för att aktivera personer med lindrig intellektuell funktionsnedsättning. På centrets eftergymnasiala kulturutbildning går elever som undervisas i bl.a. musik, teater/drama och bild. Utbildningens mål är att stärka elevernas konstnärliga uttrycksförmåga, kommunikationsfärdigheter samt skapa förutsättningar för en långsiktig personlighetsutveckling. Utbildningen ska ligga på en hög nivå så att den kan leda till arbete inom kultursektorn. Den treåriga utbildningen är den enda av sitt slag i Sverige. Utbildningen är efter beslut av Skolverket 2003 en kompletterande utbildning och står under statlig tillsyn med Myndigheten för yrkeshögskolan som tillsynsmyndighet.¹⁵²

Kulturkommunikatörsutbildningen i Bollnäs är en tvåårig yrkesutbildning som bl.a. vänder sig till dem som gått gymnasieskolans och gymnasiesärskolans estetiska program. Det är en utbildning i entreprenöriellt skapande som anpassas efter de individuella förmåga och skräddarsys efter varje årskull.

Utbildningen utgår från Lärande i arbete (LIA). Under LIA 1 arbetar man i en produktionsenhet där alla får olika roller och ska producera en föreställning på en riktig scen. Tanken med detta är att ha produktionsprocessen ”i ryggen” när man går in på teorin. Under LIA 2 är man ute på praktikarbeten som de studerande får genom skolan, föreningar, företag och kommuner som stöttar utbildningen och ställer upp med LIA-platser. Utbildningen kan leda till många olika yrkesroller som t.ex. producent, skådespelare eller regissör, eller så kan man starta kulturhus, kulturkafé eller verka i skolan med kulturella yttringar. Eftersom vissa elever har mer behov av stöd än andra finns lärare som kallas inkluderingspedagoger. Deras arbete är att hjälpa de enskilda eleverna att överbrygga de olika hinder som kan uppstå.

Medis 5 är en arbetsplats för personer med lindrig intellektuell funktionsnedsättning. Verksamheten lyder under LSS i Stockholms stad. Verksamheten bygger på människors kreativitet och kraft, där det egna uttrycket står i fokus. Vid Medis 5 arbetar skådespelare, musiker, fotografer, formgivare, filmare m.m. I olika formationer görs teaterföreställningar, musikföreställningar, filmer och andra kulturproduktioner. Samtliga ledare har förutom omsorgs- farenhet också en spetskompetens inom områden som konst, foto, teater,

¹⁵² <http://www.kulturcentrumskane.com/index.html>.

internet, film. Både ledarna och arbetstagarna har kompetenser som berikar verksamheten.

Dövstudier för alla är ett projekt som startade i februari 2013 av Sveriges Dövas Riksförbund tillsammans med Sveriges Dövas Ungdomsförbund. Projektet finansieras av Allmänna arvsfonden. Dövstudier är det samlande begreppet för dövsamhället, dövkultur och dövhistoria. Projektet, som är tvåårigt, ska initiera, utveckla och erbjuda kunskaps- och kompetensutveckling om dövstudier till olika målgrupper och planera för ett nationellt och permanent kursutbud.

Very Special Arts (VSA) är en kulturorganisation som arbetar för att alla oavsett fysiska, psykiska och ekonomiska förutsättningar ska ha möjlighet att ta del av kulturlivet både som utövare och publik. Yrkesverksamma kulturutövare liksom andra med intresse för kultur och skapande verksamheter är välkomna som medlemmar. VSA anordnar bl.a. konstutställningar, performance, musik- och lyrikframträdanden, kurser samt förmedlar kulturuppdrag. Organisationen bildades i USA 1974 och 1988 startades VSA i Sverige. Organisationens kansli ligger i Göteborg där det också finns ateljé och galleri som kan användas av VSA:s medlemmar.¹⁵³

Syntolkning Nu ska tillsammans med Synskadades Riksförbund och Unga Synskadade bygga upp en nationell samordning av syntolkningsverksamheten i landet. Målgrupper i projektet är personer med synnedsättning och arrangerar av olika evenemang i landet. Målet är att skapa en struktur för att tillgängliggöra kultur- och nöjesevenemang för synsvaga medborgare. I projektet ingår att inrätta en ny nationell informationslinje under namnet Syntolkcentralen. Denna ska bemannas av personer med synnedsättning och ge service i fråga om tillgänglighet åt synskadade men också åt anhöriga, skolpersonal, organisationer och myndigheter. Vidare ingår att bygga upp en regional verksamhet i Västra Götalandsregionen och få uppdrag inom syntolkning av film. Verksamheten ska efter projektet finansieras genom verksamhetsstöd från Västra Götalandsregionen och försäljning av tjänster i samband med syntolkningsuppdrag. Projektet finansieras av Allmänna arvsfonden.

Projektet kulturakademin i Stockholm. Folkuniversitetet har genomfört en förstudie där man ville få svar på behovet av kulturkurser för personer med intellektuell funktionsnedsättning, olika pedagogiska former, studiebesök och kontaktnät, målgruppens ekonomiska förutsättningar, rekrytering av lärare eller ledare, lokaler och marknadsföring. Förstudiens resultat gav så positiva svar att man nu är beredd att starta projektet Kulturakademin. Här vill man erbjuda kurser i konst och konsthantverk på tre olika nivåer, och med individuella valmöjligheter. Man vill inspirera och stimulera eleverna till fortsatta studier, samt verka för att genomföra utåtriktade konstprojekt. Målgruppen kommer att vara delaktig i utformningen av projektet enligt en tydlig plan. Man vill även prova en relativt ny samverkansform som är beprövad i Örebro

---

¹⁵³ <http://www.vsa-sweden.org/>.

och Västerås och i Region Skåne. Det kallas Idéburet offentligt partnerskap (IOP) och är ett treårigt projekt finansierat av arvsfonden.

Projektet Street Signers (Sensus Studieförbund, Stockholm Gotland) vill skapa ett webbaserat levande lexikon för unga teckenspråkiga, och för unga som vill lära sig ett mer ungdomligt teckenspråk. Tanken är att skapa en portal där man kan ta del av ett modernare och yngre ”språkbruk”, inklusive t.ex. slanguttryck och dialekter. Webbplatsen ska även ses som ett sätt att dokumentera ungdomars teckenspråk på. Föreningarna vill ta fram ett tillgängligt studiematerial och starta studiecirkel där döva ungdomar får lära sig filma, redigera och uppdatera webbplatsen själva. Webbportalen ska fortsätta att uppdateras på ideell basis efter projektens slut. Projektet finansieras av Allmänna arvsfonden.

Scenkonst

Tyst Teater är en del av Riksteatern som sedan över 30 år producerat scenkonst på teckenspråk. Tyst Teater har fyra verksamhetsområden:

- Scenkonsten är vårt hjärta. Det bultar för teckenspråket.
- Unga och utbildning är framtiden.
- Kreativ teknologi underlättar och ger nya former för samverkan och tillgänglighet.
- Internationella samarbeten för att stärka och utveckla dövscenkonst internationellt.

Hösten 2013 turnerade Tyst Teater med föreställningen *Ljuset i sprickan*. Under våren spelar och turnerar man med pjäsen *Sagosäcken*.¹⁵⁴

Moomsteatern i Malmö grundades 1987. Tanken var att starta en teatergrupp för personer med intellektuell funktionsnedsättning, som inte hade pedagogiska och terapeutiska mål som främsta syfte. De fast anställda skådespelarna i Moomsteaterns ensemble har mellan 10 och 20 års erfarenhet av att stå på scen varav sex år som professionella skådespelare. De har vidareutbildat sig på Teaterhögskolan i Malmö – något som de med sina intellektuella funktionsnedsättning är ensamma om i Sverige. Moomsteatern skapade en egen elevskola för att säkra sin tillväxt och startade utbildningen 2010. Teatern har premiär på Ringaren i Notre Dame i oktober 2014.

Glada Hudik-teatern i Hudiksvall är en kommunal verksamhet enligt LSS som består av en teatergrupp med utvecklingsstörda och normalstörda skådespelare. Verksamheten inleddes 1996 och den första pjäsen var *Tomtar på rymmen*. Teaterns mål är att alla ska få göra det man är bra på och att skapa en utvecklande och meningsfull verksamhet för personer med funktionsnedsättning. I februari 2014 hade teatern premiär på *Trollkarlen från Oz*.

---

¹⁵⁴ <http://tystteater.riksteatern.se/om-tyst-teater/>.

Teater Kattma arbetar integrerat med skådespelare med och utan funktionsnedsättning. I den nu aktuella föreställningen *Alla har fel!* medverkar 20 skådespelare mellan 17–67 år – professionella, amatörer, rörelsehindrade och icke rörelsehindrade. Det är en film- och teaterföreställning i åtta scener om en ond, absurd och underbar värld. Projektet genomförs i samarbete och med stöd av Västra Götalandsregionens kulturnämnd, Göteborgskooperativet för independent living (GIL), Unga Rörelsehindrade i Göteborg (DHRG), Göteborg & co, Dalheimers hus, ABF och Konstnärsnämnden.¹⁵⁵

Teater De Vill som bildades 1996 arbetar med pjäser som granskar vårt samhälle, dess attityder, fördomar och ideal ofta ur ett ungt perspektiv. Teatergruppen arbetar i gränslandet mellan teater, dans, livemusik, poesi, film, drömspel, naturalism och berättar i bilder snarare än ord. Stora delar av gruppens verksamhet genomsyras av arbetet med tillgänglighet. En övergripande målsättning är att tillgängliggöra och öppna teaterscenen för personer med funktionsnedsättning.¹⁵⁶

Teater Barda är en scenkonstgrupp där skådespelarna består av personer som har en ”lätt utvecklingsstörning med artistiska drag”. Teater Barda vill skapa kvalitativ scenkonst som på ett seriöst sätt utvecklar deltagarnas färdigheter som skådespelare och samtidigt utvecklar kunskapen om personer med funktionsnedsättning för alla som kommer i kontakt med gruppen. Teatern är ett samarbete mellan Estrad Norr, Regionförbundet i Jämtland och dagverksamheten Mica i Östersunds kommun.¹⁵⁷

Teater Hipp-Happ bildades av Hörselskadades förening i Stockholm och Sensus Stockholm Gotland med stöd från Allmänna arvsfonden. Teatern vill berätta hur det är att leva med en hörselskada och hur omvärlden bemöter personer med nedsatt hörsel.¹⁵⁸

Delaktighet och teater är ett samarbetsprojekt mellan Örebro universitet, landstinget och kommunen samt Länsteatern och Riksteatern. Det treåriga forsknings- och utvecklingsprojektet ska utveckla teckenspråkig scenkonst med Örebro som ett nationellt nav. Syftet med *Delaktighet och teater* är att skapa scenkonst som involverar döva hörselskadade och hörande som publik, arrangörer och medskapare på lika villkor. Ett syfte är också att utveckla forskning och utbildning kring teckenspråkig scenkonst.¹⁵⁹

Freja Musikteater är en ensemble inom Smålands Musik & Teater och består av 14 unga vuxna med diagnoser inom autismspektrat. Verksamheten har funnits i snart 10 år.¹⁶⁰

Skånes Dansteater arrangerade i september 2012 *DansFunk* som var en festival om dans och funktionsnedsättning med internationella gästspel, dansworkshoppar, masterclasses och rundabordssamtal.

¹⁵⁵ <http://www.teaterkattma.se/>.

¹⁵⁶ <http://www.teaterdevill.com/nyheter>.

¹⁵⁷ <http://www.teaterbarda.se/page1.aspx>.

¹⁵⁸ <http://teaterhipphapp.se/>.

¹⁵⁹ <http://orebrolansteater.se/dot>.

¹⁶⁰ <http://www.smot.se/ensembler/freja/?md5=e9021337cede4a8dbeda6fe2ca64e716>.

Spinn är det första integrerade danskompaniet i Sverige, vilket innebär att det är ett kompani med professionella dansare både med och utan funktionsnedsättning. Spinn har sin bas i Göteborg och har dansare från Sverige, Frankrike och England. Inspirationen till att arbeta med integrerad dans på en professionell nivå kommer bl.a. från CandoCo Dance Company i London. Spinn vill vidareutveckla danskonsten med nya kroppar som utmanar de gamla stereotyperna och tar upp frågor som Vem får ta plats på en scen? Spinns aktuella föreställningar är *Imagine*, samproducerad av Danspoolen med koreografi av Gilda Stillbäck, och *Hi-Hat Xpres*, producerad av Share Music med koreografi av Veera Suvalo Grimberg.¹⁶¹

Väsby Melodifestival är den enda melodifestivalen för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Sedan den första tävlingen för fyra år sedan har den vuxit snabbt och 2014 uppgick publiksiffran till 1 200 personer.

Bildkonst

Stiftelsen Inuti driver daglig verksamhet enligt lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS). Inuti vänder sig till konstnärligt begåvade personer med intellektuell funktionsnedsättning samt personer med autism. Stiftelsens ändamål är att tillvarata de kreativa begåvningar som personer med intellektuell funktionsnedsättning har. Verksamheten har utvecklats från ett landsomfattande utställningsprojekt, via ett EU-finansierat s.k. Mål-3 projekt till att från 2000 drivas som en daglig verksamhet med renodlat konstnärlig inriktning. På Inuti arbetar ett fyrtiotal personer med rätt till stöd enligt LSS. De handleds av personal med konstnärlig och/eller pedagogisk, psykologisk utbildning. Arbetet är uppdelat i två skilda ateljéer i Stockholm: Ateljé Inuti på Lilla Essingen och Ateljé Inuti 2 på Södermalm.¹⁶²

Synskadade Konstnärer och Konsthantverkares förening (SKKF) bildades 1971 och har nu ett trettiofem medlemmar bosatta runt om i Sverige. Medlemmarna har olika bakgrund och arbetar i en mängd olika material som trä, keramik, textil, koppar, tenn, sten, betong, foto och målning i olja, akryl och akvarell. SKKF arrangerar varje år i samarbete med någon konsthall stora samlingsutställningar som medlemmarna inbjuds att delta i. SKKF sammanställer en ljud-cd med titeln *Kulturkontakt* som innehåller samlade artiklar och annat som kan vara av intresse för medlemmarna. Dessutom genomförs olika kultur- och utbildningsveckor där medlemmarna får möjlighet att prova på nya tekniker och material.¹⁶³

---

¹⁶¹ <http://danskompanietspinn.se/>.

¹⁶² <http://www.inuti.se/>.

¹⁶³ <http://www.synskadade-konstnarer.se/>.

Film

I november 2013 fick Svenska Filminstitutet och Post- och telestyrelsen i uppdrag att fortsätta arbetet med att öka tillgängligheten till bio för människor med nedsatt syn och/eller läs- och skrivsvårigheter. Det nya uppdraget är en fortsättning på Tillgänglig bio – ett projekt som pågick mellan juni 2011 och maj 2013. Till maj 2013 utformades tre tekniska lösningar för visningar med syntolkning och uppläst text för film på bio. Det återstår dock visst utvecklingsarbete innan den framtagna tekniken kan installeras på landets biografier. Det långsiktiga målet är att film på bio ska kunna vara tillgänglig för alla. Från dagens situation med knappt 150 syntolkade visningar per år ska ca 50 000 visningar vara syntolkade och ha uppläst textremsa inom tre år.¹⁶⁴

Museer

Projektet Funktek – medskapande museiutveckling vid Göteborgs stadsmuseum är ett nytt treårigt projekt som fått stöd från arvsfonden. Projektet har som mål att utveckla nya former för medskapande och deltagarkulturella upplevelser i museer genom innovativ användning av teknik. Det övergripande syftet med projektet är att öka möjligheterna för fler människor att delta i samtal om städernas och platsers historia och framtid. Genom att skapa verksamheter inom Göteborgs stadsmuseum som har ett integrerat för alla-perspektiv och använder ny teknik, ges fler människor möjlighet att kunna delta i verksamheten på lika villkor. Tillsammans med en bred målgrupp av unga människor med olika funktionsvariationer ska projektet söka svar på dessa frågeställningar. Konkret ska projektet utforska och införa ny teknik som ur ett interaktionsdesignperspektiv lämpar sig väl för användning i museer.

Stockholm Science Center – 100 % för alla vid Tekniska museet i Stockholm är ett treårigt projekt och finansieras av Allmänna arvsfonden. Det syftar till att stimulera och skapa intresse hos barn och unga med funktionsnedsättning för naturvetenskap och teknik. Detta ska ske genom att möjliggöra upplevelser och aktiviteter anpassade efter olika funktionsnedsättningar samt att skapa skraddarsydda pedagogiska skolprogram för prioriterade målgrupper i samråd med skolan. Den primära målgruppen är barn i åldern 3–12 år som har syn- eller hörselnedsättning, kognitiv funktionsnedsättning eller rörelsehinder. Sekundär målgrupp är ungdomar mellan 13–19 år med syn- eller hörselnedsättning, kognitiv funktionsnedsättning eller rörelsehinder. Genom projektet avser museet att bidra till en positiv förändring i synen på människor med funktionsnedsättning samtidigt som man skapar ett museum som är till för alla. Barn och unga med funktionsnedsättning kommer att utveckla de interaktiva installationerna och upplevelserna tillsammans med ett team av konstnärer, interaktiva designers, tillgänglighetsexperts och pedagoger. Målgruppen kommer också att vara delaktig i utformandet av den peda-

¹⁶⁴ <http://www.sfi.se/tillgangligbio>.

gogiska plattformen och de skräddarsydda pedagogiska programmen tillsammans med andra relevanta aktörer. Efter projektavslut tar museets ordinarie verksamhet över ansvaret.

2011/12:RFR1	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft – En uppföljning
2011/12:RFR2	UTBILDNINGSUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om forsknings- och innovationsfrågor
2011/12:RFR3	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft
2011/12:RFR4	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Konstitutionsutskottets seminarium om en nordisk samekonvention
2011/12:RFR5	NÄRINGSUTSKOTTET eHälsa – nytta och näring
2011/12:RFR6	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Frågeinstituten som kontrollinstrument Volym 1 och 2
2011/12:RFR7	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna utfrågning på temat Missbruks- och beroendevård – vem ska ansvara för vad? torsdagen den 24 november 2011
2011/12:RFR8	TRAFIKUTSKOTTET Tillsynen av yrkesmässiga godstransporter på väg – En uppföljning
2011/12:RFR9	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 8 december 2011 om järnvägens vinterberedskap
2011/12:RFR10	KULTURUTSKOTTET Verksamheten vid scenkonstallianserna – En utvärdering
2011/12:RFR11	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Kunskapsöversikt om nationella minoriteter
2011/12:RFR12	UTBILDNINGSUTSKOTTET Rapporter från utbildningsutskottet Förstudie – utbildningsvetenskaplig forskning Breddad rekrytering till högskolan
2011/12:RFR13	SKATTEUTSKOTTET Uppföljning av undantag från normalskattesatsen för mervärdesskatt
2011/12:RFR14	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 29 mars 2012 om framtida godstransporter
2011/12:RFR15	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Arbetsmarknadspolitik i kommunerna Del 1 Offentligt seminarium Del 2 Kunskapsöversikt
2011/12:RFR16	NÄRINGSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om life science-industrins framtid i Sverige

2012/13:RFR1	FINANSUTSKOTTET Statlig styrning och ansvarsutkrävande
2012/13:RFR2	FINANSUTSKOTTET Utfrågningsprotokoll EU, euron och krisen
2012/13:RFR3	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 29 mars 2012 om framtida godstransporter
2012/13:RFR4	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET OCH NÄRINGSUTSKOTTET Uppföljning av vissa frågor inom landsbygdsprogrammet
2012/13:RFR5	FÖRSVARsutskottet FöU Forskning och utveckling inom försvarsutskottets ansvarsområde
2012/13:RFR6	CIVILUTSKOTTET Kontraheringsplikt vid tecknandet av barnförsäkringar
2012/13:RFR7	KU, FiU, KrU, UbU, MJU och NU Öppet seminarium om riksdagens mål- och resultatstyrning: vilka mål, vilka resultat?
2012/13:RFR8	UTBILDNINGsutskottet Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om gymnasiereformen
2012/13:RFR9	UTBILDNINGsutskottet Förstudier om – Förskolan – Utbildning för hållbar utveckling inklusive entreprenöriellt lärande
2012/13:RFR10	UTBILDNINGsutskottet Hur kan ny kunskap komma till bättre användning i skolan
2012/13:RFR11	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna seminarium om folkhälsofrågor onsdagen den 27 mars 2013
2012/13:RFR12	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Mogen eller övermogen? – arbetsmarknadsutskottets offentliga seminarium om erfaren arbetskraft
2012/13:RFR13	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning om sjöfartens kapacitetsmöjligheter
2012/13:RFR14	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning om flygtrafikledningstjänsten – har vi landat i den bästa lösningen?
2012/13:RFR15	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om oredlighet i livsmedelskedjan
2012/13:RFR16	UTBILDNINGsutskottet Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om hur ny kunskap bättre ska kunna komma till användning i skolan
2012/13:RFR17	NÄRINGSUTSKOTTET Näringsutskottets offentliga utfrågning om en fossiloberoende fordonsflotta

- 2013/14:RFR1 SOCIALUTSKOTTET
Etisk bedömning av nya metoder i vården
– en uppföljning av landstingens och statens insatser
- 2013/14:RFR2 KULTURUTSKOTTET
Uppföljning av regeringens resultatredovisning för utgiftsområde 17
Kultur, medier, trossamfund och fritid
- 2013/14:RFR3 KULTURUTSKOTTET
En bok är en bok är en bok?
– en fördjupningsstudie av e-böckerna i dag
- 2013/14:RFR4 KULTURUTSKOTTET
Offentlig utfrågning om funktionshindersperspektiv i kulturarvet
- 2013/14:RFR5 TRAFIKUTSKOTTET
Hela resan hela året! – En uppföljning av transportsystemets
tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning
- 2013/14:RFR6 FINANSUTSKOTTET
Finansutskottets offentliga utfrågning om ändring av riksdagens
beslut om höjd nedre skiktgräns för statlig inkomstskatt
- 2013/14:RFR7 SKATTEUTSKOTTET
Inventering av skatteforskare 2013
- 2013/14:RFR8 ARBETSMARKNADSUTSKOTTET
Ett förlängt arbetsliv – forskning om arbetstagarnas och arbetsmark-
nadens förutsättningar
- 2013/14:RFR9 SOCIALFÖRSÄKRINGSUTSKOTTET
Offentlig utfrågning om vårdnadsbidrag och jämställdhetsbonus
- 2013/14:RFR10 KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Subsidiaritet i EU efter Lissabon
- 2013/14:RFR11 SKATTEUTSKOTTET
Utvärdering av skattelättnader för experter, specialister, forskare
och andra nyckelpersoner
- 2013/14:RFR12 UTBILDNINGSPOLITISKA UTSKOTTET
Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om PISA-undersökningen
- 2013/14:RFR13 SOCIALUTSKOTTET
Socialutskottets öppna kunskapsseminarium om icke smittsamma
sjukdomar
– ett ökande hot globalt och i Sverige (onsdagen den 4 december 2013)